SOSYALİST parti İÇİN TEORİ-PRATİK BİRLİĞİ

AYLIK DERGİ
SAYI 1
OCAK 1971

SOSYALİST parti İÇİN TEORİ-PRATİK BİRLİĞİ

Aylık Dergi *Sayı 1* *Ocak 1971*

Kurucular adına sahipleri : N. Atasoy, Ç. Anadol / Yazı işleri sorumlusu : Ç. Anadol / Yönetim yeri : 19. sokak, nr. 16, Bahçelievler, Ankara / Telefon: 13 13 44 / İstanbul bürosu: Peykhane cad., Sipahi han, kat 3, Sultanahmet, Abonesi : Yıllık 50, altı aylık 30 lira / Avrupa ve Ortadoğu için yıllık 75, altı aylık 45 lira / Öteki ülkeler için yıllık 125, altı aylık 70 lira / İlânlar : Tam sayfa 800 lira / Basıldığı yer : Eko Basımevi

BİLDİRİ

SOSYALİST PARTİ İÇİN TEORİ-PRATİK BİRLİĞİ Dergisi emperyalizm ve egemen sınıf ve tabakalarla mücadelemizde sosyalist safları güçlendirmek, hareketin tek bir ana çizgi etrafında toplanmasına yardımcı olmak için çıkıyor. Sosyalist hareket içinde birlik, ancak, bilimsel sosyalizmin temel ilkelerine, dünya devrimci hareketinin tecrübelerine, Türkiye'nin tarihinden ve bugününden gelen özelliklerin doğru tesbitine dayanan, ve boyuna eylemde sınanan bir birlik olabilir. SOSYALİST PARTİ İÇİN TEORİ-PRATİK BİRLİĞİ Dergisi, bu yoldaki çalışmalara katkıda bulunmak için çıkıyor.

Devrimci mücadelemizin karşılaştığı gerçek meseleleri öne çıkarmak ve bunlara sosyalist hareketin yararlarına en uygun çözümleri bulmak görevimizdir. Kavgamızın başarısı, her an, devrimin yanındaki ve karşısındaki güçlerin, aşması gereken engellerin, gelişme yollarının doğru olarak tesbit edilmesine sıkı sıkıya bağlıdır. SOSYALİST PARTİ İÇİN TEORİ-PRATİK BİRLİĞİ Dergisi, Türkiye İşçi Partisi içinde ve diğer bütün mücadele alanlarında, bilimsel sosyalist tahlil ve eylemle küçük burjuva radikalizmi ve sözde sosyalizmin bütün çeşitleri arasındaki ayırım çizgilerinin netleşmesine yardımcı olmak için çıkıyor.

Egemen ittifakın tertiplerini boşa çıkarabilmek; bütün devrimci ve ilerici hareketleri işçi sınıfı öncülüğünde, dayanışmalı tek bir atılım halinde birleştirebilmek, sosyalist mücadeleyi iktidara yöneltebilmek ve bu yoldaki taktikleri, şartlar içinde değişecek mücadele biçimlerini belirlemek; sapmaları önlemek, gerçek anlamında ancak güçlü bir *sosyalist partinin* varlığı ile mümkündür. SOSYALİST PARTİ İÇİN TEORİ-PRATİK BİRLİĞİ Dergisi, teorik ve pratik her türlü çalışmanın büyük ağırlığının örgütlenme sorunun çözümüne ayrılması gerektiğini gören ve eylemlerini bu yönde geliştirenlerin ideolojik silâhıdır.

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE SOSYALİST PARTİ

Sosyalist partinin gerekliliği, nitelikleri ve görevleri, başlangıcından bu yana, bilimsel sosyalist hareketin temel meselesi oldu.

Bilimsel sosyalist teori ve pratiğin kurucuları, Marx ve Engels, daha 1847 den başlayarak işçi sınıfının öncüsü, en devrimci kolu olan; tarihsel koşulların bilincinde, teorik olarak hazırlıklı; proletaryanın bir tüm olarak çıkarlarını, sektarizm, anarşizm, ve milliyetçilik gibi her türlü küçük

burjuva eğilimlerinden arınmış bir biçimde savunan; çelikleşmiş, bağımsız bir partinin gerekliliği üzerinde önemle durdular. Böyle bir partinin işçi sınıfı ile karşılıklı ilişkileri, üyelerinin sahip olması gereken nitelikler ve parti içi demokrasi sorunlarına büyük aydınlık getirdiler; bilimsel sosyalist parti teorisinin en genel ilkelerini belirttiler. Öte yandan, 1847'de Komünist Birlik'i, 1864'de ise I. Enternasyonali kurarak önerdikleri ilkeleri gerçekleştirmeye çalıştılar; Batı Avrupa'da filizlenmeye başlayan sosyal demokrat partilerle yakın ilişkiler içinde, hemen bu ilk denemelerde bile başgösteren reformizmle, uzlaşıcılıkla mücadele ettiler.

Paris Komününden sonraki uzun bir dönem, daha sonra defalarca hortlayacak olan bir sapmanın güç kazandığı yıllar oldu. Batı Avrupa'nın çoğu Sosyal Demokrat partileri, parlamentoya girebilmenin, çalışmalarını açık yürütebilmenin, kısa bir süre içinde üye sayılarının hızla büyümesinin, dönemin iktidarlarından birtakım tavizler kopartabilmiş olmanın ve daha önemlisi burjuvazi tarafından yaratılan bir işçi sınıfı aristokrasisinin giderek bu partilere egemen olmasının etkisiyle, revizyonist, milliyetçi bir çizgiye saptılar. Devleti ele geçirmeksizin bazı reformlarla kapitalist sistemin değiştirilebileceği görüşünü savunmak, politikalarını ve örgüt işleyişlerini de buna göre düzenlemek yolunu tuttular. İkinci Enternasyonal ihaneti olarak tanımlanan bu çizginin önemli bir ideolojik ve örgütsel dirençle karşılaşmaksızın, Sosyal Demokrat partileri ele geçirmesi, Batı Avrupada işçi sınıfı hareketini uzun bir duraksama dönemine soktu.

İkinci Enternasyonal çizgisinin taşıdığı anlamı açığa çıkaran ve Marksist parti anlayışını daha gelişmiş bir seviyede yeniden canlandıran Lenin, bu anlayışın, başarısını Ekim Devrimiyle ortaya koyan ilk tam uygulamasının da en büyük yaratıcısıdır.

"Kesin ve ayrıntılı bir işbölümünü mümkün kılacak kadar geniş ve çok yanlı; her şart altında, bütün 'keskin dönüşlerde', bütün ihtimallerde, yılmadan *kendi* görevini yapabilecek kadar çelikleşmiş; bir yandan, üstün bir düşmana karşı, düşman bütün güçlerini tek bir noktaya topladığı zaman açık muharebeden kaçınabilecek, öte yandan, onun hantallığından faydalanabilecek ve ona en beklemediği zaman ve yerde hücum edebilecek kadar esnek" bir parti anlayış ve pratiği, Lenin'in ve mücadele arkadaşlarının sosyalizme katkısıdır. Bu katkıyladır ki, sosyalist partinin evrensel nitelikleri büyük bir açıklığa kavuşmuş, burjuvazinin devrimci niteliğini yitirmesi yüzünden çoğu ülkelerde daha da artan görevleri pratikte yeniden belirlenmiştir.

Sosyalist mücadelenin bütün dünyaya yayılması, birden çok ülkede sosyalist kuruluşa geçilmesi parti teori ve pratiğini son derece geliştirdi. Sanayinin çok az geliştiği, kapitalizmin egemen üretim biçimi olmadığı, emperyalizmin silâhlı müdahalesiyle karşı karşıya bulunan ülkelerde; faşizmin ve emperyalizmin lehine birleşik devrimci cepheyi bölmek ve ezmek

istediği durumlarda; tekellerin dünyayı yeni bir savaşa sürüklemek istediği bir dönemde, sosyalist partilere düşen görevleri ortaya koydu. Parti saflarını alabildiğine sağlam tutmanın ne kadar hayati olduğunu; köylülüğün devrimci mücadele içindeki büyük önemini, faşizme ve emperyalizme karşı cephe politikasının gerekliliğini, küçük burjuva öncülüğünün yol açtığı çıkmazları ve daha birçok temel noktayı vurguladı. Sınıflar arası mücadelenin devrimden sonra da devam ettiğini; iktidardaki partilerin kitlelerin kaypaklıklarıyla, emperyalist propagandanın etkisindeki geri dönüş özlemleriyle sürekli bir ideolojik mücadeleye girişmedikleri, tam tersine onların kuyruğuna takıldıkları takdirde devrimin başarıya ulaşmasının imkânsız olduğunu, ispat etti.

Sosyalist partilerin görevlerini yerine getirebilmek için gerekli niteliklere ulaşmaları, ya da bu nitelikleri korumaları meselesi devrimci hareketin gelişip, yaygınlaşmasıyla gittikçe daha büyük önem kazanmaktadır. Bugün bütün dünyada emperyalizme karşı bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm için yürütülen mücadelelerin başarısı, ya da başarısızlığı büyük ölçüde partilerin başarısı ya da başarısızlığıdır. Bu mücadelelerin emperyalizmi yıkması da yine emekçi kitlelerin en önündeki işçi sınıfının örgütlenmiş gücünün sonuç alıcılığı ile sağlanacaktır.

BAĞIMSIZLIK, DEMOKRASİ VE SOSYALİZM MÜCADELESİNDE SOSYALİST PARTİ

20. yüzyılda sömürge ve yarı-sömürge ülkeler halklarının bağımsızlık ve demokrasi mücadeleleri çok büyük boyutlara ulaştı. Ulusal bağımsızlık ve feodalizmin yıkılması için verilen kavganın daha önceki çağlarda Batı Avrupa'da olduğu gibi, burjuva sınıfının öncüsü olduğu bir mücadele süreci ile başarıya ulaşması imkânları, burjuvazinin devrimciliğini kaybetmesiyle, özellikle Ekim Devriminden sonra büsbütün ortadan kalktı. Bu ülkeler emekçileri demokratik ve anti-emperyalist görevleri de üstlenmek zorunda kaldılar.

Bağımsızlık ve demokrasi uğruna mücadele edilen ülkelerin büyük bir çoğunluğunda öncülüğü küçük burjuvazinin çeşitli katları yaptı. Politik bağımsızlık kavgaları, *genellikle,* önemli zorunluklarla karşılaşmaksızın başarıya ulaştı. Fakat gerekli ekonomik dönüşümler gerçekleştirilmedi. Küçük burjuvazinin sınıf karakterine uygun olarak, bu ülkelerde iktidarlar kendi ilericiliklerini aşan taleplerin karşısına çıktılar; hemen hemen bütün bu ülkelerde işçi sınıfı ağır baskılarla karşılaştı, bağımsız politik ve hattâ sendikal örgütler yok edilmek istendi. Küçük burjuva yönetimleri, sonuçta, genellikle emperyalizmle uzlaştılar; ülke emekçilerinin sömürülmesi sadece biçim değişiklikleriyle devam etti.

Bir yandan sömürülen ülkelerin burjuva sınıflarının emperyalizmin

sadık müttefikleri durumuna gelmesi, öte yandan "küçük burjuva öncülüğünde sosyalist kuruluşa geçiş şartlarının yaratılması" teorisinin defalarca iflâs etmesi, işçi sınıfına ve partisine düşen görevleri daha da ağırlaştırdı. Ulusal kurtuluş ve demokrasi mücadelesinin, ancak *sosyalizme yönelmiş bir öz* taşıması, işçi sınıfı öncülüğünde yürütülmesi durumunda başarıya ulaşabileceği kesinlikle ortaya çıktı. Böylece kapitalist gelişme seviyesi ve buna paralel olarak demokratik görevlerin ne ölçüde tamamlanmış olduğu, devrimci harekette öncülüğün tek belirleyicisi olmaktan çıktı. Dünyanın bütün ülkelerinde demokratik ve sosyalist dönüşümler arasındaki bağlılık, devrimin kesintisizliği daha da büyük önem kazandı. Bu durum kapitalizmin nisbeten gelişmiş olduğu, *"işçi sınıfının hazırlık derecesinin"* ve başta yoksul köylüler olmak üzere emekçilerle ilişkilerinin, sosyalist devrimin başarısını mümkün kılan şartlardaki mücadelelerle, kapitalizmin ileri bir gelişmişlik seviyesine ulaşmış olmaktan çok uzak bulunduğu, devrimin anti-emperyalist ve özellikle anti-feodal görevlerinin büyük ağırlık taşıdığı şartlardaki mücadelelerin, aralarındaki önemli farklılıklara rağmen, *aynı özü* taşıyan bir nitelik kazanmalarına yol açtı.

Günümüzde Asya, Afrika ve Amerika kıtalarının sosyalist partileri ikili sömürü altındaki emekçilerin, bağımsızlık ve demokrasi kavgasını da, kendi sosyalist mücadeleleri ile birlikte yürütmek durumundadırlar. Özellikle son on yıl içindeki gelişmeler, artık bu ülkeler işçi sınıfı partilerinin verilen kavganın tek tutarlı savunucusu olarak kaldıklarını göstermektedir.

Emperyalizme karşı bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelelerinin bayrağı dünyanın bütün ülkelerinde, *gerçek* işçi sınıfı partilerinin elinde yükselmektedir. Devrimci kavga, o ülke şartlarına uygun düşen mücadele biçimleri, askeri strateji ne olursa olsun politik örgüt ve mücadelenin en önde geldiğini, hareketin ancak böylece başarıya ulaşabileceğini ispat ede ede hızla zafere doğru yürümektedir.

Devrimci hareketin önündeki temel görevin sosyalist iktidarı gerçekleştirmek olduğu ülkelerin çoğunda, parti meselesi, yine, çözümü en âcil olan sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu; sosyalist hareketin köklü bir geçmişe sahip olmasına, "güçlü" bir işçi sınıfının bulunmasına rağmen karşılaştığımız bir durumdur.

Bugün, özellikle Batı Avrupa ülkelerinin önemli bir bölümünde, *"sosyalist parti"* diye tanımlanan örgütler devrimi gerçekleştirebilmek için üstlerine düşen görevleri yerine getirebilecek niteliklere sahip değildir. Bilimsel sosyalist örgüt anlayışına ters düşen gevşek, "devlet teorisi"ni adeta inkâr eden, parlamenter çalışmaların olağanüstü ağırlık kazandığı, kitlelerden kopuk bir yapı birçok partinin temel özellikleri haline gelmiştir ya da gelme eğilimleri göstermektedir.

Devrim, içinde bulunulan objektif şartlar ne kadar elverişli olursa olsun, bütün gelişim süreci boyunca görevlerinin gerektirdiği gibi hazırlan-

mış, geniş kitlelerle sağlam bağlar kurmuş, ülke yönetimini alabilecek ve bu yönetimi programını eksiksiz uygulamak için kullanabilecek niteliklere sahip olmayan partiler tarafından başarılamaz.

Son zamanlarda kapitalist sistemin alınan bütün tedbirlere rağmen bir buhrandan diğerine sürüklenip durmasının da etkisiyle, bu ülkelerdeki proletarya mücadelesinin bir dinamizm kazanmakta olduğunu gösteren işaretler çoktur. İşçi sınıfı, en büyük potansiyele sahip olduğu ileri kapitalist ülkelerde, mücadelesini, dünya sosyalist hareketinin gerektirdiği doğrultuda örgütlemeyi ve emperyalizme karşı en kesin darbeleri vurmayı bilecektir.

Sosyalist parti sadece politik iktidara ulaşma aracı değil, bu iktidarı sosyalist toplumu kurma ve daha ileri aşamalara doğru yöneltmekte kullanma mücadelesinin de aracıdır. Sosyalist partilerin fonksiyonları devrimden sonra asla azalmaz, tam tersine çeşitlenerek toplum hayatının bütün yönlerini kapsar. Çoğu kere ülke ekonomisinin büyük tahriplere uğramış olarak devralınması, kapitalist düzenin her fırsatta sindiği yerden çıkmaya hazır birçok kalıntısının uzun süre varlıklarını korumaları, en ufak karşı-devrimci kıpırdanışla ilişki kurmaya ve devrimi yıkmak için köprübaşları oluşturmaya çalışan emperyalizmin yoğun propagandasının etkileri iktidardaki sosyalist partileri zor görevlerle karşı karşıya bırakmaktadır.

Bu konudaki elli yılı aşkın tecrübeler, devrim yolunda güçlü ve sapmaz adımlarla ilerlemek için, sosyalist partilerin kendilerini bekleyen ağır görevler karşısında kitlelerin küçük burjuva yönelişlerine uymaktan şiddetle sakınmaları gerektiğini, partinin bütün toplumun ve özellikle işçi sınıfının en fedakâr, bilinçli, ileri unsurlarından oluşma niteliğini titizlikle korumak zorunluluğunu ispat etmiştir.

Parti içi demokrasiyi geliştirerek bürokrasiyi ve kişi putlaştırma eğilimini önleyemeyen, kitlelerle yoğun ve sürekli ideolojik eğitim temeline dayanan sağlam ilişkiler kuramayan partiler, diğer alanlardaki başarıları ne olursa olsun ciddî tehlikelerle karşı karşıya demektir. Milliyetçilik ve kendi devrim çizgisini evrensel sayma eğilimleri dünya devrimci hareketinin bütünlüğü ile uzlaşmaz eğilimlerdir.

Emperyalizme karşı bütün mücadeleler sosyalizmin zaferine yönelmiştir.

Dünyadaki bütün devrimci hareketler, aynı bütünün, amaç birliği, çıkar birliği içindeki parçalarıdır.

Milliyetçiliğe, ya da revizyonizme sapmadan, böyle bir dayanışmayı gerçekleştirmek sosyalist partilere düşmektedir.

Sosyalizmi kurma mücadelesinin henüz elli yıllık bir süreç olduğu, emperyalizmin devrimci hareketi bölmek için yoğun bir çaba içinde bulunduğu, buna karşılık sosyalist harekette gerçek birliğin ancak bilimsel sosyalist çizgide birlik olabileceği unutulmamalıdır. Sosyalist partiler düş-

manca tavırlardan kaçındıkça ve proleter enternasyonalizmi ruhunun ve devrimci hareketin bütünlüğü amacının yayılıp benimsenmesine katkıda bulundukça bu konuda 1960'lardan beri önem kazanan problemler hal yoluna girecektir.

EMPERYALİZM

Saldırı Ağı

II. Dünya Savaşı sonrasında emperyalist kampın lideri durumuna gelen ABD, sosyalist blokun genişlemesini, kapitalist - emperyalist sömürü alanının daralmasını önlemeye ve varolan durumu muhafaza etmeye çalışmaktadır. Sosyalist ülkeleri devamlı savaş tehdidi altında tutma, diğer ülkelerin kapitalist sistemden kopmasını önlemek için hızlı bir tempoyla silâhlanarak, dünya çapında askeri - siyasî bloklar kurma ve sosyalist ülkeleri üsler şebekesiyle çevreleme politikası, ABD emperyalizminin temel politikasını teşkil etmektedir.

ABD güdümünde kurulan askeri-siyasi bloklar, ikili anlaşmalarla da pekiştirilerek, üye ülkeleri bir yandan sosyalist bloka karşı, öte yandan kendi ülkelerindeki siyasi ve ekonomik düzeni değiştirme hazırlıklarına karşı silâhlandırmaktadır. NATO, CENTO, ANZUS, SEATO, CAS, Avrupa - Asya ve Lâtin Amerika kıtalarında ABD yönetiminde kurulan bu çeşit askeri-siyasi bloklardır. ABD, bugün dünyanın her tarafına yayılmış 2200 askeri üsse sahiptir. II. Dünya Savaşından hemen sonra, ABD yönetimindeki emperyalist kuvvetler, Suriye, Lübnan, Endonezya, Malaya, Filipinler ve Madagaskar'daki ulusal kurtuluşçu hareketleri önlemek için askeri müdahaleden kaçınmamıştır.

Emperyalist sömürü zincirini koparmaya çalışan her ülke, istisnasız emperyalist saldırıya uğramıştır.

Vietnam savaşı 1946'dan beri devam ediyor.
1950'de emperyalist devletler Kore'ye,
1952'de İngiltere Kenya'ya,
1954'de Fransa Cezayir'e,
1956'da İngiltere, Fransa ve İsrail Mısır'a,
1958'de ABD Lübnan'a,
1961'de Belçika ve ABD Kongo'ya hücum etti.
1961'den beri ABD desteğinde faşist Portekiz kuvvetleri Afrika halklarına saldırıyor.
1961-62'de ABD Küba'da karşı-devrim hazırlıklarına girişti.
1965'de ABD Dominik'i istilâ etti.
1970'de ABD Kamboçya'ya, Portekiz ise Gine'ye saldırdı.

Kolombiya, Venezüella, Peru ve Arjantin halkları ABD'nin kanlı oyunlarıyla karşılaştılar.

Sömürü Ağı

Kapitalist-emperyalist ülkeler siyasi-askeri bloklar sistemine paralel olarak ve bu sistemi pekiştirmek için iktisadi bloklar kurma yoluna gitmişlerdir. Ortak Pazar, dünya üretim güçlerinin daha fazla gelişmesini engelleyen tekelci kapitalizmin sıkıca çizdiği millî sınırları ekonomik bütünleşme yoluyla daha az keskin hale getirmeye çalışarak kapitalist sistemin genel krizini önlemek, sosyalist kampa uluslararası devrimci işçi sınıfı hareketine ve ulusal kurtuluş savaşlarına karşı soğuk harbi körüklemekten yana, birleşik - finans kapital cephesini oluşturmak; geri kalmış ülkelerin pazarlarını yeniden paylaşmak (ve Anglo-Amerikan ve Japon emperyalizmine karşı varlığını güçlendirmek) için Batı Avrupa'nın en büyük tekelleri tarafından kurulmuştur. Öte yandan, ABD liderliğinde kurulan Dünya Para Fonu Teşkilâtı, Dünya Bankası, Avrupa İktisadî İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı gibi uluslararası örgütler emperyalist sömürünün önemli araçları durumundadırlar.

ABD 1946-1959 yılları arasında geri kalmış ülkelere yaptığı her bir dolarlık yatırımdan iki buçuk dolar kâr sağlamıştır.

Lâtin Amerika'da doğrudan yatırımların % 36'sı petrolde, % 24'ü imalât sanayiinde, % 13'ü madencilikteđir. Bu ülkelerin ürettiği 22 cins çok önemli ham maddenin % 64'ü, krom ve nikelin % 100'ü, manganez, boksit, bakır, petrol ve civa üretiminin % 90'ından fazlası ABD tekellerinin elindedir.

Afrika'da doğrudan yabancı yatırımların % 51'i petrol, % 22'si madencilik, % 14'ü imalât sanayiindedir. ABD kobalt ihtiyacının % 75'ini, manganezin % 50'sini, elmasın % 25'ini ve kurşunun % 20'sini Afrika'dan sağlamaktadır.

Asya ülkelerinde doğrudan yabancı yatırımların % 66'sı petrolde, % 18'i ise imalât sanayiindedir. Orta Doğu'nun kapitalist-emperyalist ülkelerin petrol ve petrol ürünleri ihtiyacını karşılamak açısından hayati önemi vardır. Orta Doğu ülkeleri Birinci Dünya Savaşı'ndan başlayarak, Amerikan Fransız, Hollanda finans kapitali tarafından paylaşılmıştır.

Dünya kapitalist sisteminin petrol rezervlerinin % 69'u Orta Doğu'dadır. Petrol üretiminin % 28'i Orta Doğu'dan gelmektedir. ABD şirketleri Orta Doğu petrol imtiyazlarının % 75'ini ellerinde tutmaktadırlar.

Orta Doğu bölgesinin, emperyalizm için, gerek ham madde kaynakları açısından, gerekse Sovyetler Birliği'nin bu bölgedeki siyasî ve iktisadî etkinliğinin artması açısından vazgeçilmez bir önemi vardır.

Geri Kalmış Ülkeler ve Emperyalizm

Emperyalizm çağında hemen hemen bütün geri kalmış ülkeler, kapitalist gelişimlerinin henüz çok başındayken, emperyalist sömürü ağına düşmüşlerdir. (Feodal sömürünün egemen olduğu ülkeler, gerek hammadde kaynaklarına el koyma açısından, gerekse sermaye ve meta ihracı açısından, emperyalist sömürüyü sınırlı kılar.)

Kapitalist-emperyalist ülkeler, ağlarına aldıkları geri kalmış ülkelerde kapitalist ilişkileri, kendi çıkarlarına göre *çarpıtarak* geliştirir, kapitalist sömürüyü egemen kılmaya çalışırlar. Ancak bu şekilde emperyalist pazarı genişletip, daha yoğun sömürme imkânı elde ederler.

Geri kalmış ülkelerde, emperyalizme bağımlı kapitalist gelişme, bu ülkeleri tek yönlü kılar. Kimi ülkelerde kaynakların bir veya birkaç tarım maddesi üretimine yoğunlaşmasına yol açar. Kimi yerde yalnız maden çıkarımını geliştirir. Çok kere, geri kalmış ülkelerde, "tarımda ihtisaslaşarak kalkınma" sloganıyla tarım sektörünün egemen olarak muhafaza edilmesine çalışır. Doğal kapitalist gelişme kanunlarına bırakıldığında, tarım sektöründen sanayiye hızla kayması gereken kaynakların, bu yönde gidişini aksatır, yavaşlatır. Buna ek olarak, sanayinin "montaj" sanayii biçiminde, emperyalist ülkelere bağlı olarak, gelişmesine sebep olur. Şişkin bir hizmet sektörü yaratır.

Çarpıtılmamış bir kapitalist gelişme içinde küçük burjuvazinin, hızla proleterleşmesi olağanken emperyalizmin etkisindeki çarpık-kapitalist gelişmede, genel olarak kapitalizmin gelişme hızı, ve küçük burjuvazinin proleterleşme hızı frenlenir. Emperyalistler ve yerli ortakları faşist ideolojilerini bu sınıfa yayarak, işçi sınıfına karşı, destek sağlamayı amaçlarlar. Emperyalizme bağımlı olarak çarpık gelişmenin diğer bir yanı ise yarı feodal kalıntıların yok olma sürecinin yavaşlatılmasıdır.

Çarpık-gelişme, eşit olmayan kapitalist gelişme kuralının özel bir uygulamasıdır; Çarpık-gelişmede, eski üretim biçimi veya kalıntıları, bugünün kapitalist dinamiği ile birlikte uzun süre yanyana yaşayabilmektedir. Çarpık gelişme, geri kalmış ülkelerde ikili bir yapı yaratmakta, modern teknoloji ile iikel teknoloji birlikteliği uzun bir dönem için sürebilmektedir. Sanayi geleneği olmayan ülkelerde, çağdaş teknolojiyi kullanan sanayinin kurulması, sınırlı da olsa, kapitalist ülkelerdeki proleteryaya nitelikçe yakın bir işçi sınıfı oluşturmaktadır.

ANTİ-EMPERYALİST MÜCADELE BİR BÜTÜNDÜR

Çağımızda kapitalizmin en son aşaması, "asalak ve çürümekte" olan biçimi emperyalizme karşı mücadele eden iki büyük güç vardır : Uluslararası devrimci sosyalist hareket (sosyalist blok ile kapitalist ülkelerdeki

proletarya hareketi) ve ezilen yarı bağımlı veya bağımlı ulusların kurtuluş savaşları.

Bu iki gücün ortak düşmanla mücadeleleri birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdır, ve birbirlerinin destekleyicisidir. Ulusal kurtuluş savaşları Dünya Sosyalist Devriminin kopmaz bir parçasıdır. Anti-emperyalist mücadele veren bu güçler, çekirdeği sosyalist kamp ve uluslararası proletarya olmak üzere, dünya anti-emperyalist cephesini oluştururlar. Sömürge ve yarı sömürge milletlerin, emekçi halklarının emperyalizme karşı savaşları olmaksızın, kapitalist ülkelerin proletaryası zafere ulaşamaz. Buna karşılık, emperyalizme karşı nihai zafer ise, ancak, dünya proleter devrimi ile kazanılabilir.

Dünya nüfusunun 1/3'ünü kapsayan sosyalist blok, emperyalizme karşı ezilen halkların bağımsızlık savaşlarını destekleyerek, dünya nüfusunun 1/3'ünden fazlasını oluşturan bu uluslarla, siyasî ve iktisadî işbirliğine girerek, dünya emperyalist sömürü alanını daraltmakta, böylece emperyalist kuvvetleri boyuna geri çekilmeye zorlamaktadır.

Kapitalist-emperyalist devletlerin dünya sömürü alanının gittikçe daralması, sistemin krizlerinin sıklaşması, işçi sınıfı mücadelesinin yoğunlaşmasına yol açmakta, oportünist, uzlaşıcı örgütleri ve tavırları açığa vurmakta, sosyal pratiğin gerisine sürmektedir. Dünya emperyalist bunalımının etkileri, uluslararası işçi sınıfı hareketinin hızla gelişmesine yol açmaktadır.

Sömürgecilik sistemi II. Dünya Savaşından sonra, ulusal kurtuluş savaşlarının etkisiyle hızla parçalanmıştır. 1939'da emperyalist ülkelerin doğrudan sömürgelerinde 1 milyar kişi yaşarken, bugün bu sayı 37 milyona (dünya nüfusunun % 1.1'ine)) düşmüştür. Ne var ki politik bağımsızlık her zaman, sömürgeci rejimin sona erdiği anlamına gelmemektedir. Örneğin günümüzde Güney Afrika Cumhuriyetinde 10 milyon Afrikalı hâlâ en ağır sömürgeci siyasetin boyunduruğu altındadır.

Sömürgeler, bağımsızlıklarını, halkların çeşitli biçimlerde verdikleri mücadeleler sonunda elde etmişlerdir. Mücadele şekilleri, pasif direnmeden, silâhlı ayaklanmaya, savaşa kadar varan yöntemleri içermiştir. Politik bağımsızlık hiç bir zaman emperyalistlerin kendiliğinden verdikleri bir taviz olmamıştır.

Sömürge ve yarı-sömürgelerin, politik bağımsızlık mücadelelerinin, hangi sınıfların öncülüğünde yürütüldüğü, ülkenin daha sonra emperyalist sömürü alanına tekrar girip girmeyeceğini belirleyen bir unsur olmuştur.

Politik bağımsızlık mücadelesinin, Çin ve Kuzey Vietnam örneğinde olduğu gibi, proletaryanın öncülüğünde gerçekleştiği ülkelerde, politik bağımsızlığı ekonomik bağımsızlık izlemiş ve kapitalist üretim tarzının yerine sosyalist üretim biçimine geçişin koşulları hazırlanmıştır.

Bağımsızlık savaşı veren ülkelerin çoğunda ise, öncülük o ülkelerin egemen sınıf ve tabakalarının elinde olduğu için, ya bağımsızlık savaşı henüz sürerken, ya da kısa bir zaman sonra, emperyalistlerle pazarlığa oturulmuş, giderek emperyalizmle işbirliğine girişilmiştir. Böylece politik bağımsızlık "sözde" kalmış, resmi sömürge sistemi yerini, bugün, yaygın bir yarı-sömürge sistemine bırakmıştır.

II. Dünya Savaşından sonra sömürge sisteminin çöküşüne rağmen giderek böyle bir yarı-sömürgeleşmenin yaygınlaşmasının küçük burjuva öncülüğü dışındaki ikinci nedeni sosyalist kampın izlediği politikanın etkileridir. Sosyalist blok'un, bağımsızlıklarını yeni kazanan geri kalmış ülkelere karşı tutumunu, genellikle, emperyalist ve sosyalist blokların uluslararası denge sorunu belirlemiştir. Bu, "Anti-emperyalist" veya her iki blokla da ilişkiyi sürdürmeye çalışan, iktidardaki küçük burjuva kadroların desteklenmesini getirmiştir. Sosyalist örgütlerle bağlar çok zayıf kalmıştır. Sosyalist blok'un desteklediği iktidarlar ise, işçi sınıf hareketine ve sosyalist örgütlenmelere karşı faşist tedbirler almakta hiç gecikmemişlerdir. Sosyalist Blok'un emperyalizmle uzun vadeli mücadele stratejisi açısından güdülen bu politika, kısa dönemde geri kalmış ülkelerdeki sosyalist örgütlenmeye olumlu, etkili katkıları önlemiş, bu ülkelerin iktidarlarını ise daha güçlü kılmaya yaramıştır.

Yaygınlaşan yarı-sömürgeleşme ve çarpık kapitalist gelişme, ikinci dalga bağımsızlık mücadelelerine yol açmıştır. Lâtin Amerika'da ilerici ve devrimci mücadele, Küba devriminden de büyük ölçüde etkilenerek, marksist-leninist doğrultuda gelişmektedir. Yaygınlaşan gerilla savaşlarıyla birlikte politik-ideolojik mücadelenin, bilinçlendirmenin ve öncülüğün önemi her geçen gün daha iyi kavranmaktadır. Güneydoğu Asya ülkelerinde güçlü proletarya örgütleri, kıyımlara hedef olsalar da, yeniden daha güçlü bir şekilde toparlanabilmektedirler. Bu ülkelerde II. Dünya Savaşından bu yana, proletaryanın örgütlenmesi büyük başarılar elde ederek gelişmiştir. Burada da silâhlı gerilla mücadelesi yaygınlaşmaktadır. Afrika'da anti-emperyalist mücadele objektif koşulların bütün elverişsizliğine rağmen, sosyalist blokla kurulan siyasî ve iktisadî ilişkilerin de etkisiyle gitgide daha devrimci bir çizgiye doğru gelişmektedir. Çağımız, kapitalizmden sosyalizme geçiş çağıdır.

Çağımız sosyalist devrimler ve ulusal kurtuluş savaşları çağıdır.

Çağımız, emperyalizmin yeniden ve yeniden darbe yediği, boyuna gerilediği bir çağdır.

Çağımız marksizm-leninizmin gittikçe daha geniş kitleleri içine alarak hızla yaygınlaştığı bir çağdır.

Kapitalist-emperyalist blokun tüm çabalarına rağmen, uluslararası devrimci sosyalist hareket ve halkların bağımsızlık savaşları emperyalizmi geri sürmektedir. Ve bütün dünya ülkelerinde emperyalizme karşı savaş-

lar, proleteryanın ve onun partisinin öncülüğü ve güçlülüğü ile kalıcı zaferler kazanarak, sosyalizme geçecek; sömürü olanaklarını kaybeden emperyalist ülkeler içinde sınıf mücadeleleri keskinleşecek, proleter enternasyonalizminin yeni ve üstün düzeyi, tüm dünya işçi sınıfı öncülüğündeki dünya devrimini gerçekleştirecektir.

EMPERYALİZM VE TÜRKİYE

Osmanlılardan II. Dünya Savaşına

İngiltere'nin önderliğindeki 19. y.y. Avrupa kapitalizmi, serbest-rekabetçi döneminde, Osmanlı İmparatorluğunu serbest-ticaret anlaşmalarıyla bağlayarak, tam bir açık pazar haline getirmiştir. Kapitalist Avrupa'yla, serbest-ticaret, Osmanlı İmparatorluğunun varolan sanayiini yıkmış, hammadde kaynaklarına Avrupalıların el koymasını sağlamış, giderek dış borçlanmasını hızla arttırmış, imparatorluğu, 19. y.y. ikinci yarısında, yarı-sömürge durumuna düşürmüştür.

Sanayinin yıkılması ve "batılılaşma"nın etkisiyle ithalât hızla artarken, hammaddeye dayalı ihracat gelişemedi. Avrupa'dan alınan dış borçlar, bir yandan ithalât talebinin yükselmesine, öte yandan yeniden borçlanmaya yol açtı. Yani, Avrupa kapitali önce Osmanlı sanayiini yıktı, sonra da borç vererek, mallarının Osmanlı pazarlarındaki egemenliğini sürdürdü; hammadde ve gelir kaynaklarını ipotek etti, imparatorluğu Batıya tam bağımlı kıldı. 1870'lere gelindiğinde Osmanlı devleti 15 milyon İngiliz lirası gelire karşı, 245 milyon lira borca girmiş durumdaydı.

Serbest-ticaret döneminde egemen olan İngiliz sömürüsü, emperyalizm çağının başında, yerini Alman finans-kapitaline terketti. Bu yarı-sömürgeleşme sürecinde, kapitalist sömürücüler, azınlık tüccarlar ve Osmanlı egemen sınıfları tam bir işbirliği halindeydiler.

Kapitalist devletler, Osmanlı imparatorluğunu, açık-pazar, yarı-sömürge haline getirirken, serbest-ticaret sömürgeciliğinin önüne çıkan engelleri, siyasî-askerî müdahale veya tehditler yoluyla, ve serbest ticaretçi çıkarlar için gerekli olan üst-yapısal reformların gerçekleşmesi için etkili baskılar yaparak, kaldırmaya çalışmışlardır. Tanzimat ve sonrası reformların özü, azınlık ve yabancı tüccarlara ekonomik ve politik hürriyetler vermek, mal ve can güvenliğini sağlamak Osmanlı pazarlarında kapitalist sömürünün hızla yaygınlaşmasını gerçekleştirmekti.

I. Emperyalist Dünya Savaşından ve Osmanlı İmparatorluğunu aralarında paylaşan emperyalist devletlere karşı verilen ulusal kurtuluş savaşından sonra, izlenen iktisadî politika açısından iki dönem göze çarpar. 1923-29 arasında uygulanan liberal iktisadî politika, yabancı sermayeye açık olmakla birlikte, konan bazı sınırlamalar yüzünden, yabancı sermaye

Türkiye'ye gelmekten kaçındı. 1930-39 dönemi, bütün dünyada, 1929 büyük buhranının etkisiyle devletçiliğin yayıldığı, dünya ticaretinin son derece kısıtlandığı bir dönemdir. 1929'a kadar, Avrupa kapitalizmini canlandırmaya koşan ve bu arada büyük kârlar elde eden, Amerikan sermayesi, geçici bir süre için memleketine dönmektedir. Bütün kapitalist dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de, devletçilik politikasıyla, yerli burjuvazi korunmaya, güçlendirilmeye çalışılmıştır. Ülke kaynaklarıyla kalkınma ve kendi kendine yeterli olma ilkesinin uygulandığı bu dönemde, dış ticaret açığı kapanmış, yabancı sermaye ithali yok sayılabilecek kadar az olmuştur.

Dünya ticareti ikili ticaret anlaşmaları, kota sistemi ve yüksek gümrük duvarları arasında boğulup kalmıştı. Ne var ki, dünya ticaretinin bu durumu bile, kapitalist ülkelerin, geri kalmış ülkelerin pazarlarını ele geçirmeleri ve kuvvet dengesine göre yeniden paylaşım açısından elverişliydi.

Amerikan sermayesiyle diriltilen ve en modern teknikle donanan finans-kapitaliyle Almanya, Avrupa'nın en güçlü ülkesi durumuna hızla gelmekteydi. Bütün güneydoğu Avrupa ve Türkiye, Alman militarist yayılma politikasının hedefi, hammadde kaynağı idi. İkili ticaret anlaşmaları ve kléring sistemi ile Türkiye'yi etkili bir biçimde bağımlı kılan Almanya, hammaddelere yüksek fiyat vererek, bir yandan kendi savaş ekonomisi için stoklarını arttırırken, öte yandan Türkiye'nin ticaretindeki payını hızla yükseltti. Türkiye'nin tüm ithalâtı içinde, Almanya'nın payı 1930'da % 6 iken, 1937'de % 42'ye, ihracatı içindeki payı ise % 13'den, % 43'e çıktı. Aynı dönemde İngiltere'nin payı benzer oranlarda düştü. Alman ticareti, Türkiye'de, genel olarak fiyatları yükselterek, ihracat malları fiyatlarını ise, dünya fiyat seviyesinin % 40 ına çıkartarak, Türkiye'nin başka ülkelerle ticaretini engellemekte, kendine bağımlı duruma getirmekte ve sanayileşmesini frenlemekteydi. İngiltere II. Dünya Savaşının arifesinde, Türkiye'nin Almanya'ya iktisadi bağımlılığını azaltmak için özel çabalara giriştiyse de başarılı olamadı.

II. Dünya Savaşından Günümüze

II. Dünya Savaşından sonra emperyalist kampın lideri durumuna gelen ABD'nin Türkiye'ye girişi, Truman doktrini ve Marshall plânının uygulanma sürecinde oldu. NATO'ya girmekle Türkiye ABD sömürü çemberinde yerini iyice belirledi. Böylece sosyalist ülkelere ve uluslararası sosyalist harekete karşı yürütülen saldırgan politikaya âlet olmuştur, olmakta devam etmektedir.

1950'lerde çıkarılan yabancı sermayeyi teşvik petrol kanunları, uygulanan liberal iktisadî politika sonunda, dış ticaret açık vermeye başladı. 1951-68 yılları arasında gelen yabancı sermayenin büyük bir kısmı ABD

ve Almanya'dandı. 1954'ten 1960'a kadar olan sürede, % 75'i mal olarak gelen, 86 milyon TL'lık yabancı sermaye, aynı dönemdeki, bir yıllık dış ticaret açığının 1/4'ünden azdır. Yabancı sermayenin % 95'i imalât sanayiine, % 2.3'ü, hizmetlere, % 1.2'si ise madenciliğe yatırım yapmıştır. İmalât sanayiinde, yabancı sermayenin en çok rağbet ettiği alanlar, en kârlı olan, lâstik-kauçuk, kimya, elektrik makinaları, gıda, tütün ve dokuma alanlarıdır.

Özellikle taşıt araçlarında ve radyo imalâtında yoğunlaşan montajcı yabancı sermaye, ithalât talebini fazlalaştırarak, dış ticaret açığının artan bir hızla yükselmesine büyük "katkıda" bulunmuştur.

Yabancı sermaye, beklenilenden çok daha az miktarlarda gelmekte, az nakdi sermaye getirmektedir. Araçlar dışında, yatırımının işletme kaynaklarını kendi fonlarından değil, Türk kredi fonlarından karşılamaktadır. Lâstik ve taşıt sektörleri dışında, yabancı sermaye ile yerli sermayenin işçi başına yatırım rakkamları karşılaştırıldığında, yabancı sermayenin işçi başına yatırımlarının oldukça düşük olduğu, ve dolayısiyla, kullanılan tekniklerin ucuz işgücünden yararlanmayı hedef alan geri teknikler olduğu sonucu ortaya çıkar. Yatırımı, ya hammadde ihtiyaçlarını karşılamak için, ya da tüketim mallarına yaptıkları için kapitalistleşmeyi sınırlamakta, çarpıtmakta, emperyalist ülkelere bağımlı kılmaktadırlar.

Türkiye'nin dış ticaret açığının yarısına yakını ABD ile olan ticaretten meydana gelmektedir. Gittikçe artarak yükselen bu açık, yine başlıca ABD'den alınan dış borçlarla kapatılmaktadır. Dış borçların millî gelirdeki payı 1950'de % 7.47'den, şimdi % 21'e çıkmıştır.

Emperyalizmin Türkiye'deki iktisadî sömürüsü önemli boyutlara ulaşmakla birlikte, Türkiye'nin emperyalizm için ağırlıklı önemi askeri-stratejiktir. Sovyetler Birliği ve Avrupa sosyalist ülkeleri ile Ortadoğu ülkeleri arasında, ABD için son derece önemli olan bir tampon ülke durumundadır. ABD'nin dünya kuvvet politikasında Ortadoğuda varolan dengenin bozulmamasının büyük önemi vardır. Ve bu açıdan Türkiye Yunanistan'dan İran'a kadar uzanan tampon şeridinde de göreceli ağırlığa sahiptir. Türkiye, ABD'nin saldırgan ve karşı devrimci politikasında, hem Sovyetler Birliği, hem de Ortadoğu'daki ilerici ve devrimci hareketleri tehdit eden, bir tutunma noktası, sıçrama tahtası durumunda, önemli bir askerî üstür.

Emperyalizm ve egemen ittifak, emperyalist sömürü çemberine daha sıkı bağlanmasını sağlamak için Türkiye'yi NATO ve CENTO gibi iki siyasî-askerî bloka bağlamışlardır. Ayrıca Türkiye finans kapitali Ortak Pazar iktisadî blokuna girerek uluslararası tekelci sermaye ile bağlarını sıkılaştırmaktadır. Türkiye'de iktisadî sömürü ise ağırlıklı olarak, Türkiye'yi açık pazar yapma ve kapitalistleşmenin çarpıtılarak geliştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Montaj sanayii, dış ticaret dengesinin gittikçe

bozulması, borçlanma, iktisadi bağımlılığın, hem montaj sanayii hem de borçlanma dolayısıyla gittikçe artması... Bütün bunlar emperyalist sömürünün olgularıdır.

TARIMDA ÜRETİM GÜÇLERİNİN GELİŞMESİ

Merkezi feodal Osmanlı devletinin, kendi içsel dinamiğiyle evrimleşmesi daha 16. yüzyıldan başlayarak çarpıtılmış, 19. yüzyıl sonuna gelindiğinde, emperyalizmin etkisi kendisini tarım alanında da göstermiştir. Emperyalizmin, feodal yapıyı yer yer parçalayarak, yer yer de feodallerle işbirliği yaparak; örneğin 1858 tarihli "Arazi Kanunnamesi" gibi üstyapı tedbirleriyle, çok ilkel bir teknolojik temel üzerinde, bağımsız küçük köylü mülkiyetine doğru bir geçişi hızlandırmıştır.

Cumhuriyet döneminin Osmanlı devletinden devraldığı tarımsal yapı, bütün toprakların ancak % 5 - % 6'sının işlenebildiği; Batı, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde, Kurtuluş Savaşı sonrasında, azınlıklara ait büyük toprakların boş kaldığı, veya bölgedeki büyük toprak sahiplerinin eline geçtiği, feodal ilişkilerin Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde aşiret bağımlılıkları, diğer bölgelerde ise ağalık kurumu içinde yaşadığı, verimin son derece düşük, tarım teknolojisinin ilkel olduğu bir yapıdır. 1913'e ait yaklaşık verilere göre, 50,000 aile (çiftçi ailelerinin % 5'i) ekilebilir toprakların % 65'ini elinde bulundurmaktadır.

Cumhuriyetin bu ilk dönemi, büyük toprak sahiplerinin, hükümetin "tarım geliştirme, makineleştirme, tarımsal üretimi arttırma" politikasından yararlanan tek zümre olarak, hızla geliştikleri bir dönemdir. Batı kesimlerinde, Marmara, Ege, Akdeniz bölgelerinde, kendilerine büyük toprakların, Rumeli'deki toprakları karşılığında verildiği "mübadil" çiftçiler, ellerinde birikmiş sermaye bulunduğundan ve Rumeli'de bir dönemden beri kapitalist tarıma geçmeye yönelmiş olduklarından, Türkiye'de büyük kapitalist işletmeleri ilk kuranlar olmuşlardır. Öte yandan, tütün, fındık, incir-üzüm, pamuk gibi, dış ticarete yönelik üretim yapan orta işletmeler de, dünya buhranı gibi olaylarla zaman zaman kesintiye uğrasa da, 1950'ye kadar süren dönemde, ekonomik güç kazanarak, köylülük içindeki sınıflaşma sürecini hızlandırmışlardır.

1927-1950 arasındaki yıllar, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde, değişen hız ve biçimde, tarımda pazara dönük üretimin güçlendiği, yer yer kapitalist tarıma geçildiği; tarım teknolojisinin, bir azınlığın tekelinde de olsa geliştiği bir dönemdir. Bu gelişmeyi çeşitli kapitalistleşme ölçütlerine göre istatistik verilerden izleme imkânı vardır. Köy ve şehir işbölümünün gelişmesi dolayısıyla kırsal nüfus 1927-1970 arasında sürekli olarak azalmıştır. 1950'de % 75 olan kırsal nüfus, 1955'de % 71'e, 1965'de % 66'ya, nihayet, yaklaşık rakkamlara göre 1970'de % 60'a inmiştir. Tarımda üretim

güçlerinin gelişmesinin ve kapitalizme geçişin en önemli göstergelerinden biri olan makineli tarım ve tarım teknolojisindeki ilerleme ise şöyle bir çizgi izlemektedir. Cumhuriyetten sonra, makineli tarımı teşvik edici kanunlarla birlikte, tarımsal makineler az sayıda da olsa ülkeye girmiş, ancak 1939'lara doğru bu makinelerin çoğunluğu işlemez hale gelerek ilk makineleşme denemesi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Oysa, 1945'den bu yana durum değişmiştir. 1945'de traktör sayısı 1156'dan 1950'de 16585'e, 1965'de 54668'e ve nihayet 1969'da 96407'ye ulaşmıştır. Görüldüğü gibi, en büyük sıçramalar 1945-1955 ve 1965-1969 yılları arasında olmuştur. Aynı şekilde, traktörle işlenen toprakların, işlenen tüm topraklara oranı 1945'de % 9.1'den 1967'de % 24'e çıkmış, 1969'da ise % 47'ye yükselmiştir. Makineli tarıma geçiş, ortakçılık, yarıcılık, gibi feodal kalıntıları çözmekte, mülksüzleşmeyi ve toprak tekelleşmesini hızlandırmaktadır.

Tarımda kapitalizme geçişin en kesin ölçütlerinden mülksüzleşme ve toprak tekelleşmesi olgularına bakarsak, 1913'ün yaklaşık verilerine göre % 8 olan hiç topraksız ailelerin çiftçi ailelerine oranının 1950'de % 14'ü, 1967'de % 30'u bulduğunu görürüz. 1950-1967 verilerinin karşılaştırılması, orta ve küçük toprakların gittikçe bölündüğünü, bazı bölgelerde tekelleşmenin hızlandığını gösteriyor. Tarım işçisi olan köylü aile sayısında artış da aynı olguyu vurguluyor. 1950 yılında 250,000 civarında olan tarım işçisi aile sayısı, 1967'de bir milyon yüz bini geçiyor.

Topraktan kopma ve şehirlere akın, mülksüzleşme, özellikle 1960'lardan sonra hız kazanan, toprak tekelleşmesi, küçük mülkiyetin parçalanması ve dağılması, bazı bölgelerde tefeci-tüccarların ellerinde birikmesi, kapitalist çiftliklerin büyümesi, üretim güçlerinin gelişmesinin ve üretim ilişkilerinin değişmesinin somut belirtileridir.

Tarımsal Yapıda Feodal Kalıntılar Sorunu

Türkiye tarımında, özellikle 1950'lerden sonra gözlenen, 1960'dan sonra hız kazanan ve emperyalizmin kısıtlayıcı, çarpıtıcı etkilerine rağmen gelişmekte devam eden kapitalistleşmenin, feodal kalıntılardan söz edilebilecek tek bölge olan Doğu ve Güneydoğuyu da etkisi altına aldığı görülüyor. Doğu Anadolu'nun, "büyük feodal mülkiyet" bölgelerinin 1960'dan bu yana, nisbî de olsa, hızlı bir gelişme içinde bulunduğu görülüyor. Bu bölgelerde pazara açılma imkânları artmış, 1960'lardan sonra makineli tarıma geçilmiş, feodal ilişkiler çözülme yoluna girmiş, özellikle son yıllarda ortakçı köylünün topraktan kopma süreci hızlanmıştır. 1950 yılında, Türkiye çapında, çiftçi ailelerinin % 2.4'ünü kapsayan, büyük topraklar üzerinde çalışan ortakçı aile oranı, 1967'de % 1.6'ya düşmüştür. Belli bir bölgenin özel tarihsel ve sosyo-ekonomik koşullarından doğan çözülme süreci içinde bulunan ve ancak üretim güçlerinin hızlı gelişmesi karşısında, üst yapıda

varlığını sürdürmekle birlikte altyapıda önemini yitiren kalıntılar halinde yaşamaya devam eden bir biçimi, Türkiye'nin tarımsal yapısının bütününe yaygınlaştırmak, tarihsel maddeciliğin somut tahlillere dayanma ilkesinden uzaktır.

Tarımda kapitalistleşme olgusunun Türkiye'nin tümünde aynı hız ve özellikleri gösterdiğini söyleyemeyiz. Bölgesel farklılıklar kesindir. Doğu hızlı bir kapitalistleşme sürecine ancak yeni girmektedir. Karadeniz ve Orta Anadolu gibi küçük ve orta mülkiyet bölgelerinde, son yıllarda, toprak tekelleşmesi ve mülksüzleşme, — kapitalizmin az gelişmiş niteliğine bağlı olarak — fazla hızlı olmasa bile sürekli ve yaygın bir şekilde gerçekleşmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolunun, "dev" mülkiyet illerinde büyük mülkiyet zaten egemen olduğundan ve topraksız köylü oranı yer yer % 60-70'e yükseldiğinden, kapitalizme geçiş klâsik göstergeler çerçevesinde gerçekleşememekte, büyük işletmeler kapitalistleştiği halde, köylü yığınları, ortakçılıkla ekip biçtiği topraklar üzerinde gizli işsizler olarak, ağaya bağımlılık içinde yaşamaya bir süre daha devam etmektedirler.

Bugün Türkiye'de tarımda üretim güçlerinin gelişme seviyesine baktığımızda, tarımsal yapıyı "feodal" veya "yarı feodal" olarak niteleyemeyeceğimiz; ancak bu yapının, emperyalizmin etkisi altında az gelişmiş bir kapitalist yapı olduğu ortaya çıkar. Bu noktada, gelişmenin hız ve doğrultusu önem kazanmaktadır. Kapitalist gelişmenin 1950 ve 1960'dan sonra, mülksüzleşme, tekelleşme, çözülme olgularını da birlikte getirerek hızlandığı açıktır. Gelişen üretim güçlerinin zorlaması, üstyapıyı, sınıflaşmayı ve sınıf ilişkilerini de hızla etkilemekte ve feodal yapının uzun süreler direndiği bölgelerde bile çözülme hızlanmış görünmektedir.

Araştırmalar, "Türkiye'de tarım kesiminde, topraktan kopma ve toprak tekelleşmesi sürecinin önemsiz, feodal ve yarı-feodal ilişkilerinse hâkim olduğu" *görüşünü doğrulamaktan çok uzaktır.*

SANAYİDE ÜRETİM GÜÇLERİNİN GELİŞMESİ; FİNANS - KAPİTAL

Osmanlı Devleti sanayii, 16. yüzyıl sonlarına kadar, küçük el sanatları ve imalâthaneler çerçevesinde bir gelişim gösterildikten sonra, 17. yüzyıldan itibaren, batı'daki kapitalistleşme ve endüstrileşme süreci ve Osmanlı Devleti iç pazarının sömürgeci devletlere açılması sonucunda duraklamış, 18. ve 19. yüzyıllar boyunca da süratle gerilemiştir.

Bu dönemde, Osmanlı Devletinde sermayedar sınıfı, kökleri çok eskilere uzanan tefeciler, tüccarlar ve Galata bankerleri temsil ediyordu. Tefeci-tüccar sermayedarlar yabancı sömürücü güçlerle kurdukları sıkı bağlarla büsbütün güçlenerek 19. yüzyılın ikinci yarısında, Osmanlı ekonomisine ağırlığını koymuştur.

1908'i izleyen yıllarda, sanayi kuruluşlarının sayısında hızlı bir gelişim

ortaya çıkmış, 1863'ten 1908'e kadar Osmanlı Devleti sınırları içinde ancak 5 şirket kurulmuşken, 1909-1914 arasında 37, 1914-1918 arasında da 55 şirket kurulmuştur.

1908 sonrasının önemli bir gelişmesi de yerli sermayenin mevcut şirketler içindeki nisbî payının hızla artmasıdır. 1908'de mevcut şirketlerin sermaye toplamlarının % 3'ü yerli sermayeye aitken, bu oran 1918'de % 38'e çıkmıştır. Devletçiliğin ilk uygulamaları yerli sermayedarların gelişmesine yol açmıştır.

Cumhuriyet, Osmanlı Devletinden, Rumeli gibi bölgelerin kaybedilmesiyle daha da zayıflayan bir sanayi devralmıştır. Cumhuriyetin ilk döneminde uygulanan liberal iktisat politikasının başarısızlığı ve sanayinin bir türlü gelişememesi sonucunda, 1930 dünya buhranının da etkileriyle, "devletçilik" politikasına yeniden dönülmüştür.

Türkiye sanayii, devletçiliğe rağmen 1930-1945 döneminde önemli bir gelişim göstermemiş, ama devletçi politika ve savaş vurgunları, tüccarların, tefecilerin ve bankaların güçlenmesine sebep olmuştur.

1950'lerde, bazı devlet fabrikaları hariç tutulursa, Türkiye sanayii, egemen karakter olarak; küçük üretim ünitelerinde, üretim aracı sahibinin az sayıda işçi istihdam ederek, düşük bir teknolojik düzeyde faaliyet gösterdiği bir yapıdaydı. Tekelci gelişimin çekirdekleri bu yapının içinde tâ 1929'dan beri yer almaktaydı. 1950'ler Türkiye sanayiinin, küçük üretim birimlerinden büyük üretim birimlerine geçiş sürecinin başlangıcı olmuştur. 1950'lerden günümüze uzanan bu süreç boyunca, Türkiye sanayii, emperyalizmin çarpıtmasıyla, tüketim malları üreten; gerek hammadde, gerekse de yarı mamul madde yönünden dışa bağımlı bir gelişim göstermiştir.

Uluslararası finans-kapital, Türkiye ticaret ve sanayi burjuvazisinin kendi mâli oligarşisini kurmasına, bu dışa bağımlılığın sürdürülmesi kaydıyla izin vermiştir. 1970 yılına geldiğimizde, sanayi sermayesinin gittikçe artan bir kısmının artık onu kullanan sanayicilere ait olmadığını görürüz. Bankaların, kaynaklarının gittikçe artan bir bölümünü sanayi alanlarına yatırması, kurulan holdinglerin çok büyük bir sermayeyi kontrol imkânını vermesi, "halka açık anonim şirket" hisse senetlerinin sağladığı sermaye, bu olgunun gerçekleşmesini sağlayan unsurlar, yöntemlerdir.

Büyük miktarda sermayenin, böylece sayısı çok kısıtlı ellerin kontroluna geçmesi, bundan tekellerin doğuşu ve üretimin bu ellerde yoğunlaşması; bugün Türkiye sanayiinin egemen karakteri haline gelmiştir.

1960 yılında, sanayiye, ticarî şirketlere, sigortalara ve diğer bankalara yalnızca 140 milyon T.L. yatıran Türkiye İş Bankası, 1968 sonuna kadar 450 milyon T.L.'nı bu alanlara yatırmıştır. Bu meblağın 347 milyon T.L.'sı sanayiye yatırılmıştır. Bir devlet bankası olan Etibank ise, sadece ikisi devlet kuruluşu olan 14 işletmeye 1968 sonunda 147 milyon T.L. ya-

tırmış bulunmaktadır.

Kurulan holdingler, bir yandan çok büyük miktarlardaki sermayenin nisbeten ufak bir sermayeyle kontrolunu sağlarken, bir yandan da devlet sermayesi ile özel ve yabancı sermayenin ve banka sermayesinin içiçe geçtiği alanları teşkil etmektedir. Örneğin, Koç Holding 125 milyonluk bir sermaye ile 1 milyarı aşan bir sermayeyi kontrol etmekte ve bünyesinde Devlet Malzeme Ofisi, Türkiye Sınaî Kalkınma Bankası, Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş., Türkiye Şeker fabrikaları A.Ş., Şeker Sigorta A.Ş., Makina ve Kimya Endüstrileri Kurumu, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası, Ziraî Donatım Kurumu, Türkiye İş Bankası, Akbank, Osmanlı Bankası, General Elektrik, Cederroth International S.A., Linzer Glasspinerei Vienna, Migros, Siemens A.G., American International Reinsurance Co., Fiat Holding, Mobil Oil Co. ve Liquid Petroleum Gas Development Co. yer almaktadır.

1963 yılına ait olmakla birlikte, elimizdeki veriler, sanayiimizdeki tekelci yapıyı; üretim, sermaye ve işgücü yoğunlaşmasını yansıtmaktadır.

1963 sanayi sayımına göre, 10 işçiden daha fazla işçi çalıştıran işyerleri tüm işyerlerinin % 1.7'sini meydana getirmekte, buna karşılık mal ve hizmetlerin % 64'ü bu kesimden sağlanmakta, çalışanlarınsa % 55'5'i bu kesimde istihdam edilmektedir.

10'dan fazla işçi çalıştıran işyerleri içinde, büyük sermaye egemendir. Bu egemenlik gittikçe güçlenmektedir. 1963'de 100'den fazla işçi çalıştıran işletmeler, 10'dan fazla işçi çalıştıran işletmelerin % 16'sını teşkil ediyor ve üretimin % 73'ünü sağlıyordu. 1966'da ise, 100'den fazla işçi çalıştıran işyerlerinin oranı % 19'a, bu işletmelerin üretimdeki payı da % 78'e çıkmıştır.

İşçi yoğunlaşması da benzer bir durum göstermektedir. 1963 yılında 500'den fazla işçi çalıştıran 131 fabrikada, 10'dan fazla işçi çalıştıran tüm işyerlerindeki işçilerin % 53'ü istihdam ediliyor, 1000'den fazla işçi istihdam eden 60 işyerinin her birine ortalama 1887 işçi düşüyordu.

Büyük sermaye şirketleri, Anonim Şirketler 1963 yılında, 10'dan fazla işçi istihdam eden özel sanayi şirketlerinin % 9'unu meydana getirmekte, buna karşılık çalışanların % 40'ını istihdam etmekte ve toplam katma değerin % 50'si bu şirketlere ait işyerlerinde yaratılmaktadır.

Tekelci yapının zaman içinde güçlenmesinin bir göstergesi de, kurulan anonim şirketlerin yıllara göre dağılımıdır. Örneğin 1961 yılında kurulan şirketlerin % 2'si anonim şirket biçiminde iken, 1968'de kurulan şirketlerin % 12'sini bu türden şirketler meydana getirmektedir. Gene 1961 yılında kurulan anonim şirketlerin sermaye toplamı, aynı yıl içinde kurulan bütün şirketlerin sermaye toplamlarının % 15'ini teşkil etmekteyken, bu oran 1968'de % 73'e yükselmiştir.

Özetlersek, Türkiye Sanayii bugün, dışa bağımlı, tüketim malları

üretimine yönelmiş, temel sanayii değil montaj sanayii niteliğinde, uluslararası finans-kapital'in Türkiye'deki uzantısı tekelci sermayenin egemen olduğu bir yapıdadır.

Üretim güçlerinin gelişmesi, sermaye birikimi, tekelleşme yukarıdaki süreci izlerken, Türkiye *çarpıtılmış kapitalist gelişmesini*, yer yer emperyalizmden destek alarak, yer yer de emperyalizm tarafından köstekleneerek sürdürmektedir. Tarım ve sanayide üretim güçlerinin 1908'e kadar "ağır", 1908-1950 arasında biraz hızlanan, 1950'den, hele 1960'dan sonra daha büyük hız kazanan gelişmesi, üretim ilişkilerini, sınıf yapısını, siyasal yapıyı etkilemekte; yeni sosyo-ekonomik sorunlar, yeni güçler getirmektedir. Geleneksel kırsal yapı çözülmekte, şehirler büyümekte; çarpıtılmış kapitalistleşmenin sonucunda, hizmetler sektörü, sanayi sektörü yanında ve ondan da daha hızla şişmektedir. İşsizlik artmış, dış ülkelere işçi "ihracı" buhranı bir süre önlese de yeni sorunlar getirmiş, genel ekonomik kriz 1970'de son haddine yaklaşmış, toplumda patlamalar başgöstermiştir.

Bütün bu gelişme ve değişme üstyapıya da yansımaktadır.

ÜSTYAPI DEĞİŞMELERİ VE BURJUVA DEMOKRATİK DEVRİMİN GELİŞMESİ

Osmanlı devletinin merkezî gücü, 1800'lerin başlarına gelindiğinde, etkinliğini iyice yitirmiş; Batı kapitalizminin bir pazarı halini alan ve dış borçlar yüzünden Batı'ya bağımlılığı iyice artan İmparatorlukta bir komprador zümre türemeye başlamıştır.

Yabancı kapitalistler ve kompradorlar, dışa bağımlı devlet adamlarıyla birlikte, önce II. Mahmut islâhatını, sonra da Tanzimat'ı getirmişlerdir. Tanzimat, komprador azınlıkların özgürlüğünü arttıran, onların bu niteliklerini geliştiren, dış kapitalist sömürünün Türkiye'de gelişimini hızlandıran, yer yer eskimiş kapitülasyonları zamana uygun olarak ihya eden kanunları içermekteydi.

Olumsuz yanına rağmen, Tanzimat, özgürlük, demokrasi, liberalizm gibi kavramları da ülkeye getirmiş, eyalet halklarının millî bağımsızlık mücadelelerini hızlandırmış, aydınları bazı ileri fikirlere açmıştır.

Kapitalizmin ve dolayısıyla sanayi burjuvazisinin gelişememesi, devletin üst kademelerindeki feodal kökenli bürokratların üretim araçları mülkiyeti, vergi toplama imtiyazı yollarıyla artı ürüne el koymaları, bürokratların aşağı kesimlerine bazı ilerici görevler yüklemiş ve ileri düşünceler bu tabakada yaygınlaşmıştır. Nitekim, Batılı ülkelerin Osmanlı bakanlıklarına "reorganizasyon" adı altında sürekli yardımlar yapmaları ve bu yardımlar içinde üst kademe memurlarına büyük paylar ayırmaları da dikkat çekicidir. Böylelikle, kapitalist devletler kredi ve borçlandırma po-

litikasıyla, aynı zamanda bürokrasinin üst tabakalarını da kendilerine sıkıca bağımlı duruma getirmişlerdir. Örneğin, Osmanlı Harbiye Nazırı yılda 16.000 İngiliz lirası alırken, aynı bakanlıkta çalışan memurların maaşları 6 ile 60 lira arasında değişmekte, Amirallere yılda 13.000 İngiliz lirası, kaptanlara 40, diğer denizcilere 3 lira maaş verilmekte, Maarif Nazırının aylık ücreti, bakanlık bütçesinin % 20'sini tutmaktaydı.

Bu dönemde, küçük burjuva aydınlar — bürokratlar içinde gelişen ilerici akımlar, gerçekte; altyapıda, üretim güçlerinde bir değişmenin, sistemin kendi içsel evrimleşmesiyle kapitalistleşmenin ve ilerici burjuvazinin ideolojisinin yansıması değil, Batı düşüncesini taklitten ibarettir. Ama, mutlakiyete karşı, burjuva düşüncesini ve ideolojisini, burjuva toplumunun üstyapı özelliklerine doğru bir yönelişi içerdiği için olumlu yanları da vardır.

Genç Osmanlılar'ın ortamını hazırladığı bu türden fikirlerin yayıcısı Jön Türkler'in önderliğindeki küçük burjuvazi, tefeci-tüccar zümresinin de desteğiyle, II. Meşrutiyeti gerçekleştirmiştir. Birinci Meşrutiyet, objektif şartlar yüzünden başarıya ulaşamadığından, 1908 II. Meşrutiyeti meşrutî yönetimin ve burjuva demokratik devrimin başlangıcı sayılır.

Jön Türk akımı, özellikle genç subaylar, küçük memurlar, aydınlar arasında yayılmış, gizli İttihat ve Terakki Cemiyeti örgütlenmiş ve Jön Türk'ler, ülke ekonomisinin parçalanmasından ileri gelen kitle huzursuzluklarını ve Balkan'lardaki halkların bağımsızlık isteklerini de kullanarak, 1908'de siyasî iktidara ortak olmuşlardır. 1908 Temmuz hareketi bir miktar halk desteği alarak gerçekleşmişse de, sadece belli huzursuzlukların kanalize edilmesi şeklinde kaldığından; halk kitlelerine devrimin siyasî bilinci ulaştırılamadığından, hemen sonra halktan kopmuştur.

1908'de iktidara ortak olan İttihatçıların, anti-emperyalist yönleri yoktur. Bunlar genellikle Alman yanlısıydılar ve iktidarları döneminde emperyalizmin ülkeye girmesini sürdürmüşlerdir.

Bu dönemde, komprador burjvuazinin (Levanten'lerin) gelişme göstermesi, ticaretin ve yer yer kapitalist ilişkilerin yayılması, nedeniyle Anadolu'da yerli ticaret burjuvazisi de oluşmuştur. Bu oluşumda İttihatçıların da rolü vardır.

1908'den sonra, burjuva demokratik gelişmenin daha ileri bir aşaması Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet'tir. 1919-1922 hareketi, küçük burjuvazinin bürokrat kesiminin öncülüğünde, Anadolu ticaret burjuvazisinin ortaklığı ve desteğinde, yer yer büyük toprak sahipleriyle dayanışarak yürütülen anti-emperyalist bir savaştır, yani "millî kurtuluş" savaşıdır. Ancak, emperyalistlerin çekilmesinden hemen sonra, egemen güçler doğal olarak kapitalizme yönelmişler ve emperyalizmle uzlaşmaya başlamışlardır. Geniş çapta yapılan millîleştirme hareketleri, gelişmemiş bir devlet kapitalizmine temel hazırlamıştır. Türkiye, zamanla emperyalizme teslim

olduğu için Cumhuriyet Devrimi'nin burjuva demokratik karakteri, son tahlilde, anti-emperyalist niteliğine ağır basar.

Cumhuriyet, otokrasiye son veren, birçok burjuva devlet kurumlarını, kuvvetler ayırımını getiren bir devrimdir. Hem kapitalistleşmenin etkisi, hem de küçük burjuva milliyetçilerinin katkısı ile, uluslaşmayı hızlandırmıştır.

Küçük burjuva diktatörlüğü, 1925 Takrir-i Sükûn kanunuyla baskısını arttırmış, işçi sınıfının örgütlerini ezmiş, her türlü hareketi engellemiştir.

Bu dönemde iktisadî bakımdan ikili bir gelişme yer almıştır. Bir yandan devlet kapitalizmi sürerken, öte yandan özel teşebbüs gelişmiş, küçük burjuvazi ile burjuvazi arasındaki ortaklık, bir yanıyla da rekabet halinde sürmüştür. İktidar Partisi CHP, burjuvazi, küçük burjuvazi, tefeci-tüccar ve feodaller partisidir.

II. Dünya Savaşı yıllarında, Türkiye egemen sınıfları, çarpışan emperyalist ülkeler arasında taraf tutmamış, burjuvazi savaş ortamından yararlanarak güçlenmiş, 1946'da emperyalizmin de baskısı ile çok partili rejimin kurulmasını sağlamıştır. 1946-1950 dönemi, küçük burjuva bürokratların büsbütün güçsüzleştiği, iktidardaki etkisini yitirdiği bir dönemdir. Truman doktrini, Marshall plânı, ikili anlaşmalar, Türkiye egemen sınıflarının güçsüzlüğünün, iktisadî, siyasî ve askerî bakımdan teslimiyetinin belgeleridir.

1950'de küçük burjuvazinin iktidardaki ortaklığı son bulmuştur. "1950" ne bir devrim ne de bir karşı-devrimdir. Dünya konjonktürü içinde, Türkiye'de kapitalizmin gelişmesinin vardığı bir iktidar düzenlemesidir. Örgütlü işçi sınıfı hareketinin olmadığı, Türkiye burjuvazisinin emperyalist burjuvazi ile iyice bütünleştiği bir çizgide varılan kaçınılmaz sonuçtur. 1950'den sonra, küçük burjuvazinin, iktidardaki egemen sınıflara karşı mücadelesi, halk yararına ve dönüşümlerden yana bir mücadele değildi, anti-emperyalist niteliği ise hiç yoktu. Küçük burjuvazi, devlet kapitalizmini koruyarak kendi iktidar ortaklığını sürdürmek, artı değer ve üründen pay almaya devam etmek amacında, yani kendi çıkarları peşindeydi.

1950-60 döneminde küçük burjuva muhalefeti, gene aynı paralelde, kendi çıkarları adına sürmüştür.

27 Mayıs, küçük burjuvazinin iktidara yeniden ortaklık koyma yönünde attığı bir adımdır ve finans kapitalin kendine rağmen mecbur olduğu bir yeni üstyapı değişikliğidir. Cunta kabinelerinin kilit noktalarında finans kapitalin adamlarının yer alması, bunun belirgin kanıtıdır.

Küçük burjuvazi, 1961 Anayasasına koydurduğu, Cumhuriyet Senatosu, (ve bu arada tabiî senatörler, kontenjan senatörleri), Anayasa mahkemesi, Millî Güvenlik Kurulu gibi kurumlarla, iktidarda söz sahibi olma-

sının garantilerini sağlamaya çalışırken, o dönem, ilerici aydınların da etkisi altında kalarak, 1924'e kıyasla daha demokratik ilkeler getirmiş, emekçilerin demokratik hakları yönünde (grev hakkı, toprak reformu vb.) Anayasaya maddeler koydurmuştur. Ayrıca, 27 Mayıs Anayasası, basın ve düşünce özgürlüğünü, radyo, üniversite özerkliğini de daha ileri bir biçimde formüllendirmiştir.

1960 sonrası ortamının getirdiği nisbî imkânlardan yararlanan sosyalist ve ilerici aydınlar, kalkınma meselelerinden hareketle, devrimci fikirleri yaymaya başlamışlar, daha sonra anti-emperyalist bilinç işlenmiş, bununla birlikte ve hemen ardından da emekçilerin sınıf mücadelesini hızlandıracak sosyalist düşünce yaygınlaşmıştır. Bu dönemde, gerek TİP'in gerek TİP dışındaki sosyalistlerin, gerekse küçük burjuva radikallerinin önemli katkıları olmuştur. Ama bu katkılar, sosyalist hareketi parçalanmaya götürecek tutumlara ve sapmalara dönüşünce, proleter sosyalizminin egemenliğini sağlamak, sosyalistlerin biricik görevi haline gelmiştir.

Özetle, Türkiye'de burjuva demokratik devrimi, 1908-1923 adımlarıyla başlamış, 1946 ve 1950'de, göstermelik burjuva demokrasisi gelişmiş, 1960 hareketiyle daha ileri bir burjuva demokrasisine ulaşılmış, 1960 sonrasında sosyalistlerin ve ilerici aydınların mücadeleleriyle demokrasi sınırları genişletilmiş, faşist birtakım kanunlar işlemez hale gelmiş, emekçilerin örgütlenme olanağı gelişmiştir.

Buna rağmen, bugün varolan burjuva demokrasisi kısıtlıdır. Şimdiki burjuva diktatoryası bir yanıyla liberal görünümlüyken, öbür yanıyla faşisttir. Örgütlü bir emekçi mücadelesi olmadığından, zaten sınırlı olan demokratik hakların, her an karşı-devrimci egemen güçler tarafından kısıtlanabilmesi ihtimali mevcuttur. Hiç şüphesiz, faşizmi geriletecek asıl güç, örgütlü işçi sınıfı ve işçi - köylü ittifakıdır.

TÜRKİYE'DE SINIFLAR, SINIF ÇELİŞKİLERİ VE SINIF HAREKETLERİ

Üretim güçlerinin ve burjuva demokratik devriminin gelişme süreci içinde, bugün Türkiye'de, sınıflar oluşmakta ve çelişkileri keskinleşmektedir. Özellikle 1950 sonrasının, nisbî olarak hızlı kapitalist gelişmesi, sınıfların yapısının ve konumlarının daha net çizgilerle ortaya çıkmasına yol açmıştır. İşçi Sınıfının, köylülük içindeki sınıfların ve diğer tabaka ve sınıfların hareketleri bu durumun bir belirtisidir.

Emperyalizmin kapitalizmi çarpıtıcı etkisi, Osmanlı toplumunun kendine özgü yanları bulunan sınıfsal yapısının kalıntıları, feodal dönemin kalıntısı sınıfların, bağımlı kapitalistleşme sonucu, Avrupa'da burjuva devrimlerinde olduğu gibi hızla tasfiye edilememesi, Türkiye'nin sınıfsal yapı tahlilini daha da karmaşık hale sokmaktadır.

Köy ve Şehir kesimleri ayrı ayrı ele alınacak olursa, bugün Türkiye'nin sınıfsal yapısı şöyle bir görünümdedir.

İşçi Sınıfı

Özellikle 1970 yılındaki eylemleri, hareketleri ve varlığıyla, *işçi sınıfı* bir süreden beri kendisini ve öncülüğünü unutmuş olanlara iyi bir ders verdi. Devrimin temel gücü, öncüsü olacağını bir kere daha gösterdi. Bugün, nicel gücü, sadece sendikalara kayıtlı işçileri alacak olursak 1 milyonu aşan, sendikalar dışında kalanlar ve tezgâh başlarında, evlerde parça başına çalışanları da hesaplarsak 2,5 milyona yaklaşan işçi sınıfı, sanayinin gelişmesiyle birlikte gelişmekte, büyümekte, bilinçlenmekte ve ekonomik bilinçlenme döneminden siyasal bilinçlenmeye doğru gitmektedir.

Cumhuriyet dönemine kadar daha çok Devlet işyerlerinde ve 1890'lardan sonra yabancı sermayeli işyerlerinde; öte yandan da büyük sanayinin yokluğunda, daha çok demiryolları, limanlar gibi, ulaşım kolunda ve maden çıkarma'da birikmiş olan işçilerin, daha 1870'lerden başlayarak hareketlere giriştiğini, bu hareketlerin 1908 ve 1919-21 dönemlerinde büyük hız kazandığını, çoğunlukla yabancı sermayeye, yabancı işverene karşı hareketler biçiminde yürüdüğünü ve yine 1908'lerden sonra işçiler arasında örgütlenme bilincinin İstanbul, Selanik gibi şehirlerde geliştiğini söyleyebiliriz. Balkanlarda ve Rumeli'de başlayarak Anadolu'ya atlayan sol hareketin, yine aynı dönemlerde, işçiler üzerinde belli bir etkinlik kazandığı, hattâ 1919-23 arasında işçileri bir sınıfsal bilinçlenmeye doğru götürdüğü görülmektedir. Cumhuriyet sonrasının küçük burjuva ideolojisi, uzun dönemler işçi hareketinin ve örgütlenmesinin gelişmesine imkân tanımamış, ancak gelişmekte olan sanayi ve kapitalizmin işçi sınıfını nicel ve nitel bakımdan geliştirmesine de engel olamamıştır. 1946'da işçilere tanınan çok kısıtlı örgütlenme hakkı sonucunda, her yerde işçi örgütleri doğmaya başlamış, ancak bu örgütler ve barındırdıkları üyeler, sınıf bilinciyle hareket etme rayına hiçbir zaman girememişlerdir. Objektif ve sübjektif koşullar yüzünden, 1946 sonrasının işçi sınıfının siyasal örgütlenmesine yönelik tüm hareketleri büyük bir başarı kazanmadan sona ermiştir. 1950 sonrasında hızlanan kapitalist gelişme içinde işçi sınıfı sayıca artmış ama bilinç bakımından, örgütlerin yokluğunda, büyük gelişme gösterememiştir. 1960 sonrasının nisbî özgürlük ortamında çıkan grev ve sendika kanunları işçiye yeni haklar tanımış, bu arada TİP'in kuruluşu, işçinin siyasal bilinçlenmesi fikrine doğru bir adım olmuştur. Nihayet, 1967'de, Türk-İş'in egemen sınıfların dümen suyundaki politikasının karşısında, Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) TİP'in açtığı yolda sınıf bilincini geliştirmeye dönük bir sendikal örgüt olarak ortaya çıkmıştır.

Bu gelişmeler, şüphesiz ki bir yönüyle de sanayinin gelişmesinin, işçi yoğunlaşmasının artmasının, büyük işyerlerinin kuruluşunun ve Türkiye'nin genel ekonomik kriz ortamının bir ürünüdür. Bu yönden bakacak olursak, 1950 yılında faal nüfusun % 8.5'i sanayi sektöründe yer alırken, bu oranın, 1965'de % 11'e 1967'de % 15.3'e çıktığını; gene 1950'de, imalât sanayiinde ücretle çalışanların sayısı 163 binken, 1967'de 438.000'e yükselerek % 169 arttığını sendikalı işçi sayısında, 1955'de 190 bin, 1963'de 283 bin, 1969'da 1.174.000'le aynı artışın bulunduğunu görüyoruz. İşçi sınıfının belirli bir bilince ulaşmasının en önemli etkenlerinden biri olarak, çalışanların işyerlerinde yoğunlaşmasında, 1963'te önemli bir aşamaya gelinmiştir.

500'ün üstünde işçi çalıştıran 131 işyerinde, imalât sanayiinde çalışanların % 52.5'i yer almakta, tüm işçilerin % 35'iyse 1000'den fazla işçi çalıştıran işyerlerinde bulunmaktadır.

Buna karşılık, bölgesel olarak ele alındığında, işçi sınıfının en yoğun olduğu iller, İstanbul, İzmir, Ankara, Adana, Bursa, Eskişehir, İzmit, Zonguldak illeridir. İmalât sanayiinde çalışan işçilerin % 35'i İstanbul'da yoğunlaşmış, % 66.7'siyse İstanbul'un da dahil olduğu 8 ile dağılmıştır. Bu bölgelerdeki işçi yoğunlaşması, hareketlerin de en çok bu illerde çıkmasına yol açmaktadır.

1960 sonrasının işçi hareketleri, işçi sınıfının objektif ve sübjektif koşullarındaki gelişmeyi daha iyi ortaya koyacaktır :

1960 - 1970 Döneminin İşçi Sınıfı Hareketleri

İşçi sınıfı mücadelelerinin tarihi göstermektedir ki : İşçi sınıfı, ekonomik mücadelesi ile politik mücadeleyi, bir örgüt disiplin altında brleştirdiği ölçüde; teker teker kapitalist işverenlere karşı değil, bir bütün halinde bütün kapitalist sınıfa ve onun destekleyicisi burjuva iktidarına karşı çıktığı ölçüde, işçi sınıfının mücadelesi sınıf mücadelesi haline dönüşür.

1970 yılında, Türkiye işçi sınıfı hareketlerinin ulaştığı boyutlara baktığımızda, işçi sınıfının, "kendisi için sınıf" olma süreci içinde bulunduğunu görüyoruz. Yüzyıllık bir geçmişi olan Türkiye işçi sınıfı mücadelelerinin 1960-1970 dönemindeki gelişmesi, Türkiye'de sınıf çelişkilerinin üst düzeylere ulaştığının bir göstergesidir.

1961 sonunda, Türkiye'de ilk defa 200 bin işçi, grev ve toplu sözleşme hakkını almak için Saraçhanebaşı'nda miting yaptı. 1962 yılında aynı amaca yönelik olarak gösteri ve mitingler yapıldı. Grev hakkının 1963'de alınmasından sonra, ekonomik mücadelenin devamında yeni bir yöntem olarak, grevler ağırlık kazandı. 1967'de, işçi sınıfının mücadelesi DİSK'in kurulmasının da etkisiyle, işgal ve işgallerle birlikte yapılan daha devrimci hareketler seviyesine yükseldi. 1962 yılından itibaren, işçi sınıfının karşısına

polis ve asker çıkarmaya başlayan egemen sınıflar, işçi sınıfının gelişen devrimci mücadelesi ile birlikte, baskı ve zorbalıklarını daha da arttırdılar. 1965'de Kozlu'da, 1969'da Gamak'da 15-16 Haziran 1970'de İstanbul'da işçiler kurşunlandı.

1962'den 1970'e, işçi hareketleri artan bir hızla ve değişen direnme yöntemleriyle gelişerek, 10 yıl içinde 693 harekete ulaştı.

İlk defa 1968'de başlayan işgâl ve işgâlle birlikte yapılan hareketler, aynı yıl içinde yapılan hareketlerin % 11'ini buldu. Sendika üyeliği ile ilgili sorunların sebep olduğu hareketler, daha önceki yıllarda, ancak % 1 oranındayken, 1968'de % 6'ya yükseldi. Egemen sınıflarca kanunsuz olarak nitelenen hareketlerin oranı, 1966-1967'de ortalama % 5 iken, 1968'de % 16'ya, 1970'de % 48'e çıktı. Hareketler, en çok, 100 işçiden fazla işçi çalıştıran işyerlerinde, gıda, metal, makina, kimya, maden, inşaat işkollarında tekrarlandı.

İşçi sınıfının, mücadelesini en yoğun bir biçimde sürdürdüğü İstanbul, İzmit, İzmir, Ankara, Adana illeri dışında da hareketler, son 3 yıldan beri yaygınlık kazanmaya başladı.

Hareketler, özel sermayeli işyerlerinde yayılırken, devrimci sendikalara üye olan işçilerin başlattıkları direnişler, yine en çok bu tür işyerlerinde oldu. Büyük çoğunluğu sarı sendikalara üye olan devlet işyerlerindeki işçilerin mücadeleleri ise nitelik olarak daha az gelişti.

15-16 Haziran 1970

15-16 haziran olayları, işçi sınıfının 1960'dan beri, devrimci yöntemlerini geliştirerek sürdürdüğü mücadelenin doğal bir sonucu, patlama noktasıdır.

1969'un sonunda ve 1970'in ilk beş ayında, işçilerin ayrı ayrı fabrikalarda, sendikal özgürlüklerini kısıtlayan kendi patronlarını hedef alarak başlattıkları direnişler, haziran'da bütün işçilerin tüm patronlara karşı birleşmesiyle, sınıf bilincinin somut örneklerinden birini ortaya koydu.

15-16 Haziran'da, İstanbul ve Kocaeli'nin 113 işyerinin 100 bine yaklaşan işçisi, demokratik haklarını kısıtlamaya, devrimci potansiyelini düşürmeye yönelmiş yeni kanun ve tedbirleri protesto ettiler. Hareketleri egemen sınıflara, tüm patronlara karşıydı. İşçi sınıfı tarihimizin en önemli hareketlerinden biri olan 15-16 haziran olaylarında, Cumhuriyet döneminde ilk defa, egemen sınıflar, gelişen işçi bilinci ve hareketi karşısında paniğe kapılarak sıkı yönetim ilân ettiler. İşçinin karşısına polisle birlikte, askeri de çıkardılar. Sıkı yönetim süresi boyunca, finans-kapitalin yönetimindeki küçük burjuvazinin işçiye karşı düşmanca tutumlarının örnekleri sık sık görüldü.

1970 kasımında, Adana olayları, işçi sınıfının yılmadığını, bilinçlen-

mesini sürdürdüğünü, buna karşılık egemen sınıfların da her zamankinden daha şiddetli davranmaya kararlı olduklarını gösteriyor.

Köylülük

Feodal yapı içinde tek bir sınıf özelliği gösteren köylülük, tarım'da kapitalizme geçişin hızlandığı Türkiye'de, bir süreden beri kendi içinde sınıflaşmakta ve bağrındaki sınıf çelişkileri güçlenmektedir. Türkiye'yi bir bütün olarak değerlendirdiğimizde, "toprak burjuvazisi", "Doğu'nun kapitalistleşen toprak ağaları", "köy küçük burjuvazisi", "tarım proletaryası ve yarı proleter yoksul köylüler", küçük "feodal bağımlılıklardan kurtulamamış köylüler yani feodal kalıntılar" kitlesi, köylülük içindeki sınıflar olarak görünmektedir.

Üretim güçlerinin gelişme süreci içinde, *toprak burjuvazisinin* yanı sıra, ağaların kontrolundaki büyük toprakların da, kapitalist çiftliklere dönüşmeye başladığı görülüyor. Doğu ve Güneydoğu'nun toprak ağaları, ileri teknolojik düzeyde, sermaye yoğun tarıma geçmekte, tahıl ekiminin yerine, elverişli topraklarda, endüstri bitkileri ekimini hızlandırmaktadırlar. Tarımda kapitalizmin gelişmiş olduğu Batı, Orta ve Güney bölgelerinde tarım burjuvazisi, sanayi yatırımları yoluyla büyük sanayi burjuvazisi ile bütünleşirken, kapitalist ilişkilere daha geç giren büyük toprak sahipleri, mahallî merkezlerde ticaret, acentalık gibi aracı faaliyetlere ve han, dükkân, sinema gibi irat getiren inşaat faaliyetlerine yatırım yapmaktadırlar. Özellikle Doğu ve Güneydoğu'da, toprak sahiplerinin bir bölümü bu yolla bir mahallî burjuvazi yaratırken, kapitalist tarımda yol almış bir diğer bölümü Batı egemen sınıflarıyla bütünleşmektedir.

Türkiye'de tarım kesiminde en yaygın, en kalabalık sınıf olan *"köy küçük burjuvazisi"*, küçük üreticiler de, kendi içlerinde tabakalaşmakta, en alt kesimler, küçük köylüler kapitalistleşme hızının yüksek olduğu bölgelerde, özellikle Ege, Karadeniz, Marmara bölgelerinde gittikçe yoksul köylülüğe doğru kayarken ve topraktan koparken, orta köylüler de kapitalistleşme sürecinden etkilenmekte ve bu dönem, durumları sarsılmış görünmektedir. Köy küçük burjuvazisi pazar için üreten ve günümüzde kapitalist pazarla bütünleşmiş bir kesimdir. Tefeci-tüccar sömürüsüne maruzdur. Bu sömürü sonucunda, özellikle dış pazara yönelik tarım ürünleri bölgelerinde; mülksüzleşme, toprak tekelleşmesi tefeci-tüccar sömürüsü sonucunda gerçekleşmekte ve toprak tekelleşmesi bunların elinde olmaktadır. Böylece, köylülüğün en büyük kesiminin çelişkisi, bugün Türkiye'de, küçük üreticiliğin, basit meta üretiminin egemen bulunduğu bölgelerde tefeci-tüccar'lardır. İçinde bulunulan kapitalistleşme aşamasında, tefeci-tüccar sömürüsü kapitalist sömürünün ilkel bir biçimidir; köylüleri yoksullaştırarak, topraklarından koparak proleterleşmeyi hızlandırmaktadır.

Köylülük içinde, *"tarım proletaryası"* ve *"yarı proleter"*, yada *"mevsimlik işçi"* yoksul köylüler, kalabalık bir kesim meydana getirmektedir. 1950 yılında proleter ve yarı proleter köylü aile sayısı 250 bin civarından, 1967'de 1 milyon 100 bin'e ulaşmıştır. Toprağı yetmeyen ve zengin köylülerin veya tarım burjuvazisinin toprakları üzerinde zaman zaman işçi olarak çalışan köylü ailelerin tümünün bu rakkam içinde kapsanmadığı bir gerçektir. Gerçekte, yoksul köylülerin sayısının daha da kabarık olduğunu ve kapitalistleşme süreci içinde gittikçe arttığını söyleyebiliriz.

Çok tartışmalı feodal kalıntılar sorununun aydınlatılabilmesi, geniş araştırmalara ihtiyaç gösterse de, "kalıntı" kavramının, "bir önceki üretim biçiminden kalan, gelişmekte olan üretim biçiminin tasfiye etme yolunda olduğu tortular" anlamına geldiği açıktır. Bu niteliğiyle de kalıntıların egemen üretim biçimini meydana getirmelerinin imkânı yoktur. Yeni bir biçimin egemen oluş süreci içinde, daha bir süre yaşayarak sonunda tasfiye olacaklardır. Yapıyı nitelerken kalıntıların ağırlığından çok gelişme sürecinin önem taşıdığını Marksizmin ustaları kendi toplumlarının çözümlemesini yaparken göstermişlerdir. Feodal kalıntıların, Türkiye'nin bütününe yaygınlaştırılması ve toprak sahiplerinin feodal beyler, köylülüğün de feodal bağımlılık ilişkileri içinde homojen bir kitle olarak nitelenmesi yanlıştır. Tarımda en yaygın sömürü biçimi olan tefeci-tüccar sömürüsü, Türkiye'nin bugünkü şartları içinde, azgelişmiş kapitalizmin, bir parçası olduğuna göre, feodal sömürüyü ön plâna geçirmek, gerçekleri tahrif etmektir. Feodal kalıntılardan söz edilebilecek tek bölge olan Doğu ve Güneydoğu bölgesinin, günümüzde içinde bulunduğu altyapı değişmesi olayı, feodal ilişkilerden ağırlıklı olarak ancak üstyapıda söz etmenin mümkün olabilmesine yol açmaktadır. Bölgeye özgü, etnik yapı farklılığı, aşiret bağımlılıkları gibi faktörler ,bu ilişkilerin çabuk çözülmemesinin bir nedeni olurken, teknolojik gelişme topraktan kopmayı hızlandırarak bu türden bağımlılıklara da darbe indirmektedir. Makineli tarıma en elverişli bölgelerde, 100-200 hanelik ortakçı köyleri 1960'dan sonra 20-30 haneye kadar düşmüştür. İşletmeler kapitalist çiftliklere dönüşürken, topraktan kopma olayı hızlanmakta, feodal ilişkilerin yerini, birtakım karmaşık geçiş ilişkileri almaktadır.

Köylü Hareketleri

Köylülüğün bu yapısı, sınıflaşması ve çelişkileri hareketlerinde yansıyor. 1967'den bu yana, son 4 yılın köylü hareketleri, köylülük içindeki sınıf çelişkilerini, toprak açlığını, küçük üreticinin yoksullaşmasını ve küçük ve orta köylü kesiminin huzursuzluğunu ifade ediyor. 4 yıl boyunca hareketlerin her geçen yıl arttığını, 4 yılın tüm hareketlerinin % 65'inin 1970 yılında yer aldığını, öte yandan 1967'de önemsiz olan küçük üretici hare-

ketlerinin 1970'e doğru gelindiğinde hızla geliştiğini görüyoruz. 1970'de tesbit edilen 87 hareketten 36'sı küçük üreticinin, pazarlama sorunlarından doğan, tefeci tüccara ve hükûmete yönelik hareketleridir. Yine de 4 yıllık hareketlerin % 60'ı, topraksız ve az topraklı yoksul köylünün toprak açlığını dile getiren toprak işgâlleridir. Köylü hareketleri gittikçe daha sert yöntemlerle ve gerici iktidar güçleriyle daha sert çatışmalar içinde gelişmektedir.

Gelişmekte olan altyapı ve mülkiyet ilişkileriyle birlikte, yoksul köylü devrimci özünü kazanırken, küçük köylü, (küçük üretici) ve orta köylünün durumu sarsılan kesimi, tefeci-tüccar sömürüsüne karşı hareketlere girişiyor ve bilinçleniyor. Feodal bağımlılık kalıntılarının hâlâ yaşamaya devam ettiği Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde bile, toprak işgalleri, ağaların elkoyduğu toprakların, yoksul köylülerce sürülüp ekilmeğe başlanması gibi hareketler her yıl artarak gelişiyor.

Bu süreç içinde, başta tarım proletaryası, yarı proleter yoksul köylüler olmak üzere, küçük köylüler, köylülüğün, orta köylüyü de içine alan geniş bir kesimi, şiddetlenen sınıf çelişkilerini hareketlerinde yansıtarak ilerici ve devrimci gelişmesini sürdürüyor. Ancak, köylü hareketlerinin örgütsüzlüğü, "sözde" köylü örgütlerininse, egemen sınıfların denetiminde ve güdümünde bulunması, hareketlerin parça parça, düzensiz ve örgütsüz olmasına yol açmaktadır.

Şehir Küçük Burjuvazisi

Genel olarak, küçük burjuvazinin köy dışında kalan bölümü, kendi içinde en fazla tabakalaşmış sınıftır. Küçük burjuvazi, kapitalistleşme süreci içinde, daha önceki üretim biçiminden kalma bir sınıf olarak, bu sürecin karşısında yer alır ve sınıf çelişkilerinin şiddetlenmesi oranında, bir bölümüyle, proletaryanın destekleyicisi durumuna gelebilir.

Emperyalizmin etkisindeki bütün ülkeler gibi Türkiye'de de, kapitalistleşme pek hızlı olmadığından, küçük burjuvazinin proleterleşme süreci de nisbî bir yavaşlık göstermektedir. Ancak son dönemlerde içinde bulunulan ekonomik kriz, küçük burjuvazinin hemen hemen bütün kesimlerinde kıpırdanmalar doğurmuştur.

Emperyalizmin etki alanındaki bütün ülkeler gibi, Türkiye'de de bu sınıf kalabalıktır. Çıkarlarının objektif olarak emperyalizmle ve finans kapitalle çatıştığı söylenebilir. Emperyalizmin ve yerli finans kapitalin etkisinin şiddet ve biçimi, bu sınıfın çeşitli tabakalarının ve kesimlerinin tutumunu belirleyecek en son etkendir.

Küçük burjuvazinin, gerek geleneği, gerek yapısı, gerekse yarattığı tartışmalar yüzünden, üzerinde önemle durulması gereken kesimi bürokrasidir.

Osmanlı devletinin son dönemlerinden Cumhuriyet'e, Cumhuriyet'ten de bugüne kadar olan gelişimiyle, küçük burjuvazinin bürokrat kesimi, yer yer ilerici, yer yer de gerici bir tutum içinde olmuştur. 1908'lerde ve 1919-22 döneminde, burjuvazinin görevlerini yüklenen ve burjuva demokratik devriminin gelişmesine ve Batı'dan aktarma da olsa, burjuva özgürlüklerine ve düşüncesine sahip çıkan küçük burjuvazinin bürokrat-teknokrat kesimi, proleter hareketi karşısında, her zaman düşmanca bir tavır takınmıştır.

Küçük burjuvazinin bürokrat kesimi, I. ve özellikle II. Meşrutiyetin gerçekleşmesine büyük katkılar getirdiği için ilerici olmakla birlikte, bu dönemde anti-emperyalist bir tutum benimsemediğinden, çağdaş devrimciliğin gerisinde kalmıştır.

Bürokrasi, küçük burjuvazinin diğer kesimleri, ticaret burjuvazisi, toprak ağaları ile de işbirliği yapmış, Kurtuluş Savaşı'nın öncüsü olmuştur. Bu niteliğiyle anti-emperyalist ve ilerici olmakla birlikte, baştan beri, emekçi halk örgütlenmesini ve işçi sınıfı hareketini terör yoluyla bastırdığından ve şoven bir milliyetçilik güttüğünden gericiydi.

Bürokrasinin bu ikili yanını her dönemde, çok iyi görmek gerekir.

Günümüzde, küçük burjuva teknokrat ve bürokratları, finans kapitalle çelişki içinde olduklarından, yine belli bir ilericilik taşımaktadırlar. Ayrıca, Türkiye'nin özel şartlarında, işçi sınıfının öncülüğündeki mücadele, hem emperyalizme hem de kapitalizme karşı olduğundan, emperyalizmle ve finans kapitalin yönetimindeki egemen sınıflarla çelişkisi bulunan alt ve orta bürokrasi, sınıf mücadelesinin derinleşmesi oranında büyük işbirlikçi bürokrasiden kopmakta, devrimci cephenin destekleyicisi durumuna gelmektedir. Bürokrat - Teknokrat zümreye, bunun ötesinde görevler yüklemek, devrimci hareketi onun kuyruğuna takmak, kesinlikle maceradır.

Öğrenci Gençlik

Öğrenci Gençlik şehir küçük burjuvazisinin en dinamik ve ilerici kesimidir. Gerek ilerici görüşlere açık olmaları bakımından, gerekse genellikle birer yurtsever olarak yetişmeleri açısından, gençliğin yurt sorunlariyle, politikayla ilgilenmesi doğaldır. Ayrıca, gençliğin üniversitelerde, okullarda toplu halde bulunmaları onların tartışma olanaklarını geliştirmekte, ilerici fikirlerin gençlik içinde yayılmasını kolaylaştırmakta, kollektif eyleme girmelerine olanak hazırlamaktadır.

1960'dan ve özellikle 1967-68'den beri aktif bir direniş içinde olan gençlik, son yıllarda düzenlediği eylemlerle anti-emperyalist ve demokratik hareketlerde yer almışlardır. Son yıllarda gençlik tarafından başlatı-

lan işgâl, boykot gibi devrimci yöntemler kısa zamanda kitleler tarafından benimsenmiştir.

Küçük burjuva kökeni nedeniyle, zaman zaman sivrileşen gençlik eylemleri, karşı-devrimci güçlerin provakasyonlarına âlet etmek için çalıştığı bir alandır.

Ayrıca, gençlik eylemleri kitleşel gösteri ve yürüyüş alışkanlığının yayılmasına da yardımcı olmuştur.

Aralarında pek çok yiğit militanı barındıran gençliğin diğer önemli bir niteliği de, proleter ssoyalist mücadeleye militan kazanmak için önemli bir alan olmasıdır.

Son zamanlarda örgütlü mücadele alışkanlığını yitiren gençlik, bu geleneğe kavuşturulduğu takdirde proleter partisi öncülüğündeki devrimci mücadelenin başarılı ve disiplinli bir destekçisi olmaya namzettir. Gençliğin mücadele gücünü ihmal etmeyerek, ve hatalarını gösterip, eleştirerek, onu dağınık eylemlerden kurtarıp, küçük burjuva karakterindeki disiplinsizliğini gidermeye çalışarak genel devrimci mücadele içinde daha işlevli kılmak görevlerimiz arasındadır.

HALKLAR MESELESİ

Küçük burjuvazi ve Anadolu ticaret burjuvazisinin önderliğindeki Cumhuriyet Devrimi, Türk halkının uluslaşmasını da sağlamıştır. Çeşitli halklardan oluşan Osmanlı İmparatorluğu dağılıp, Lozan sonucunda Türkiye Cumhuriyetinin sınırları çizildiğinde, bazı küçük etnik grupların yanısıra bu sınırlar içinde Türklerden başka, büyük kitle olarak Kürtler kalmıştır.

Küçük etnik grupların asimilasyonunda büyük güçlük çekilmemiş, ama kendi diline, kültürüne sahip olan ve belirli bir coğrafî bölgede yoğunlaşmış bulunan Kürt halkı küçük burjuva iktidarının karşısında bir sorun olarak kalmıştır. Özellikle, Şeyh Sait isyanından sonra Kürtlere karşı katıksız bir küçük burjuva şoven politikası izlenmiş ve baskı yoluyla asimilasyona gidilmiştir. Öte yandan, Kürt emekçileri ve Kürt halkı hem Türk egemen sınıfları, hem de Kürt feodalleri tarafından sömürülmüştür ve sömürülmektedir.

Aşiret ve bağımlılık ilişkileri içinde, yüzyıllardan beri devam eden feodal yapıda, diğer bölgedekinden çok daha geç başlayan bir değişme, 1950 ve özellikle 1960'dan sonra hızlanmış, üretim güçleri gelişmiş, makineli tarıma geçilmiş, yolların yapımı ve motorlu taşıt araçlarının artışı pazara açılma imkânlarını arttırmış, Doğu'nun feodal toprak sahipleri yer yer kapitalist tarıma geçmeye başlamışlardır.

Bu gelişme süreci içinde, toprağa ve feodal toprak sahibine bağımlı ortakçı köylüler, özellikle makinalı tarıma geçildiğinden ve artık kendile-

rine ihtiyaç kalmadığından topraktan çıkmaya zorlanmışlar, ancak gerek yapısal ilişkiler nedeniyle, gerekse bu nüfusu istihdam edecek genişlikte bir sanayi sektörü bulunmadığından bu köylüler bir süre daha topraklar üzerinde kalmışlardır. Topraktan kopma ve şehirlere akın ancak son yıllarda başlamıştır. Kapitalist işletmelere geçmekte olan feodal toprak sahipleri Türk egemen sınıfları ile bütünleşmeye giderken, bir başka kısmı kendi bölgesinde daha çok inşaat yatırımları yaparak bir mahalli burjuvaziyi oluşturmaktadır.

Türk - Kürt emekçilerinin mücadelesi özünde ortak düşman emperyalizme ve Türk - Kürt egemen sınıflarına karşıdır. Yani Türk ve Kürt halkının mücadelesi sınıfsal bir öze sahiptir ve bir emekçi mücadelesidir.

Kürt halkının mücadelesinin, küçük burjuva milliyetçileri öncülüğünde yürtülüyor olmaması, *Türkiye* sosyalist mücadelesinin bütünsel bir parçası halinde, proleter ideolojisinin ideolojik-politik-örgütsel bütünlüğü içinde sürdürülmesi gerekir. Bu örgüt sadece Türk emekçilerinin değil, Türkiye üzerinde yaşayan tüm emekçilerin önder örgütü proleter partisi, yani sosyalist partidir.

Bir sosyalist olarak "milliyetçilik" değil, "yurtseverlik" vardır. Bu nedenle her iki halka mensup sosyalistler, dar milliyetçi tutumdan kesinlikle kaçınmalıdırlar.

Emperyalizmin ve yerli gericilerin, sosyalist hareketi sabote etmek için kullanacağı başlıca yöntem bu noktada düğümlenmektedir; şöyle ki,

a) Hareketin içinde Türk - Kürt çelişkisi yaratmak,

b) Kürt hareketini küçük burjuvaziye "tehlike" olarak gösterip, tüm sosyalistleri ezmek... 1925 Takrir-i Sükûn kanunu bunun en canlı örneğidir.

Bu nedenle, Türkiye'deki tüm sosyalistlerin uyanık olmaları ve bu son derece önemli meseleyi, hareketin örgütsel bütünlüğü içinde çözmeleri gerekir. Küçük burjuva kökenimiz gereği, karşılıklı dar milliyetçiliğe düşülmesi, heyecanların yanlış yerlere kanalize edilmesi çok tehlikeli olur.

Hareketin bütünselliği içinde şu noktalara dikkat etmeliyiz :

— Bir halkın öncülüğü değil, bir sınıfın öncülüğü söz konusudur. Yani öncülük "halksal" değil, sınıfsaldır.

— Bu sınıfın öncülüğü, onun önder örgütünde gerçekleşir.

— Önder proleter örgütü içinde milliyetler yoktur. Milliyetçiliğin proleter örgütünde yeri olamaz.

— Bu konudaki bilimsel sosyalist görüş açık ve kesindir. Önder örgüt topyekün mücadelenin ve devrimin yüksek çıkarları açısından karar verir. Eğer böyle bir örgüt yoksa, görevimiz onu yaratmaktır.

— Düşman aynıdır : Emperyalizm ve onunla bütünleşmiş yerli finans kapital ve tüm Türk - Kürt egemen sınıfları

— Türk ve Kürt halkları arasındaki farklılaşmaların, ayrılıkların çö-

zümü devrim gerçekleşmeden mümkün olamaz.

— Halkların kaderlerini tayin hakkı olanakları ancak devrimden sonra sözkonusu olabilir.

— Önder örgüt, tüm emekçilerin davasını savunup yönettiği gibi, Kürt halkına yapılan şoven baskıları da göğüslemekle yükümlüdür.

— Marksist-leninist önder örgütü yaratmak çabaları öncelikli olmalı ve bu mesele üzerinde aktif, yapıcı ve toparlayıcı tutum takınılmalıdır.

— Bu süreçte heyecanlara kapılmamak, hareketin bütünlüğünü korumak esastır.

TÜRKİYE'DE SOSYALİST MÜCADELE

Türkiye sosyalist hareketi bugün 50 yıllık bir birikimi ve geleneksel kökleri içinde barındırmaktadır. Sosyalist hareket her ne kadar 1960'dan sonra kitlelere açıldıysa da, daha önceki mücadelenin yarattığı birikimin devamıydı

1960 öncesinde mücadele veren *devrimci sosyalistler* en koyu faşist baskılar altında, binbir teröre göğüs gererek çalışmalarını sürdürmüşler ve saygıdeğer bir mücadelenin temsilcileri olmuşlardır.

1960'dan sonra sol, küçük burjuva radikalizmini temsil eden YÖN dergisinde, bir kalkınma meselesi olarak küçük burjuva aydın çevrelerine yayılmağa başladı. O yıllarda İsveç ya da İsrail "sosyalizmi" revaçtaydı. Ne var ki bu dergi sol düşüncenin Türkiye'de yaygınlaşmasına yardımcı olduğu ve önemli bir legalite mücadelesi verdiği için zamanında önemli görevler görmüştür.

Daha sonraki dönem TİP'in dönemi oldu, TİP küçük burjuva sosyalizmi yapısına rağmen bir süre Türkiye'deki anti-emperyalist ve demokratik mücadelenin öncüsü görevini üstlendi.

TİP dışında, 1960 öncesi sosyalistlerinden bazılarının küçük burjuva radikalleri ile birlikte bir hareketi geliştirdiğini görüyoruz. Gitgide kitlelerin gerisine düşmekte olan, popülizm ve sendikalizm ile etkinliğini yitirmekte ve yönetimiyle uzlaşmacılığın, tutuculuğun temsilcisi durumuna gelen TİP'e karşı çıktılar. MDD kanadı TİP'in proleter sosyalist parti haline gelmesi yönünde kayda değer bir çaba göstermeksizin, strateji tartışmalarını açarak küçük burjuva radikalizmine prim tanınmasını önerdi. Hareketi maceraya sürükleyebilecek kadar ciddî bir yanılgı teşkil eden bu görüşler, parlamentarist TİP yöneticilerinin karşısında ikinci bir sağ sapmayı temsil ediyordu.

TİP kanadı gitgide pasifleşip militanlarını yitirirken, bu yeni hareket bir kısım gençlik içinde hızla gelişmekteydi. 1968 de TİP yönetiminin bölünmesinden sonra MDD daha da güçlendi. Fakat, sosyal pratiğe ters düşecek görüşler ve eylemler içinde olduğundan parçalandı.

1960 sonrasının iki büyük hareketi olan TİP ve MDD'nin her ikisinin de ortak hatâları, Sosyalist Örgütlenme'yi ciddiye almamaları idi. Hattâ herhangi bir örgütlenmeyi bile denemeyecek, kademeli kadrolaşmaya gitmeyecek kadar örgüt bilincinden yoksun klikler tarafından yönetiliyorlardı.

Gelgelelim, bu dönemde ortaya çıkan tartışmalar, küçük burjuva kökenli sosyalist ya da sosyalizan aydınların bilinç düzeylerinin yükselmesine, legalite mücadelesinin gelişmesine, gençliğin dinamikleştirilmesine ve sosyal pratik içinde sapmaların açığa çıkmasına yardımcı olmuştur.

Geçtiğimiz dönemin kötü alışkanlıkları, sövgü, dedikodu, iftira, kolay suçlama, örgütsüzlük ya da örgütsel anarşi, fraksiyonculuk, isyankârlık, sabırsızlık gibi birçok küçük burjuva hastalığının kendini iyice belli etmesine yol açtı. Günümüzde işte böyle bir ortamda gitgide güçlenmekte ve bilinçlenmekte olan proleter sosyalist unsurlarla birlikte, ve küçük burjuva hastalıklarına karşı mücadele vererek *devrimci sosyalizm* güçlenecektir. İçinde bulunduğumuz örgütlenme döneminde gerek 1960 öncesinin, gerekse sonrasının zengin tecrübelerini mutlaka incelememiz, önemli dersler çıkarmamız gerekmektedir.

DEVRİMCİ MÜCADELEMİZİN DOĞRULTUSU

— Türkiye emperyalizmin güdümünde, çarpıtılmış bir kapitalist gelişim içindedir.

— Uluslararası tekelci kapitalizmin bir uzantısı durumundaki yerli finans kapital, ülkemizin ekonomik hayatında egemendir. Sanayinin ülke ekonomisindeki rolü hızla artmaktadır. Tarımda kapitalizm sınırlı da olsa gelişmektedir. İşçi sınıfının gerek sanayiye bağlı olarak yoğunlaşması, gerekse yoğunlaşma bölgelerinin Türkiye üzerindeki coğrafi dağılımı sosyal yapıyı etkilemekte, öte yandan tarım işçilerinin sayısı artmaktadır. Bu dağılım ve yoğunlaşma dikkatle incelendiğinde görülür ki; işçi sınıfı çağdaş öncülüğü dışında, devrime fiilen öncülük edebilecek, siyasal örgütlenmesini Türkiye sathına yayabilecek objektif koşullara sahiptir.

— Tarımdaki kapitalistleşme, teknolojinin de yardımıyla Doğu Anadolu'daki feodal yapıyı çözmüş, kalıntı haline indirgemiştir.

— Türkiye'de kalabalık bir yoksul ve küçük köylü kitlesi vardır, topraktan kopma hızlanmaktadır. Çarpık kapitalizmin getirdiği bir sonuç olarak mülksüzleşenler sanayi ve tarım alanında yeterince istihdam alanı bulamamaktadırlar. Egemen güçler, yurt dışına işçi ihracı sayesinde hem daha derin bir iktisadî krizin çabuklaşmasını geciktirmeye hem de şehirlerde ve köylerde büyük işsiz ordularının oluşmasını önlemeye çalışmaktadırlar. Böylece büyük kitle patlamalarının çoğalması engellenmek istenmektedir.

— Orta köylüler bir yandan tarım burjuvazisinin, öte yandan ilkel kapitalizmin ürünü tefeci-tüccar sömürüsü altında mülksüzleşmekte, yoksullaşmaktadır. Orta köylü, kısmen tabiat koşullarının elverişsiz olduğu dönemlerde borçlanarak topraksızlaşmaktadır.

— Şehir küçük burjuvazisi gitgide derinleşen sınıf çelişkileri karşısında nisbî yoksullaşma içindedir. Bürokrat - Teknokrat kesimler geçim sıkıntısı içinde, egemen sınıflara karşı, meslek kuruluşlarında örgütlenmekte ve ekonomik - demokratik mücadele vermektedir. Esnaf ve zanaatkâr zümre ise nisbî yoksullaşma içindedir, küçük burjuvazinin zaten azalan satınalma gücü, yeni konulan tüketim vergileriyle daha da kısıtlanırken, esnaf ve zanaatkârlar bundan zarar göreceklerdir.

— Egemen güçler arasında da çelişkiler yavaş yavaş su yüzüne çıkmağa başlamış; tefeci-tüccar ile, finans kapital ve tarım burjuvazisi arasında ihtilâflar başgöstermiştir.

Bir marksist, toplumu, varolan şartlardan kalkarak dinamik içinde değerlendirir; geçmiş — bugün — gelecek bağıntısını kurar, somut durumlarını tahlil edip taktiklerini ayarlarken bunu daima ölmekte olandan çok gelişmekte olana bakarak, geleceğe dönük olarak yapar. Türkiye'yi dünüyle, bugünüyle, yarınıyla değerlendirdiğimizde, en genel terimlerle, *mücadelemiz "anti-emperyalist"* ve *"anti-kapitalist"*'dir.

— Sınıf mücadelemizin baş düşmanı uluslararası tekelci sermayenin uzantısı finans kapitaldir. Finans kapitale karşı temel mücadele, anti-emperyalist ve anti-kapitalist özü içermektedir. Şu halde, *Karşı Devrimci Güçler* : Finans kapital ve yönetimindeki tüm burjuvazi, Tefeci-Tüccar zümre, Feodal kalıntılar, bunların bütün uşaklarıdır.

Egemen ittifak demekle, bu halk düşmanı karşı devrimci sömürgen cepheyi kastediyoruz. Bu ittifak, gerçekte, ülkemiz açısından Amerikan mâli oligarşisinin en tepesindeki birkaç kişiden, karşımıza dikilen en sıradan resmi veya sivil kiralık katile kadar, ya da en ücra köydeki uşaklarına kadar uzanan örgütlü bir sömürü şebekesidir, cephesidir. Bu düşman cephenin başında, emperyalizmin Türkiye'deki örgütlü kolu olan ve Türkiye'deki sömürüden en büyük payı alan finans kapital bulunmaktadır. Tüm mücadelemiz boyunca, karşımıza çıkacak her türlü karşı-devrimci tertibin, kişinin ve direnişin arkasında bu güç vardır.

Devrimci Güçler

Öncü : Sanayi ve Tarım Proletaryası;

En Yakın Müttefikler : Yoksul Köylüler ve Küçük Köylüler;

Yedek Güçler : Orta köylülüğün yoksullaşan ve ezilen kesimi, Şehir Küçük Burjuvazisinin alt kesimleri.

Devrimci mücadelenin öncüsü işçi sınıfıdır. En yakın müttefik yoksul

köylüler ve küçük köylülerdir. Dünya devrimci pratiğinin geçmiş tecrübeleri göstermiştir ki, sanayi proletaryasının yanında, tarım proletaryası — yoksul ve küçük köylü kırsal alanlarda proleter devriminin başarısının garantisidir. Orta köylülük genel olarak "duraksamalar gösteren", bazan ve kısmen proletarya safına, bazan karşı - devrim safına eğilim taşıyan bir tabakadır. Orta köylülüğün düşük gelir seviyesi ve geçim sıkıntısı onun subjektif niyetlerini ilerici yönde etkileyebilir. Öte yandan gerici ideolojiler ise onu karşı devrim saflarında tutmaya çalışır. Çok uzun süreler boyunca "duraksamalar ve yalpalamalar" gösteren bu tabaka sınıf çelişkilerinin derinleşmesi ve mücadelenin hızlanmasıyla parçalanma ve bir kesimiyle devrimci safları destekleme istidadındadır.

— Şehir küçük burjuvazisi içinde, en başta ilerici aydınlar ve öğrenci gençlik olmak üzere, bürokrat ve teknokrat zümrenin en alt kesimi devrimci mücadelenin destekleyicisidirler. Şehir küçük burjuvazisinin esnaf ve zanaatkâr zümresi, halen faşizmin sivil vurucu güçleri arasındadır. Bunların ilerici niteliğe bürünmeleri ancak devrimci mücadelenin yükseliş döneminde mümkün olabilir.

Devrimci Çizginin Günümüzdeki Görevi

Öncül görevimiz başta proletarya olmak üzere, işçi sınıfı ve yoksul köylülüğün örgütlenmesi ve bu örgütlenme sürecinde işçi-köylü ittifakının oluşturulmasıdır.

İşçi sınıfı bir yandan siyasî örgütlenmesini gerçekleştirip, örgütünü sağlamlaştırırken, öte yandan devrimci cepheyi kurar, geliştirir ve mücadele içinde müttefiklerini kendi disiplini altına alır.

— İşçi sınıfı, yoksul ve küçük köylüler içinde olduğu kadar, orta köylü ve şehir küçük burjuvazisi arasında da propaganda ve ajitasyonunu sürdürür, egemen güçlere karşı onların ekonomik hakları, demokratik istekleri için mücadele eder.

— Devrimci mücadele içinde işçi sınıfının bağımsız siyasi örgütü, kendi iktidar mücadelesinin ve ittifaklar politikasının bir parçası olarak tüm anti-emperyalist ve demokratik hareketlere önderlik edecek, daha ileri haklar elde edecek, değişen şartlara göre taktiklerini ayarlayacak, programını geliştirecek ve müttefiklerine kabul ettirecek, cephe içinde otoritesini arttıracak, kontrolundaki donanmış gücü sağlamlaştıracaktır.

— Mücadelenin yükselme döneminde, devrimci güçler emperyalizmin, ya bilfiil veya dolaylı müdahalesiyle karşılaşacaklardır. Böyle bir durumda, devrimci cephe bir yandan genişlerken, öte yandan proletaryanın otoritesi güçlenecek, işçi sınıfı "tüm halkın tek kurtuluş umudu" olarak daha geniş yığınlara önderlik edebilecektir.

— Devrimin siyasi zaferi, tüm iktidarın ele geçirilmesidir. Bilimsel

sosyalizme göre, iktidar, proleter partisinin burjuva devlet makinasını ele geçirerek, bilimsel sosyalizmin öngördüğü biçimde ve ülke koşullarına göre değişiklikler yapması ile gerçekleşir.

Türkiye'nin şartlarını dinamik içinde ele aldığımızda, devrimci iktidarın işçi - yoksul köylü iktidarı yani sosyalist iktidar olacağı anlaşılmaktadır. Bu iktidar proletaryanın partisinin iktidarı şeklinde vücut bulur ve aslında başta yoksul köylüler olmak üzere tüm emekçilerin çıkarlarını temsil eder.

Hazır kalıplar biçip, kılı kırk yararak iktidarın müttefiklerini, destekçilerini, onlar için uygulanacak demokrasiyi dirhemle ölçerek, cephenin genişliği ve darlığı üzerine spekülasyonlar yapmak küçük burjuva gevezeliğidir. Tartışmalar daha çok sınıf tahlilleri üzerine olursa, pratiğe yansıyacak somut programlar üzerine yapılırsa, verimli olur, aksi halde kısır kalır. Siyasi iktidarın ele geçirilmesinden sonra iki üretim tarzı bir arada sürer. Bir yandan büyük üretim araçları, bankacılık, dış ticaret devletleştirilirken, öte yandan küçük özel mülkiyet devam eder. Devrimin sosyalist ve demokratik görevleri yerine getirilmeye başlanır. Bu bir program meselesidir. Türkiye için öncelikle finans kapitalin elindeki tüm üretim araçları ve kurumları, tarım kapitalistlerinin toprakları devletleştirilecek, yani bu alanlarda sosyalist üretime geçilecektir. Gene bu arada tefeci-tüccar sömürüsüne son verilecek, feodal kalıntılar tasfiye edilecek, gerekli yerlerde toprak reformu ve özellikle tarım reformu yapılacaktır.

Anti-emperyalist ve anti-kapitalist bir mücadelenin verildiği bir ülkede siyasî iktidarın ele geçirilmesiyle başlayan devrim *sosyalist devrimdir.* Devrimi bir üretim tarzından diğerine geçiş olarak aldığımızda, bu geçiş tarihsel perspektifte, uzun dönemde bir sıçrama anıdır; kısa perspektifte ise bir süreçtir. Ama bu sürecin başlaması için herşeyden önce siyasî iktidarın kesin olarak ele geçirilmesi gerekir. Şu halde devrim, proleter örgütü için her şeyden önce bir iktidar meselesidir. Fakat devrimin kalıcılığı sosyo-ekonomik dönüşümlerle sağlanır.

Yarı sömürge ve yarı feodal bir ülkede, karşı karşıya bulunulan çelişkiler farklıdır. İşçi sınıfı böyle bir mücadelede farklı bir programla yola çıkacaktır ve bu programın ağırlığı burjuva demokratik devrimini tamamlamak, komprador burjuvazinin egemenliğine son verirken, feodallerin egemenliğini yıkmak hedefini güder. Böyle bir devrim siyasi iktidar ve dolayısıyla program açısından Millî Demokratik Devrimdir. Türkiye ise, komprador burjuvazi ve feodallerin değil, finans kapitalin ve öncülüğündeki sanayi, ticaret ve tarım burjuvazisinin, tefeci-tüccarın egemenliğindeki bir ülkedir.

Türkiye'nin devrimi, saydığımız nitelikleriyle, emekçi halkın gerçekleştireceği bir devrimdir, ama proletaryanın devrimci mücadeledeki konumu devrime her alanda kendi kesin damgasını vurabilecek, devrimci cep-

hede hegemonyasını kurabilecek, coğrafi satıhta güçlü bir örgütlenmeyi gerçekleştirebilecek nitelikte olduğundan, bu devrim bir köylü devrimi değil, *PROLETER DEVRİM*'dir, yani gerek siyasi iktidar bakımından, gerekse iktidarın görevleri bakımından bu devrim bir SOSYALİST DEVRİM'dir. Biliyoruz ki, ülkenin objektif şartlarının konumlarının yanısıra, proletaryanın örgütlenme düzeyinin üstünlüğü ve buna bağlı olarak müttefikleri üzerindeki gücü, siyasi iktidarın yapısında ve dolayısiyle devrimin niteliğinde, görevlerinde rol oynar. İşçi sınıfının örgütlenme düzeyi ise objektif duruma bağlı olan bir subjektif meseledir. Türkiye işçi sınıfının coğrafi dağılımı ve yoğunlaşması, kalabalık yoksul köylü kitlelerinin durumu bu subjektif faktörü oluşturacak niteliktedir, Türkiye sosyalistlerine düşen görev subjektif faktörü mümkün olabilen en iyi şekilde geliştirmektir.

Türkiye'de emperyalizmin konumu, devrimin köylü yığınlarının aktif mücadelesini gerektirmesi, yarı sömürge ve yarı feodal ülkelerdeki halkların devrimini kopya etmemizi gerektirmez. Ülke şartlarına göre mücadelenin yürütülme ve yayılma biçimine proleteryanın örgütü karar verir ve uygular. Bugün için görevimiz, proleteryanın devrimci örgütünü oluşturmaktır. Türkiye işçilerinin büyük kesimi köylüyle ilişkisini kesmemiştir. Köylülerin örgütlenmesi, işçi sınıfının örgütlenmesinin yanısıra, işçilerin önemli katkılarıyla gerçekleşecektir. Bununla birlikte, bugünkü kadro ve imkânlar karşısında işçi ve yoksul köylü örgütlenmesinde, şu an için proletarya içinde çalışmak daha ağırlıklıdır.

Bugün için, "önce işçi sınıfını örgütleriz, sonra köylülüğe sıra gelir" görüşü mekanik bir soyutlama yaratan, işçi sınıfı hareketini müttefiksiz bırakıp kırdıracağı için, hareketi şehirlere kapayacağı için, son derece tehlikeli bir görüştür. Ve ne kadar sol görünürse görünsün, revizyonist bir öz taşımaktadır. Bunun karşılığında, "karşı-devrim şehirlerde örgütlüdür, şehirler devrimcilerin mezarıdır" diyerek, daha ortada proleter partisi yokken, işçi sınıfının öncü müfrezesi oluşmamışken bu görevi ihmal edip köylü örgütlenmesine gitmek, a) Proletaryanın örgütlenme düzeyini düşük kılacağından, b) Köylü unsurlarla çalışmanın getireceği popülizm tehlikesinden ve en önemlisi devrimci hareketi öncüsüz bırakma ihtimalini bile beraberinde getirdiğinden ötürü, yanlıştır. Öncül görevimiz başta sanayi proletaryası olmak üzere, tarım işçileri, yoksul ve küçük köylü içinde çalışmak, onların devrimci örgütlenmesini gerçekleştirmektir.. İşçi sınıfının siyasi örgütlenmesi devam ederken, yoksul ve küçük köylü de örgütlenecek ve işçi-köylü ittifakı için çalışmalar, proleter örgütlenmesiyle bir arada sürecektir. Şehirlerdeki işçilerimizin köylerle bağlarının devam etmesinden ötürü — hele tarım proletaryasının da örgütlenmesine önemle çalıştıktan sonra — bu çizgi "hayalci" değil, tersine en gerçekçi yoldur.

Çalışmalarımızın bütünlüğü içinde, öncül görevimizin proleter partisini oluşturmak olduğunu asla akıldan çıkarmamak gerekir..

Türkiye'nin devrimi bir Milli Demokratik Devrim değildir. Çünkü :

— Türkiye yarı-sömürge ve yarı-feodal bir ülke değildir. Egemen güçler komprador ve bürokrat kapitalistler ile feodaller olmayıp, finans kapitalin egemenliğindeki tüm burjuvazi, tefeci-tüccar zümre ve önemini gittikçe yitiren bölgesel feodal kalıntılardır.

— İşçi sınıfının nicel dağılımı ve nitel durumu üstün bir örgütlenmeye açıktır.

— Yoksul ve küçük köylülük kalabalık bir kesimdir ve bunlar sosyalist devrimin en yakın müttefikleridir.

— Devrimin programında, sosyalist görevler MDD'deki kamulaştırma dönüşümlerinden çok daha ağırlıklıdır. *Demokratik görevler ise anti-feodal aşamanın değil, genellikle köy küçük burjuvazisinin ihtiyaçlarına göre düzenlenecek niteliktedir.*

Türkiye'de Sosyalist Devrim ve Milli Demokratik Devrim tartışmalarının geçmişine ve bugününe dikkatle eğilerek baktığımızda şunları görürüz :

— Hareketin genel küçük burjuva niteliğinden ötürü her iki görüş de sapmaları temsil eden yönetici klikler tarafından savunulmuştur.

— Türkiye'de devrimin izleyeceği yol üzerine tartışmalar, pasifist ve uzlaşmacı TİP yöneticileri tarafından engellenirken, MDD küçük burjuva radikalizminin kuyrukçusu halinde ortaya çıkmıştır. Daha sonra, yöneticilerin bir kanadı iyice popülizme sapınca bölünme olmuş; diğer kanat sosyalist devrim sözünü kendi pasifizmine kalkan edinmiş ve sosyalist devrimi pasifizmin sloganı haline getirmiştir. Öte yandan, MDD güçlenmiş, ama "milli cephe", "milli ordu", "asker-sivil aydın zümre" sloganları etrafında bir öğrenci hareketi yaratılmış, bilinçlerdeki Kemalist kalıntılar alabildiğine sömürülmüş ve büyük bir dinamizm uzun süre üniversite eylemlerine hapsedilmiştir. İşçi sınıfının partisinin ancak "tam bağımsız ve gerçekten demokratik Türkiye"de gerçekleşeceği söylenerek işçi ve köylü eylemlerine yönelinmemiş; sosyalist örgütlenme yönünde çalışılmamıştır. Her ne kadar bir kitle gazetesi çıkarılmışsa da bu gazetenin de aynı kuyrukçu temayı işlediği unutulmamalıdır. Zamanla MDD'nin birbirini küçük burjuva kuyrukçuluğu ve oportünizmle suçlayarak ikiye bölünmesinin nedeni tezin özellikle o zamanki haliyle, sosyal pratikteki iflası, küçük burjuva radikalizminin niteliğinin açığa çıkması, birtakım bürokrat artıklarıyla yapılan "güç birliklerinin" fiyaskoyla sonuçlanmasıdır.

Kitle hareketlerinin artması ile MDD kitlelere açılmaya başlamış, fakat bu sefer de köycülük eğilimleri ağır basar olmuştur. Aralarında pek çok yiğit militanı barındıran bütün suni kamplaşmalardaki arkadaşlar, sürüp giden bu çalkantıları ve görüş değiştirmeleri geçmişten alarak dikkatle incelemek, Türkiye koşullarını daha yakından tahlile çalışmak ve devrimci pratiği, somut tahliller üzerine oturtmak zorundadırlar.

SOSYALİST DEVRİM DÜŞMANLIĞI

— Yöneticiler tarafından MDD bir fetiş haline getirilirken, pasifist kampta da sosyalist devrim terimi içi boş bir kalıp halinde kalmıştır. Bu kanadın pasifizmi o kadar uç noktaya varmıştır ki, "sosyalist devrim" sözü pek çok zihinde yanlış olarak "oportünizm"le özdeşleşmiştir. Oysa sosyalist devrim terimi pasifizmin sadece bir maskesi idi ve çarpıtılmıştı. Sosyalist Devrime karşı olanların bir bölümü, tezin gerçek içeriğini kavramadan, daha çok bu çarpıtılmış biçime ve pasifizme düşmanlığın etkisiyle sürüklendiler. Öte yandan, MDD'nin özellikle ilk dönemlerinde, sosyalizm sözünün yasak edildiği sıralarda, "milli ordu" aleyhine edilen her türlü söz "oportünistlikle" suçlanırdı. "Milli burjuvalardan", "millici sınıflardan" geçilmezdi. Asker-sivil aydın zümreye karşı çıkmak gene en büyük oportünizm idi... Eskiden bu görüşleri savunanlar şimdi aynı görüşlerden dolayı birbirlerini oportünizmle suçlamaktadırlar.

Geçtiğimiz yıllarda iki ayrı sağ sapma içinden geçerek bugüne geldik. Ve bu geliş içinde, özellikle gençlik arasından çıkan sosyalist militanlar, sosyalist devrim sözüne karşı alabildiğine şartlandırılmışlardır. Oysa MDD ideologlarının sosyalist devrimi nasıl koydukları hâlâ net değildir. Öyle, tepeler çizerek sosyalist devrim anlatılmaz. Sosyalist devrim hâlâ, sosyalizmin kuruluşu ile karıştırılmaktadır. Sosyalist devrim kavramı Türkiye'de ve Türkiye koşulları altında netleştirilmemiştir. Hattâ o kadar ki, zamanın "subjektif" koşullarında hazırlanmış ve içinde kapitalist olmayan yolu öneren bir program bile değiştirilmemiş ve bu program sosyalist devrim programı diye tanıtılmaya devam olunmuştur.

SOSYALİST DEVRİM PASİFİZMİN TEZİ OLAMAZ

— Sosyalist devrim uzun yıllar revizyonizmin ve pasifizmin sakızlaştırdığı bir simge olmaktan çıkarılacaktır.

— Proleter Devrimi, "biz iktidara geldikten sonra emperyalizmle mücadele edeceğiz" deyip, kasıtlı olarak hep burjuvaziyi vurgulayıp, emperyalizmi hasır altı etmeye çalışanların ve kestirme yol olarak emperyalizmin Türkiye'deki öncül önemini inkâr edenlerin, ya da "emperyalizmin artık çağımızda değişikliğe uğramış olduğu" yolunda spekülasyon yapanların;

— "Ben yürürüm, gelen gelir, gelmeyen gelmez" diyerek, ya da köylülükten hiç söz etmeyerek, ittifakları bir iki genel sözle geçiştirerek, toplumun çeşitli katlarında çalışmaktan kaçanların görüşü değildir.

— Sosyalist Devrim, "önce işçi sınıfını örgütleyelim, sonra köylülüğe sıra gelir" diyen sözde sol, özde sağ sapmacıların şiarı değildir.

— Sosyalist Devrim, mücadeleyi sendikalara, parlamento koridorlarına, kongre salonlarına ya da şehirlere hapsetmek isteyenlerin, veya im-

zalı imzasız "seçimli devrim"den söz eden İkinci Enternasyonal uzantılarının "devrimi" değildir.

— Sosyalist Devrim, bir kliğin kendi kulisçi, hizipçi, dedikoducu tavrına âlet edeceği, uzlaşmacılığını kamufle etmek için ardına gizleneceği bir slogan değildir.

— Sosyalist Devrim, içi boş bir fetiş olarak bilinç gelişimini engelleyen, somutlamaktan kaçınılan bir tez olmaktan çıkarılacak, kitlelerin hedefi haline gelecektir.

— Sosyalist Devrim, küçük burjuva sosyalizminin rozeti olmaktan çıkarılıp, proleter sosyalistlerinin devrim ve eylem programı olacaktır.

— Sosyalist Devrim, birtakım entellektüel tesbitlerle uğraşanların değil, kitleler içinde, gün yirmidört saat mücadele edenlerin, düşmanlar karşısında dövüşenlerin *devrimi*'dir.

Bir yandan küçük burjuva kuyrukçuluğunu yayarken, öte yandan kendi kafasına uymayan her — ama her — görüşe ve kişiye "oportünizm" damgasını yapıştırarak, kötü bir geleneği olgunlaşmamış bilinçteki saflara yayan ve en sonunda silâhının geri tepmesiyle kendi adı da oportüniste çıkanların, işçi ve köylü eylemlerine zahmet etmeyip, üniversite kantinlerine veya forumlarına hapsolmuş sosyal pasifistlerin,

"Her devrimin kendine özgü bir yol izleyeceğini" unutup, Türkiye'yi incelemeye, tahlillerini verilerle kanıtlamaya zahmet etmeksizin, ithal malı birtakım kalıplar ve formüllerle devrimler ve yollar önerenlerin, bu kalıplara uygun diye ülke koşullarını, gerçekleri tahrif edenlerin, zorlayanların,

Eleştirilmeye bile tahammül edemeyenlerin, tutarlı bir ideolojik mücadele geleneği için çalışmayanların, adam karalama peşinde koşanların, özleştiri yapmaya cesaret edemeyenlerin, ikide birde görüş değiştirip, bunun da adını "yanlışlardan arınma" koyan, ama yanlış diye terkettiği bir görüşe tekrar dönen, ya da her küçük burjuva radikal esintisinde kulaklarını dört açıp, ağız değiştirmek için fırsat kollayanların,

Faşizmin örfi idaresini işçiler ve patronlar karşısında tarafsızlığa çağıranların,

"Onlara karşı çıkarsam bana oportünist derler" diye korkarak sapmaları eleştirmeyenlerin, kısa vade hesapları içinde olanların, çevreden ve günün ortamından etkilenenlerin, bunca değişime rağmen geleceği ve dinamiği göremeyenlerin, çeşitli grupların sınıfsal yapılarını, içinde bulundukları süreçlerin doğrultularını tesbit edemeyip onların keskin lâf kalabalığından ürkenlerin... SOSYALİST DEVRİME KARŞI ÇIKMAYA HAKLARI YOKTUR.

PROLETER DEVRİMİ İÇİN PROLETER PARTİSİ

— *Proleter devrimi,* işçi sınıfının öncü kolunun çizeceği strateji ve

taktikler içinde, onun genel ve günlük politikası çerçevesinde, onun çelik disiplini altında, gitgide arınıp devrimcileşen bir ortamda, küçük burjuva tortulardan kurtulup devrimcileşen kişilerle, eleştiri ve özeleştirinin yerleştiği, liberal eğilimlerin sürekli giderildiği, her türlü oportünizmin ve kariyerizmin başının ezildiği, demokratik merkeziyetçiliğin uygulandığı, bir merkezi proleter örgütünde gerçek anlamına kavuşacaktır.

SOSYALİST PARTİ İÇİN TEORİ-PRATİK BİRLİĞİ Dergisi, proleter örgütünün oluşturulması mücadelesinin yoğunlaştığı bir ortamda yayına başlamaktadır. Strateji, ancak proleter partisi tarafından saptandığı zaman bir anlam ifade eder. Sosyalist hareketin genel toparlanması, ancak sağlam ilkeler etrafında ve eylem içinde gerçekleşecek, sosyalist birlik somut hedefler, açık seçik ve gerçekçi bir program çerçevesinde ve gelişen, zenginleşen, genişleyen sürekli teori-pratik bütünlüğü içinde gerçekleşecektir. "Sosyalist parti kurulmadan devrimci mücadelenin doğrultusu tartışılamaz" deyip, görüşsüzlüğe ya da eklektizme kapı açılmamalıdır. Öte yandan, görüşler eyleme uygulanmazsa küçük burjuva entellektüalizmi halinde kalır. Görüşlerin yanlışlıklarını düzeltecek, onu geliştirip, zenginleştirecek olan asıl faktör pratik'tir.

İlkesizlik önermiyoruz. Birleşme teori-pratik bütünlüğü içinde olacaktır. Bu oluşumda eleştirisizlikten ve görüşsüzlükten, ya da tek yanlı kalmaktan kaçınmalıyız. Grupçuluk, fraksiyonculuktan, sektarizmden kesinlikle uzak durmalıyız. Bizim görüşümüzden olmayan her şeye, herkese eleştiri ve ikna yöntemlerini sabırla, ısrarla denemeden düşman kesilmek, çözüm yolu değildir. Bugün geldiğimiz noktada böyle bir kötü alışkanlığın büyük payı vardır. Halen bir sağırlar diyalogu sürüp gitmektedir. Eleştiriler ve suçlamaların yerine somut tahlillere ve verilere dayanan görüşler konulmazsa, bu görüşler önerilerle somutlanmazsa ve öneriler eyleme uygulanıp geçerlilikleri devrimci saflara kabul ettirilmezse, kuru sıkı her tarafa saldırmak ve yerine "doğru"yu koyamamakla, bölünmenin devamına, objektif bakımdan da olsa, yardım edilmiş olur. Kısır ve günü geçmiş tartışmaları sürdürecek ya da canlandıracak değiliz. Pratiğe yansıyan görüşler, somut programlar ve eylem hedefleri, öneriler üzerinde tartışmak gerekmektedir. Tezlerin eleştiri kabul etmez fetişler olmaktan çıkarılması için çaba göstereceğiz. Fetişlerin peşinde koşmayacağız. İçi boş lâflar küçük burjuva entellektüellerinin oyuncaklarıdır.

NASIL BİR DÖNEMDEYİZ

Bölünmelerin son haddine vardığı bir dönemdeyiz. Kimsenin kimseyi dinlemediği, düşmanlıkların derinleştiği, kolayca adam harcandığı günleri yaşıyoruz. Provakatörlerin cirit attığı, kariyeristlerin genç heyecanları sömürdüğü bir dönüm noktasındayız.

Bütün sosyalistler durup, tüm hareketin geçmişini ve bugününü bir kez daha tüm hatâ ve sevaplarıyla incelemeli, ilkeli bir birleşmenin nasıl olacağı konusunda düşünmelidir. Genel toparlanma, tüm gerçek sosyalistlerin katkılarıyla sağlanacaktır. Proleter sosyalistleri bu sorumlulukları omuzlamışlardır. Hayatını bu mücadeleye adamış herkesin, önümüzdeki dönemde ortak sorumluluğu vardır.

— Dönemin sağlıksızlıkları karşısında umutsuzluğa kapılmamak, başarısızlıklar karşısında yılmamak, sosyalizmin inatçı ve sabırlı bir mücadele olduğunu daima hatırda tutmak gerekir. Mevcut hastalıklar alışkanlık haline gelmişlerse de henüz müzminleşmemiş ve gelenekleşmemiştir. Yani sağlıksızlıkların, kangrenlerin kesilip atılması, zararlı eğilimlerin, her türlü oportünizmin, pasifizmin, kuyrukçuluğun, taklitçiliğin, maceracılığın, sendikalizmin, popülizmin ve diğer hastalıkların tedavisi, ya da devrimci saflardan tecrit edilmesi olanağı açıktır. Günümüze kadar uzanan bu alışkanlıkların hepsi küçük burjuva özelliklerden ve bilinç eksikliğinden ileri gelen "çocukluk hastalıkları"dır.

Hemen söyleyelim ki, iflâs eden şey, küçük burjuva sosyalizmidir; çıkmazda olan, proleter sosyalizmi değildir. Tüm bu harabeler küçük burjuva harabeleridir. Bunun karşısında, proleter sosyalist unsurlar hareketin her tarafında — şimdilik dağınık da olsa — gelişmekte ve güçlenmektedir. Bilinç düzeyi yükselmektedir. Devrimci örgütlenmenin en acil meselemiz olduğu artık kesinkes anlaşılmıştır. Gerçek sosyalistler bunun çarelerini aramakta, pratik içinde yoğrulmaktadır.

İşte bu yüzden, içinde bulunduğumuz dönem, bir dönüm noktasıdır. Küçük burjuva yıkıntıları üzerinde proleter sosyalizmin sapasağlam inşa dönemidir bu.

GÜNÜMÜZÜN DEVRİMCİ GÖREVLERİ

Günümüzün en somut hedefi ÖRGÜTLENMEK'dir.

Örgütlenmeyle birlikte sürdürülecek temel politika : İşçi-Köylü ittifakının kurulmasıdır.

1 — İşçi sınıfı ve yoksul köylülüğün örgütlenmesi öncelikli̇dir. Bu çabalarda işçi sınıfı içindeki çalışmalar, diğerinin yanısıra birincil önem taşır. Ağırlıklı ikinci görev yoksul ve küçük köylünün örgütlenmesidir.

2 — Köylülüğün demokratik mücadelesine öncülük etmek, onların devrimci eylemlerine katılmak, ya da devrimci eylemlerini *düzenlemek* işçi-köylü temel ittifakının bir parçasıdır.

3 — Şehir küçük burjuvazisi içinde çalışmalar ihmal edilmeyecek bir alandır.

4 — Örgütlenme ortamında, faşizme karşı güçlü olabilmek için demokratik güçbirliğinin oluşturulması görevi gündemdedir.

İşçi Sınıfı İçinde

Amaç, devrimci politik-ekonomik bilinç ve örgütlenmedir.

Karşı Güçler : Egemen ittifak, oportünizm ve işçi aristokrasisidir.

a) Sendikalarda :

— İşçilerin sendikal örgütlenmesine yardım etmek. İşçilerin etrafında toplanacakları ve hem patronlara, hem de sarı sendikacılığa, işçi aristokrasisine karşı mücadele edecekleri sendika DİSK'dir. İşçilerin DİSK içinde örgütlenmelerine yardımcı olurken, bağımsız sendikaların DİSK'e bağlanmalarına çalışırken, DİSK'de örgütlenme çalışmalarında görev alırken, aynı zamanda :

— İşçiye Bilimsel sosyalist politik bilinç verecek eğitim çalışmalarında görev almak.

— Sendika bültenlerinin, gazetelerinin çıkartılmasına ve *dağıtılmasına* yardımcı olmak.

— Broşür, afiş, duvar gazetesi vb. gibi diğer yayın işlerinde görev almak. İşçiye bilimsel sosyalist politik bilincin ulaşmasına çalışmak.

— DİSK dışında olanak bulduğumuz her sendikada, "en gerici sendikada" bile çalışma ilkesini ihmal etmemek.

— Tarım işçilerinin sendikal örgütlenmesine *mutlaka* önayak olmak.

— Gene tarım işçilerinin köylülerden bağımsız örgütlenmesini sağlayacak şekilde devrimci komiteler kurmak.

b) Kitle içinde :

— Yayın, broşür ve afişleri fabrika ve diğer işçi topluluklarına ulaştırmak.

— İşçi sınıfının kitle eylemlerine katılmak, etkin olmaya çalışmak.

— Yurt dışındaki işçilerimizin devrimci örgütlenmesine öncülük etmek.

Köylülük İçinde

Amaç : Yoksul ve küçük köylülüğün devrimci örgütlenmesi, ideolojik ve pratik çalışma.

Karşı güçler : Egemen ittifak,
Tefeciler,
Feodaller.

Demokratik mücadele hedefi : Tarım Kapitalistleri,
Tefeci-tüccar,
Feodal kalıntılar.

— Yayın, broşür, afiş ulaştırmak, Büyük çapta afişleme eylemini örgütlemek.

— Köylülerin genel ve mahalli sorunlarını tesbit edip, mücadele içinde elde edebilecekleri hakları ve mücadele yöntemlerini göstermek, eylemleri örgütlemek, düzenlenenlere katılmak.

— Köy öğretmenlerinin devrimci çalışmalarını desteklemek.

— Diğer orta köylü katlarının demokratik taleplerini desteklemek.

Şehir Küçük Burjuvazisi İçinde

Amaç : Devrimci Dayanışma yaratmak.

Karşı güçler : Egemen ittifak, gerici yöneticiler.

a) Gençlik içinde :

— Gençlik katlarında anti-emperyalist ve demokratik hareketler düzenlemek.

— Öğrenci gençliğin sosyal ve demokratik hakları için mücadele vermek.

— Küçük burjuva gençliği içinde sosyalist propaganda ve eğitim sürdürmek.

— Gençlik örgütlenmesi içinde yoğun çalışmaya girişip, yetişen sosyalist militanları kitle politik çalışmalarına kazanmak.

— Gençlerin faşist gruplara karşı mücadelesini desteklemek ve toplum katlarını bu konuda aydınlatmak.

b) Bürokrat ve teknokrat katlarda :

Devrimci teknokrat ve bürokratların ekonomik ve demokratik mücadelesini desteklemek.

Meslek kuruluşlarının devrimci yöntemlere kavuşmaları için bağlı bulunulan meslek örgütlerinde çalışmak, devrimci yönetimlerle dayanışma ve güçbirliğini arttırmak.

Özellikle TÖS ve İLKSEN'deki devrimci çabalara yardımcı olmak, onların yayın vb. çalışmalarında görev almak. Zaten devrimci mücadele içinde olan öğretmenler arasında sosyalist propaganda ve eğitim çalışmalarını yapmak.

— Demokratik örgütler ve ilerici aydınlarla ortak anti-faşist çabalara girişmek, kendi çevrelerinde ve yayın alanında anti-faşist mücadeleye katılmalarını sağlamak, bu konuda yazı, seminer, konferans, tamim vb. dışında fiili güçbirliğini oluşturacak eylemler düzenlemek ve fiili güçbirliğini faşist baskılara karşı gerçek bir baskı unsuru haline getirmek.

Öncelikler hesaba katılmak şartiyle saydığımız bu çalışmalar bir bütündür. Devrimci merkezi otoritenin oluşması için, hangi grupta olursa olsun eylemde olanlar kendilerini belli edecek bir oranda eylem birliği sağlanabilecek, dar rekabetçilik ve sektarizm zaman içinde yumuşayacak, sürekli eylem, pasifistleri bir kez daha hareket dışında bırakacaktır, eylemde dayanışma şüphesiz ki yetmez. İdeolojik planda tutarlı bir mücadele, teorik bilgilenme, sosyalist ahlâk ilkelerinin yerleştirilmesi vb. gibi faktörler, yani teori-pratik birliğinin başarı kazanması merkezi otoritenin daha çabuk oluşmasını sağlayacaktır. Hareketi asıl toparlayıcı güç, sosyalist parti ola-

caktır. Asıl mücadele parti içinde birleşmiş, güçlü kadrolarla yürütülecektir.

Mevcut gruplar kendilerini merkezi otorite olarak görebilirler. Fakat, daha önce sıralanan mücadele ilkeleri pratikte gerçekleştirilmeden, bu iddia bir anlam taşımaz.

TİP İÇİNDEKİ GÖREVLERİMİZ

Soldaki tek siyasi parti olan Türkiye İşçi Partisi yüzüstü bırakılacak ve içindeki birikimin inkârına gidilecek bir örgüt değildir.

Türkiye İşçi Partisi içinde, devam etmekte olan tüm yanlış görüş ve eğilimlerin karşısına çıkmak, üyelerin siyasi bilincini arttıracak yönde tutarlı bir ideolojik çalışma göstermek, bilimsel sosyalizm için mücadele vermek ve özellikle partide sivrilmiş bulunan EMEK sapmasına ve tavrına karşı mücadele etmek, Türkiye İşçi Partisinin diğer hastalıklarının yanısıra EMEK hastalığından da kurtulması uğrunda ideolojik ve pratik çalışma yapmak, TİP'in devrimci eylemlerine katılmak gerekir. EMEK'le TİP'i asla özdeş görmemek ve TİP'e bilimsel sosyalist yolda mesafe kazandırmak ciddi görevlerimiz arasındadır.

SONUÇ

SOSYALİST PARTİ İÇİN TEORİ-PRATİK BİRLİĞİ Dergisi, Türkiye sosyalist mücadelesinin ideoloji ve eylem birliğine kavuşmasına, işçi sınıfının devrimci örgütünün oluşmasına, *pratiğe kılavuz olacak* biçimde yardımcı olmak amacını taşımaktadır. Asıl mücadele alanımız pratiktir. Aydın bencilliğinden, grupçuluktan, görüşsüzlükten, liberalizmden kesinlikle uzak kalacağız. Sosyalist Parti'nin oluşturulması mücadelesinde, yapıcı eleştiri ve öneriler getirmek ve pratikte eylem birliğini sağlamak mücadelemizin başlıca amacıdır.

Eleştiri-özeleştiri, ikna yöntemlerini asla elden bırakmayacağız.

Bu bildiride özetlemeye çalıştığımız görüşleri ve pratik önerileri açmaya, genişletmeye devam edeceğiz. Devrimci mücadele saflarında bütün gücümüzle savaşacağız.

Her devrimcinin tek yolu vardır :

Devrimci pratik içinde örgütlenerek, örgütleyerek, kitlelerle yuğrularak, arınıp güçlenerek devrimin zaferi yolunda tek bir yürek, tek bir silâh olmak, ve bireysel benliğinden kurtulup her şeyini devrimin siyasi ve iktisadi zaferine adamak...

YAŞASIN SOSYALİST MÜCADELENİN ZAFERİ!

SOSYALİST PARTİ İÇİN TEORİ-PRATİK BİRLİĞİ

SOSYALİST ÖRGÜTLENME VE TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ

Dünya işçi sınıfı, ikiyüz yılı aşkın bir süreden beri, gittikçe daha fazla durumunun ve görevlerinin bilincine vararak, örgütlenerek, geniş emekçi kitlelerin öncülüğünü yaparak sosyalizm yolunda adım adım ilerliyor.

Kapitalist toplumun, bu, en fazla sömürülen sınıfı, toplumsal gelişimin boyuna daha kalabalık, daha güçlü kıldığı sınıf; üretim araçlarının özel mülkiyetinden hiçbir çıkarı bulunmamanın, en yüksek seviyede örgütlenebilmenin, en vurucu güç olmanın ve bütün mücadele sürecini aydınlatan ileri, bilimsel bir dünya görüşüne sahip bulunmanın imkânlarından yararlanarak, tutarlı ve uzlaşmaz mücadelesinde boyuna yeni zaferler elde ediyor. işçi sınıfı, dünyanın üçte birinde sosyalizme geçişi başardı, geri kalan ülkelerde ise sömürünün ve baskının bütün çeşitlerine karşı, demokrasi ve sosyalizm mücadelesinin en kararlı, en güvenilir gücünü meydana getiriyor. Proletarya öteki emekçi kitlelerin önünde, yarının toplumunu hazırlıyor.

Dünya işçi sınıfının verdiği kavga, geniş bir tecrübe birikimini de birlikte getirdi; sosyalist mücadelenin başarısı için yerine getirilmesi gereken temel görevleri ortaya koydu; dünyanın şu yada bu ülkesindeki bütün devrimcilerin, bütün devrimci örgütlerin uymaları zorunlu olan ilkeleri aydınlığa çıkardı.

SOSYALİST PARTİNİN ÖNEMİ

İşçi sınıfının kapitalizme karşı ilk tepkilerinden günümüze kadar olan mücadelelerinin, sosyalizmi kurma kavgasının bütün tecrübelerinin ortaya koyduğu en temel ilke, hiç şüphe yok ki, "sosyalist örgütün, partinin önemi, *sosyalist parti olmaksızın mücadelenin asla başarıya ulaşamayacağı*" ilkesidir. Yani, işçi sınıfının günlük ihtiyaçlarını, problemlerini çözümlemeyi değil, onu sosyalizmi kurmak üzere iktidara getirmeyi amaçlayan bir örgütün, bir devrimci partinin zorunluluğu ilkesidir. Sınıf mücadelesinde, özellikle işçi sınıfı mücadelesinde, siyasal örgütün önemi artık en gerici unsurların, sosyalizm yolundaki kavgayı saptırmak isteyenlerin bile, doğrudan doğruya karşı çıkamadıkları bir temel, bir doğal zorunluluk halini almış bulunuyor.

İşçi sınıfı tarihi, bize, sadece sosyalist mücadelenin örgütlü olması, bir partiye sahip bulunması gerektiğini öğretmekle kalmıyor; başarı için bu partinin hangi temel nitelikleri taşımasının, hangi yola yönelmesinin zorunlu olduğunu da gösteriyor. Bu yüzden herhangi bir ülkede sosyalist ha-

reketi değerlendirirken ölçü, bu ülkede işçi sınıfını temsil ettiğini iddia eden bir partinin varolup olmadığı değil, adı geçen partinin devrimci görevlerini başaracak niteliklere sahip bulunup bulunmadığıdır. Kişiler için de durum aynıdır. Eğer parti sosyalist değilse, "parti bilinci ve disiplini", sık sık sosyalist bilinç ve disiplinle çatışabilir. Öyleyse herşeyden önce, dünya devrimci pratiğine bakarak, işçi sınıfını gerçekten temsil eden bir partinin, sosyalist partinin taşıması gereken temel nitelikleri araştırmak gerekir.

Sosyalist partinin sahip olması gereken temel nitelikler, bu partinin, öncü kolu olduğu sınıfın özelliklerine ve yürüttüğü mücadelenin genel zorunluluklarına dayanır.

SOSYALİST PARTİ : İŞÇİ SINIFININ ÖNCÜ KOLU

Sosyalist parti, şehir ve köy proletaryasının, bilinçte, fedakârlıkta en önde gelen unsurlarını, bu sınıfın en ileri kesimini kapsamalıdır. İstediği kadar sosyalizmin bilimiyle donanmış olsun, demokratik merkeziyetçi bir işleyişe sahip olsun, bu görevi yerine getirmemiş bir partiyi, tam bir "işçi sınıfı partisi" saymak mümkün değildir. Çünkü, partinin uzun dönem ideolojik tutarlılığı, eylemde devrimci bir etkinlik kazanması ancak bu yolla sağlanabilir. Öte yandan, işçi sınıfının en ileri unsurlarını içinde "eriten", öncü kolu ile, işçi sınıfının ona sempati duyan, destekliyen "geniş kesim"inin ve işçi sınıfının bütününün birbirine karıştığı, yada küçük burjuva unsurların hâkimiyetine girmiş bir yapıyı da sosyalist parti olarak tanımlamak mümkün değildir. Parti ile işçi sınıfının bütünü ve küçük burjuva unsurlar arasındaki *ilişkiler* ülkeden ülkeye, tarihsel ve diğer şartlara bağlı olarak değişebilmekle birlikte, parti içindeki işçi üyelerin oranı ve partinin belli bir standardı koruması son derece önemli göstergelerdir.

SOSYALİST PARTİ VE BİLİMSEL SOSYALİZM

Sosyalist parti, işçi sınıfı ideolojisinin kesin hakimiyeti altındaki bir parti olmalıdır. Bu nitelik, partinin, işçi sınıfının herhangi bir kesiminin değil, bir tüm olarak sınıfın çıkarlarını temsil etmesi; uluslararası konularda, kendi ülkesinin işçi sınıfının ve emekçilerinin yararının ötesinde, dünya işçi sınıfı hareketinin yararını gözetmesi, devrimci hareketin tecrübelerinden faydalanması ile gerçekleştirilebilir. Programı, tüzüğü ve bütün politikasıyla bilimsel sosyalist teoriye sıkı sıkıya bağlı kalan, ülkenin özelliklerine göre bu teoriyi geliştirip uygulayan bir parti, bütün engelleri aşarak, devrim yolunda ilerler. Hangi gerekçelerle olursa olsun, partinin marksist-leninist ilkeleri terketmesi ise, onu, kapitalizmle uzlaşan, devrimci çizgiden sapmış bir örgüt haline dönüştürür. Parti içi eğitimin, bilinç düzeyinin bo-

yuna yükseltilmesinin, partinin güvenilir ve yeterli bir merkez kadrosuna sahip olmasının, yöneticilerin tabandaki üyeler tarafından sıkı sıkıya denetlenmesinin önemi işte burada ortaya çıkar.

EMEKÇİ KİTLELER ARASINDA PARTİ ÇALIŞMASI

Sosyalist partinin sadece işçi sınıfı arasında kök salması, bu sınıfın bilinçli ve fedakâr unsurlarını içinde barındırması ve onun büyük bir bölümü tarafından desteklenmesi yetmez. İşçi sınıfının sayıca ve nitelikçe çok gelişmiş olduğu ileri kapitalist ülkelerde bile, sosyalist partinin görevini başarabilmesi için, öteki emekçi kitlelerle sağlam bağlar kurması şarttır. Kapitalizmin bu ölçüde gelişmemiş olduğu ülkelerde, diğer emekçi tabakalarla, özellikle işçi sınıfının sosyalizm yolundaki en güçlü ve güvenilir destekleyicisi yoksul köylülerle ilişki, hayatî önem taşır, Sosyalist parti, işçi sınıfının sosyalizm mücadelesini, köylülerin toprak kavgalarını, ezilen halkların şöven milliyetçiliğe başkaldırışlarını ve bütün emekçilerin bağımsızlık ve demokrasi hareketini, ülke şartlarını gözönünde tutarak, tek bir güçlü devrimci atılım halinde birleştirebilmelidir, bu yolda kitlelerin öncüsü olabilmelidir. Halk dalkavukluğuna düşmeksizin emekçi kitlelerin öncülüğünü yapmak, ancak onların çıkarlarını savunarak, onlara güven veren bir politika izleyerek, meslek örgütlerinde en aktif bir biçimde çalışarak, siyasî eğitimlerini sağlayarak mümkün olabilir. Bu açıdan, yan örgütlerin etkinliği, partinin başarısını belirleyen unsurlar arasında büyük bir yer tutar. İşçi sınıfını temsil ettiği, yada en "ileri düşünce"leri savunduğu için kitlelerin öncüsü olduğunu varsayan bir parti, hayal içindedir. Öncülük ancak eylem içinde, mücadele içinde en önde olarak kazanılır.

DEMOKRATİK MERKEZİYETÇİ İŞLEYİŞ

Sosyalist partinin örgütsel temeli demokratik merkeziyetçiliğe dayanır. Demokratik merkeziyetçilik, parti birliğinin ve disiplininin esas şartıdır; üyelerin partinin bütün temel sorunlarını tartışabilmesi, alınan kararların uygulanmasını ve yöneticilerin çalışmalarını denetleyebilmesi; bunun için bütün kurulların sorumlu oldukları organlara ve üst kademelere periyodik raporlar vermesi; bütün parti kurullarının seçimle işbaşına gelmesi; öte taraftan da, bütün üyelerin parti organlarından birinde, partinin direktifi altında çalışması ve üye ödentisini vermesi; her organda çoğunluğun kararlarının azınlığı, üst organların kararlarının alt organları bağlaması ve kesin parti disiplini şeklinde uygulanır. Parti disiplini "körü körüne itaat" anlamına gelmez, demokratik merkeziyetçi disiplin gücünü ideolojik birlikten, üyelerin bilinçli ve aktif katkısıdan alır. Öte yandan, parti içi demokrasi aslâ partiyi yıkma, onu bir tartışma kulübü haline getirme

amacının âleti de olamaz; üyeler eleştirilerini yapıcı, öneri getirici bir şekilde düzenlemek zorundadırlar. Demokratik merkeziyetçilikten uzaklaşılması sosyalist partinin bütünlüğünü tehlikeye sokar. Ya onu kitlelerden ve hatta üye tabanından kopuk, bürokrasinin, kişiyi putlaştırma eğilimlerinin hakim olduğu bir örgüt haline getirir, yada birlikten yoksun, eylemsiz, görevlerini yapamaz duruma düşürür.

Sosyalizm yolunda başarılı olabilecek tek parti, işte, yukardaki bütün temel prensipleri kendinde gerçekleştirmiş, böyle bir partidir. Ancak bu yapıdaki bir parti, işçi sınıfını yönetebilir, bütün emekçi kitlelerin demokrasi ve bağımsızlık kavgalarına öncülük yapabilir. *Herhangi bir ülkedeki bilinçli işçiler ve sosyalistler, ancak bu yapıdaki bir partiye doğru sağlam adımlar atıyorlarsa, sosyalist bir parti kurmak yolunda olduklarını iddia edebilirler.* Aksine davranışlar, işçi sınıfına ve diğer emekçi kitlelere yanlış bilinç vermekten, işçi sınıfını burjuvazinin karşısında örgütsüz bırakmaktan, hedef saptırmaktan başka bir anlam taşımaz. İşçi sınıfından gerçek durumunu saklamak, kitleleri boş bir güvene sürüklemek, titizlikle kaçınılması gereken bir sorumluluktur.

TÜRKİYE SOSYALİSTLERİ VE PARTİ

Dünyanın her yanında, işçi sınıfının en yetenekli, yiğit evlâtları ve hayatlarını bu yola vermiş sosyalistler, partilerini kurmak, güçlendirmek, onu devrim yolunda başarıya ulaştırmak için çalışıyorlar. Türkiye işçi sınıfı ve sosyalistleri de 60 yılı aşkın bir süredir bu mücadelenin içindeler; kendi bağımsız partilerini kurmaya ve güçlendirmeye çalışıyorlar. Emperyalizmin ve egemen sınıf ve tabakaların her türlü baskılarına göğüs gere gere, küçük burjuva radikalizminin sahteciliğine karşı, her duraksamadan sonra yeni bir hızla, daha kalabalık, daha yeterli, daha inançlı olarak, devrim mücadelesini güçlü bir partiye kavuşturmaya uğraşıyorlar.

Bütün bu tecrübelerin, başarı ve başarısızlıklarıyla değerlendirilmesi, ciddi araştırmalar yapılarak, bunların, mümkün olan sınırlar içinde, daha genç kuşaklara aktarılması Türkiye sosyalistlerinin, özellikle yaşlı kuşakların, önemli bir görevi olarak duruyor. SOSYALİST PARTİ İÇİN TEORİ-PRATİK BİRLİĞİ Dergisi, gelecek sayılarında, işçi sınıfı hareketleri ve sosyalist mücadele tarihi ile ilgili araştırmalara yer verecektir.

Bu yazıda, yukardaki genel bilgiler ışığında Türkiye İşçi Partisi ele alınacak ve partinin on yıllık geçmişi ve bugünü ana çizgileriyle değerlendirilmeye çalışılacaktır.

T.İ.P. VE DOĞRU TUTUM

1960 sonrasında solun tek ciddî örgütlenme çabası olan T.İ.P.'le ilgili

olarak yapılacak bir değerlendirme, bugün her zamankinden daha titiz bir çalışma gerektiriyor.

Birçok kişi, T.İ.P.'le ilgili kararlar vermek durumunda. Bu kararların "doğru" kararlar olması büyük önem taşıyor. Bütün devrimci çalışmalarda olduğu gibi, TİP konusunda da doğru kararlar almanın, başarının temel şartı; varolan durumdan, gerçek olgulardan hareket etmek, sübjektif bir tutumdan dikkatle kaçınmaktır.

T.İ.P.'in geçmişini ve bugününü gerçek olgulara göre değil, kendi isteklerine, "teori"lerine göre tahlil edip, tutumlarını bu lâf kalabalıklarına dayandıranlar, bu konuda da hedef saptırıyorlar. Kimilerine göre T.İ.P., bir yönetim değişikliğiyle, tekrar "eski sosyalist niteliği"ne kavuşmuştur. Daha kısa bir süre önce, T.İ.P.'den "biricik sosyalist örgütümüz" şeklinde bahsedebilenler, bugün, artık T.İ.P.'in bütün fonksiyonunu tamamladığını, defterinin kapandığını iddia ediyorlar. Karıştırılan bir-iki kitaptan parlak sloganlar bulma, her esintiye ayak uydurma geleneğini devam ettirenler ise, yine büyük lâflarla, T.İ.P.'te ilkesiz, sağlıksız bir muhalefet "cephe"si oluşturmaya çalışıyorlar.

SOSYALİST HAREKET İÇİNDE T.İ.P.'İN YERİ

Önümüzde çetin ve uzun bir mücadele var-: Sosyalist harekete teoride ve pratikte gerçek ayırım çizgilerini kazandırma mücadelesi.

T.İ.P, bütün örgütler, gruplar, kişiler gibi, işçi sınıfı ile sözde devrimcilik arasındaki bu kesin ayırım çizgisinin ya bir yanında yada öteki yanında kalacak.

T.İ.P., ya sosyalist örgütlenmeye her alanda büyük katkılarda bulunan bir parti haline gelecek, yeni şanslar elde edecektir, yada *bir gün binlerce, onbinlerce işçiyi içinde barındırsa bile,* revizyonizmin, pasifizmin, kapitalizmle uzlaşıcılığın, devrimden korkaklığın temsilcisi olacaktır.

Bürokrat kuyrukçuluğuna, köylü sosyalizmine, anarşizme seçmeciliğe karşı çıkmanın ayırım çizgilerinden sadece bir kısmı olduğunu, asla bütününü oluşturmadığını bilen sosyalistlerin T.İ.P.'i doğru değerlendirmeleri gerekir.

T.İ.P nasıl bugüne gelmiştir? Bugün nerededir? Önünde hangi alternatifler vardır? İşçi sınıfı sosyalistlerinin T.İ.P'deki sorumlulukları nelerdir?

KURULUŞTAN BAŞLAYAN HASTALIKLAR

Kendinden önceki sol partilerin çoğu gibi, Türkiye İşçi Partisi de, burjuva demokratik gelişimin yeni bir aşamasının hemen ardından, bu aşamanın yol açtığı nisbî demokrasi ortamının imkânlarından yararlanılarak

kuruldu. Şu farklarla ki, T.İ.P, öteki partilerin aksine, bilimsel sosyalizmin klavuzluğunda yada bilimsel sosyalizmden büyük ölçüde etkilenerek değil, tam tersine, sosyal demokrat düşünceden ve parti anlayışından esinlenerek; sosyalist aydınlar tarafından yada onların yürütümünde değil, İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'nin bir kısım ilerici yöneticileri tarafından; ciddi bir hazırlığın sonucu olarak değil, seçime katılmak için son müracaat tarihine "yetişme" havası içinde kuruldu. Bu arada kurucuların tesbiti, tüzük ve program hep aceleye geldi.

T.İ.P'in anlamlı bir gelişme göstermediği ilk bir yıllık dönemi de benzer olaylarla geçti. İlk genel başkanın bir burjuva partisinin listesinden seçime girmesi; Çalışanlar Partisi teşebbüsünü yöneten amerikancı sendikacılara, ayrı bir parti kurmamaları şartıyla bütün yönetimin kendilerine devredilebileceğinin, program ve tüzüğün onların isteğine göre hazırlanabileceğinin bildirilmiş olması; aydınların partiye davet edilmesi kararlaştırıldıktan sonra, aralarında Prof. Z. F. Fındıkoğlu, Nadir Nadi, Cemil Sait Barlas, Prof. Cahit Talas, Prof. Sadi Irmak ve Orhan Arsal'ın da bulunduğu birtakım kişilere genel başkanlık teklif edilip "hiçbirinde ittifaka varılamamış bulunulması"; üçü küçük esnaf, üçü gazeteci, üçü aydın olan 21 kişilik bir merkez icra komitesi kurulmasının plânlanması ve bunun için de yukardakilere benzer isimler üzerinde durulması, T.İ.P'in ilk döneminin niteliğini açıklıkla belirten gelişimlerden bazılarıdır.

T.İ.P'i, bu kimliğiyle, 27 Mayıs'tan sonra siyasî faaliyete izin verilmesi üzerine, kısa bir süre içinde kurulan, irili ufaklı birçok partiden ayırdetmek hemen hemen imkânsızdır.

Gerçekten, işçi sınıfının önemli bir niceliğe ulaştığı; 150 bin kişilik mitinglerle, çeşitli gösterilerle, 1925'lerden beri devam eden faşist baskılardan sıyrılmaya başladığı; sosyalist hareketin 50 yıllık siyasal örgütlenme geçmişine sahip olduğu bir ülkede daha sonraki 10 yılın tek sol partisinin bilimsel sosyalizmden böylesine bağımsız kurulmuş olması, dönemin özelliklerini göstermek açısından, üstünde durulması gerekli bir noktadır. Daha sonraki yıllarda gittikçe azalır gibi görünen, ama hiçbir zaman nitel bir değişiklik seviyesine ulaşamayan bu "bağımsızlık"ta, 1960 öncesi sosyalist birikimin içinde bulunduğu durumun da ihmal edilemeyecek bir katkısı olsa gerekir.

T.İ.P. sadece bilimsel sosyalizmden uzak bir parti olarak kurulup gelişmekle kalmadı; işçi sınıfından, işçi sınıfı örgütlenme ve hareketinden de uzak kaldı. Hattâ, denilebilir ki, gittikçe uzaklaştı. Parti kurucuları T.İ.P.'i işçi kitleleri arasında yaymayı başaramadılar. Dönemin en dinamik işçi örgütü olan İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'ndeki etkenliklerinden yararlanamadılar.

Partinin kuruluşundan bir yıl sonra, M. A. Aybar, olağanüstü yetkilerle genel başkanlığa getirildi. Aybar'ın partiye girişini çok sayıda aydı-

nın ve bu arada bir kısım eski sosyalistlerin de partiye üye olması izledi. Ve böylece, parti hayatının ikinci dönemi başladı.

KURULUŞTAKİ YANLIŞLAR DÜZELTİLMEDİ

T.İ.P.'in kuruluş dönemindeki nitelikleri, anahatlarıyla, sonraki dokuz yıl içinde de değişmedi.

T.İ.P. üye yapısıyla, örgüte hâkim olan ideolojisiyle, Türkiye'nin küçük burjuvalar ülkesi yapısına karşı koyan, direnen değil, çok büyük ölçüde bunu kendi içine yansıtan bir örgüt olarak gelişti. Bu nitelik, parti içi işleyişden, kullanılan eylem ve propaganda yöntemlerine kadar her alana damgasını vurdu.

İŞÇİ SINIFIYLA YETERLİ BAĞLAR KURULMADI

Bütün bir on yıllık dönem boyunca, işçiler içinde çalışma, işçi hareketleriyle bağ kurma ve bunları yönetme görevi hiçbir devrimci gerekçeyle açıklanamayacak bir biçimde ihmâl edildi.

İşçi hareketlerinin Türkiye tarihinde görülmemiş boyutlara ulaştığı, sendikal örgütlenmenin büyük bir hız kazandığı 1961-1970 dönemi, T.İ.P'in işçi sınıfıyla ilişkilerine hiçbir temel değişiklik getirmemiş, parti daima hareketlerin dışında kalmıştır. Bütün bu süre boyunca, partiye hâkim olan anlayış hep aynıdır : "15-16 Haziran'da işçileri her gün bir bildiri yayınlayarak destekleme" anlayışı.

Sendikalar bir çalışma alanı olarak ele alınmamıştır. Sendikacı parti yöneticilerinin hâkim oldukları sendikaların (ve daha sonra DİSK'in), partiyle bağı, bu örgütlerin yöneticilerinin "partili" olmasının çok az ötesine geçmiştir.

T.İ.P.'in işçi hareketleri ve örgütleri karşısındaki bu tutumu, sosyalist düşünce ile işçi eylemlerinin birbirinden kopuk olarak gelişmesini âdeta teşvik etmiş; böylece, bir yandan işçi sınıfı hareketleri daha da örgütsüz bir şekilde gelişirken, öte yandan, parti bilinçli işçilerle beslenememiş hareketler içinde son derece yararlı pratik tecrübeler edinememiş, devrimci kadrolar oluşturamamıştır.

İşçi hareketleri karşısındaki bu tavrına rağmen, tamamen dışsal faktörlerle, birtakım işçilerin partiye yaklaşmalarının, bazı partililerin örgütten bağımsız olarak, işçi hareketleriyle ilişki kurmalarının, partinin başarısı, partinin eylemi gibi gösterilmeğe çalışılması ibret vericidir.

KÖYLÜLÜK İHMAL EDİLDİ

İşçi sınıfı ve işçi hareketleri karşısında böylesine kesin bir pasifizm

içinde olan TİP yönetimi köylülerle ilişkilerinde, köy çalışmalarında da aynı yolu tutmaktan kaçınmamıştır. "Parti 10 yıl içinde köylüler arasında ne yaptı?" sorusunun cevabı, seçim gezilerinin ve birtakım sonuçsuz kahve sohbetlerinin ötesine geçmez. T.İ.P. yöneticileri, köylülerle devrimci ilişkiler kurmak, onların demokratik mücadelelerine sahip çıkmak bir yana, zaman gelmiştir ki, Elmalı olaylarında olduğu gibi, köylü hareketlerini izlemeğe giden üyelerini "olay partiye bulaştırılır" diye arkalarından özel haberciler yollatarak geri çağırtmıştır. Bir parti toplantısında, kasketli dinleyicilerin sayısının fazlalığı karşısında, birtakım oy hesapları yaparak, Türkiye'de "sosyalist" hareketin öncülüğünü köylülerin yapabileceğini ilân eden tutumla, parti çalışmalarında köylülüğü büsbütün ihmal etmeyi öneren işçi dalkavukluğu, aslında aynı küçük burjuva hastalığının iki tavrıdır.

Fabrika ve köylerde devrimci çalışmalardan kaçış, küçük burjuvazinin öteki kesimleriyle ve bu arada gençlikle ilişkiler alanında da kendini göstermiştir. Öğretmen - teknokrat ve gençlik örgütlerine ve bu örgütlerin düzenledikleri hareketlere tepeden bakılmıştır. İstenmiştir ki, bütün bu örgütler ve hareketler kendiliğinden, parti çizgisinde gelişsin. "Biz geri duralım, eylemlere katılıp 'tehlikeye atılmayalım', ama yine de öncü olalım" hayali içinde geçen her gün, biraz daha fazla izole olmaya doğru gidilmiştir. Dünyanın öteki ülkelerindeki gençlik hareketlerinin olumsuz tesirleri, yönetimin bu pasifizmiyle birleşince, zaten partinin kuruluşundan beri sağlam bir raya oturmamış olan parti-gençlik ilişkileri bütünüyle kopmuştur. MDD tezinin, üniversite gençliğinin en aktif unsurları arasında yaygınlık kazanması, bu tezin T.İ.P. karşısındaki yıkıcı tavrına paralel olarak, öğrenci gençliğin T.İ.P.'le bağlarının kopmasında çok büyük bir payı olmuştur. Bununla birlikte, şehir küçük burjuvazisinin çeşitli katlarıyla ilişki kurulamamasının T.İ.P.'in varolan etkinliğini de hızla kaybedişinin temel sorumluluğunu, yöneticilerin, değil sosyalist parti olmak iddiasıyla, bir kitle partisi, ilerici bir küçük burjuva partisi olmakla bile bağdaşmayan tutumlarında aramak gerekir.

İşçi sınıfıyla yeterli bağlar kurmamak, köylülükle ve küçük burjuvazinin öteki kesimleriyle (özellikle gençlikle) devrimci ilişkiler içinde olmamak, T.İ.P'i dinamizm sağlayacak insan kaynaklarından uzak düşürdü. Eylemsizlik yeterli kadroların doğmasını ve gelişmesini engelledi. Ama T.İ.P.'i bugünkü yapısına getiren tek sebep, pasifizm değildir. Pasifizm kadar, yaygın ve gevşek örgüt anlayışı da, partinin sonunda işlemez duruma düşmesine yol açtı.

GEVŞEK, ETKİSİZ BİR ÖRGÜTLENMEYE GİDİLDİ

Hemen hemen her başvuran kişi T.İ.P.'e "üye yazıldı". Üyelerin çok büyük bir bölümüyle örgüt birimleri arasında, aidat ödenmesi de dahil ol-

mak üzere hiçbir bağ bulunmadığı için, üyenin denenmesi, aday üye sisteminin işlerlik kazanması da mümkün olmadı. Siyasî Partiler Kanunu gereğince yapılan, üye kayıtlarının yenilenmesi ile ilgili uygulama, parti — üye ilişkileri hakkında bir fikir verebilecek niteliktedir. 1966'da, T.İ.P'in bu en güçlü olduğu dönemde, yapılan uygulama sırasında, defalarca ilân verildiği, çağrı yollandığı, hattâ evlerine gidildiği halde, o tarihe kadar üye olmuş kişilerin yarıdan çoğu kayıtlarını yenilemeye bile gerek görmediler. Örneğin, Ankara'nın Çankaya ilçesinde 800 üyeden 135'i, Altındağ ilçesinde 550 üyeden 44'ü, Merkez ilçede ise 150 üyeden 44'ü kayıtlarını yenilediler. 1966'da üye kayıtlarının yenilenmiş olmasına rağmen, daha sonraki yıllarda da bu durumun devam ettiği, büyük şehirlerin en aktif sayılan ilçelerinde bile aidat veren üye sayısının yarıdan az olduğu, aktif üye oranınınsa çok daha düşük bulunduğu bilinmektedir. 1966 üye kayıt yenileme tecrübesi, üyelerin seçiminde, bütün teşkilâtta aynı kesin titizlik seviyesi gözetilmediği, daha önemlisi üyeler partinin yoğun eylemine katılıp eğitilme ve gelişme fırsatını bulamadıkları sürece, sunî yolların hiç bir sonuç getirmeyeceğinin ispatıdır.

Üyelerin seçiminde gösterilen gevşeklik, mahallî örgütlerin kurulmasında da aynen tekrar edilmiştir. "Tabelâ örgütleri" kurarak, partinin 1963'de 9 ilde, 1965'de 59 ilde ve nihayet 1969'da hemen hemen bütün illerde "örgütlendiği" ilan edilmiştir. Basına bültenler yollanarak, T.İ.P.'in 13 günde 22 il ve 184 ilçe teşkilâtı kurduğu müjdelenmiştir.

O dönemin sorumluları, açıkça, böyle bir örgütlenmenin seçime girmek için 15 ilde teşkilâtlanmak zorunluluğundan doğduğunu iddia ediyorlar. Bir kere seçime girince, partinin "meşruiyet"inin kabul olunacağı epeyce eski ve yaygın, ama yanlış bir mantıktır. Kaldı ki, bu konunun tartışılması bir yana bırakılsa bile, hâlâ birçok soru cevapsız kalıyor. 15 ilde örgütlenme ve bu örgütlenmenin sürdürülmesinin, o zamanki Türkiye şartları içinde mümkün olan tek biçimi, bu çeşit bir "örgütlenme" midir? İlle de seçime girmenin gerekli olduğunu ve o dönemde bu hazırlığın başka türlü yapılmasının imkânsız olduğunu varsayarsak, 15 ilden sonraki "örgütlenme" ve üye yapısı nasıl açıklanabilir? "Seçim ihtiyaçları"na göre kurulması zorunlu sayılan bu örgütler, neden daha sonra yeniden düzenlenmediler?

PARLAMENTARİZM BATAĞINA DÜŞÜLDÜ

Cevapsız kalan bu soruların ardındaki gerçek, T.İ.P.'in, yöneticileri tarafından tâ kuruluşundan bu yana parlamentarist bir çizgide tutulmuş olduğudur. T.İ.P. yönetimi, parlamento kürsülerini işçilere, köylülere mesajlar yollamak için kullanmak yerine, hemen hemen bütünüyle onun içine hapsoldu. Milletvekilleri bu sıfatlarının kendilerine sağladığı imkânları, Türkiye'yi taramak, işçilerle, işçi hareketleriyle ilişki kurmak, emekçileri

dinlemek ve onlara partinin hedeflerini anlatmak için kullanmadılar. Çoğunlukla kulis salonlarında, yada kendi özel işlerinin başında vakit doldurdular.

Emekçilere sesini duyurmaya yarayacak bir yayın organına, bir gazeteye sahip olmanın adımları yavaş da olsa atılmadığı, parlementer imkânlar da devrimci bir biçimde kullanılmadığı için, T.İ.P.'in elinde tek propaganda imkânı olarak burjuva basınının "iznine" bağlı sütunlar kaldı.

T.İ.P. yöneticileri, birkaç yıl içinde seçimle iktidara gelineceği "rüya"-sını boyuna tekrarladılar. Parti tabanı "1969'da suyun başına geçeceğiz" sloganları ile yetiştirildi. Seçimler parti için tek çalışma alanı haline getirildi. 1965 seçimlerinin çok kişiyi hayalciliğe sürükleyen sonuçları; 1966, 1968 ve nihayet 1969'da tekrarlanmayınca bu son derece normal gelişim parti yöneticilerini ve birkısım üyeleri şaşkına çevirdi; aralarında "1969 seçimi beklenmedik, tarihin gidişine ters düşen bir olaydır" şeklinde değerlendirmeler yapanlar bile oldu.

SOSYALİZMİN BİLİMİNDEN UZAKLAŞILDI

Sosyalizmin en temel ilkelerinden verilen tavizlere, her türlü yanlış bilinçlendirmenin göze alınmasına rağmen, seçimlerde başarısızlığa uğranılması, birtakım yan sebeplerle de birleşince, sosyalizmin biliminin "hatırlanmasına" ve böylece partide "ideolojik ayrılıkları" keskinleştiren gelişimlere yol açtı.

Herhangi bir sol partide ideolojik birlik ancak bilimsel sosyalist teori ışığında ayrıntılı araştırmalar yapılması, bu araştırmalardan elde edilen sonuçların eylemde edinilen tecrübelerle bütünleştirilmesi, temel noktaların bütün parti tabanında tartışılması ile sağlanabilir. İdeolojik birliğin korunmasının temel şartı ise yine aynı araçlardan geçer : yani sosyalizmin bilimine bağlılık, bu teori ışığında yapılmış ayrıntılı araştırmalar ve *sürekli, yoğun eylem.*

T.İ.P. te ideolojik birliğin bu üç şartından hiç biri gerçekleştirilmemiştir. Sık sık bilimsel sosyalizme ters düşen tutumlara gidilmiş, yorumlar yapılmış, sosyalist teoriye aykırılık partinin ana niteliklerinden biri olmuştur. Türkiye üzerine, eyleme ve politikaya ışık tutucu araştırmalar yapılmamıştır. Bilim Kurulu (Bilim ve Araştırma Bürosu) genellikle işlememiştir. Yapılan birkaç çalışma, politik organların çalışmalarına sistematik bir şekilde bağlanamamış, çoğunluğunu üniversite öğretim üyeleri ve asistanların teşkil ettiği partili - partisiz birçok kişinin toplanıp parti sorunlarından bağımsız sözde "bilimsel" araştırmaları tartıştığı şekilsiz 'sohbet toplantıları' ile, ilgili kişilerin yöneticilere ve milletvekillerine yaptıkları özel yardımlardan ibaret kalmıştır. Böylece, ne partinin "bilimden yararlanma" olanaklarını arttırmak ve ne de gereği gibi seçilmiş Bilim

Kurulu üyelerinin bilimsel tahlil, ortak çalışma ve daha yüksek bir politik bilince erişme konularındaki yeteneklerini arttırmak bakımından, anlamlı bir birikim sağlanamamıştır. İçinde bulunulan yetersizlikler böylesine açıkken, kurul çalışmaları ve işleyişiyle ilgili yapıcı öneriler hasıraltı edilmiş ve varolan uygulama sürüp gitmiştir. Sosyalist teoriye ve politikaya ışık tutucu bilimsel araştırmalara karşı gösterilen bu umursamazlık, partinin içinde olduğu pasifizmle yanyana gelince, ortaya çıkan, elbette ilkelere dayanan bir parti birliği olamazdı.

İdeolojik birliği oluşturacak çalışmaların yapılmaması, T.İ.P. yapısında bir partiyi çıkmaza ve bölünmelere götürmeye tek başına yeterli iken; eldeki son imkân da kapatılmış, teşkilâtta üyelerin, parti ile ilgili sorunları tartışma imkânı bulmalarını sağlayacak hiçbir organizasyona gidilmemiş, mümkün olduğu kadar bu tip tartışmalardan kaçınılmış, hattâ engelleme yoluna başvurulmuştur. "İlçe toplantılarında sadece ilçe sorunlarının, il toplantılarında il sorunlarının tartışılabileceği, partinin genel sorunlarının tartışma yerinin ancak ve ancak büyük kongre" olduğu söylenerek, parti içi tartışmalar yasaklanmış, yani parti dışına, normal kanallar dışına itilmiştir. Sonuçta yaratılan, üyelerin gitgide her yönden partiden kopması, dar kulis ve dedikodu gruplarının doğması ve daha büyük sapmalara, daha büyük bölünmelere ortam hazırlaması olmuş; şartlar yerine gelince bu ortam kolaylıkla gerçekleşmiştir.

MUHTARİYET YA DA DESPOTLUK

T.İ.P.'in bir sosyalist parti olduğunu iddia edenler, hiçbir zaman onu, iddialarına uygun bir işleyişe yöneltmediler. Gerçekten, T.İ.P. içinde, herhangi bir dönem demokrasinin, — yada çoğu kere söylendiği gibi — merkeziyetçiliğin ağır bastığını iddia etmek mümkün değildir. Çünkü, hangi yanının ağır bastığı tartışılabilecek demokratik merkeziyetçi bir işleyiş, hiçbir zaman kurulamadı. Söz konusu olan, sadece, teşkilât - genel merkez ve üye - teşkilât ilişkisi açısından "muhtariyet" ve kopukluk, buna karşılık genel merkezde, demirbaş bir bürokrat kadronun oluşturulması ve üyelerin parti ile ilgili düşünceleri karşısında despotça bir tutumdur. Diğer bir deyişle, T.İ.P.'in on yıllık döneminde, kavramların gerçek anlamlarıyla, ne demokrasi, ne de merkeziyetçilik söz konusu olmuştur.

T.İ.P.'in, hareketin tek partisi olarak bütün hastalıklarını *yansıttığı* sol hareket, birdenbire, sosyalist klasiklerin yanı sıra revizyonist yada anarşist yayınlar, kötü ve yer yer yanlış tercümelere "boğuldu". Küçük burjuva radikalizminin yeni manevralarıyla etkilendi. Öğrenci hareketlerinin gücü ve gürültüsüyle sarsıldı. Egemen ittifakın çeşitli tertipleriyle karşılaştı. Sosyalizmi *daha iyice* öğrenerek, pratik içinde, parti çalışmala-

rındaki tıkanmaları tespit eden ve öneriler getiren militanlar yetişmeğe başladı.

Bütün bu gelişim karşısında, parti yönetiminin izlediği başlıca yol "tasfiye"den ibaret kaldı. 1963-1964'den bu yana geçen süre içinde, parti yöneticileri, ideolojik birliği, partinin eylemde oluşmuş bütünlüğünü gerçekleştirmede gösterilen sorumsuzluğun neticeleri karşısında, haysiyet divanlarını tek çözüm yolu olarak gördüler. Böylece tutumlarında haklı oldukları durumlarda bile, sonuç almak mümkün olmadı. Haysiyet divanları, yanlış eğilimleri tasfiyede hep yetersiz kaldı. Sapmalar, hareket içinde, gerçekten tasfiye edilmek bir yana, güçlendirildi. Bilimsel sosyalizme ve Türkiye şartlarının güvenilir verilerine dayanan, örgütlü ve sonuç alıcı bir tartışma geleneği kurmak yerine, diğer konulardaki yanlışların bir devamı ve sonucu olarak, partiden ihraçlarla çözüme ulaşılacağını sanan tutum, *kapalı ama kesin bir parti yıkıcılığından başka anlam taşımamıştır*. Açıktır ki, bu tavır sadece partinin bölünmesinde, işlemez hale gelmesinde değil, toptan bütün sol hareketin bugünkü durumunda ve ilişkilerinde önemli payı olan bir tavırdır.

BÜTÜN YETERSİZLİKLERİNE RAĞMEN T.İ.P ÖNEMLİ YARARLAR SAĞLADI

Bütün bu yetersizliklere rağmen, T.İ.P., 1960 sonrası gelişimlere önemli katkıları olmuş bir örgüttür.

T.İ.P., 1960 sonrasında, solun tek ciddî örgütlenme deneyidir.

T.İ.P., geçmiş sosyalist hareketin mirasının ve yetişen yeni kadroların uzun yıllar, omuz omuza çalışmış oldukları örgüttür.

T.İ.P., demokratik ve anti-emperyalist mücadeleye önemli katkılarda bulunmuş, 1963-1967 döneminde bu mücadelenin en önünde yer almış bir partidir.

T.İ.P., sosyalist düşüncenin temel ilkelerinin, çok büyük çarpıtmalarla da olsa, bir dereceye kadar yaygınlık kazanmasında önemli payı olmuş bir partidir.

T.İ.P., bütün hastalıkları ve sağlıklı yanlarıyla, bugünkü kadroların yetişmesi üzerinde küçümsenemeyecek etkilere sahip bir partidir.

T.İ.P., bir sosyalist parti olarak, yada bunu amaçlayarak kurulmadı. Bütün gelişim çizgisi boyunca, Türkiye ortamının imkânlarını kullanarak ve zorlayarak, bilimsel sosyalist örgütlenme ilkelerine uygun, tutarlı ve sürekli bir çabayla, T.İ.P.'i bu yola "yöneltmek", *ciddi olarak* denenmedi. Ve T.İ.P. bugün Türkiye sosyalist hareketinin genel gelişim çizgisine uygun bir şekilde, "sosyalist" olarak tanımlanması için gerekli niteliklerden hiçbirine sahip değildir.

AMA T.İ.P. BİR SOSYALİST PARTİ DEĞİLDİR

T.İ.P., işçi sınıfının en ileri unsurlarını kapsayan, bunların parti politikasının tesbitinde karar sahibi oldukları, geniş işçi kitlelerinin sempati ve aktif desteğini kazanmış bir örgüt değildir.

T.İ.P., başta yoksul köylüler olmak üzere, küçük burjuvazinin çeşitli kesimleriyle sağlam bağlar kurarak, mücadele içinde, bu halk kitlelerinin öncülüğünü kazanmış, demokrasi, bağımsızlık ve sosyalizm için mücadeleyi birleştirebilmiş bir örgüt değildir.

T.İ.P., bilimsel sosyalizmin kılavuzluğunda kurulmuş, varlığı ile ilgili başlıca alanlardaki gelişimini, Türkiye şartlarının ve bu kılavuzluğun gereklerine uygun bir yönde sürdürerek bugüne gelmiş, işçi sınıfı ideolojisinin hakim olduğu bir parti değildir.

Bu yüzden de, örgüt işleyişinin temeli demokratik merkeziyetçilik olan, sosyalist eleştiri ve özeleştirinin büyük öneme sahip olduğu bir parti değildir, olamazdı. Aynı sebeple, T.İ.P.'in başarıları da sürekli olamadı, örgüt gittikçe büyüyen bir dağınıklığa düştü.

T.İ.P., bugün artık "solun tek örgütü" değil; işçi hareketlerinin, demokratik ve anti-emperyalist kavganın iyice gerilerine düştü. Bilimsel sosyalist ilkeler ışığında, gerçekçi ve ayrıntılı tahlillere dayanmadığı, eylemde somutlanmadığı için sözde kalan parti birliği, ilk güçlü rüzgârda büsbütün kayboldu. Bu gelişimin doğal sonucu olarak, T.İ.P., çok sayıda fraksiyona bölündü; merkez - örgüt bağları, örgüt birimlerinin birbirleriyle, üyelerin örgüt birimleriyle ilişkileri iyice koptu. Üye ihracını parti birliğini sağlamanın tek yolu sayan yöneticiler, haysiyet divanlarını, partinin bu en hızlı "faaliyet" gösteren organlarını bile işletemez duruma düştüler.

Bütün bunları söylerken, en basit sosyalist parti ilkelerini alıp, konuyu Türkiye'den soyutlayarak, T.İ.P.'le mekanik "karşılaştırma" yapan bir anlayıştan kesinlikle uzağız. Türkiye'nin sosyal, iktisadî, politik, kültürel v.s. özelliklerinin ve Türkiye sosyalist hareketinin 1960 öncesi gelişiminin ortaya koyduğu imkân ve sınırlamaları biliyoruz. Türkiye'de sosyalist örgütlenmenin karşı karşıya olduğu sorunların büyüklüğünün bilincindeyiz. Merkez yürütme kurulu değişikliklerinin, büyük kongrelerde belli yollarla elde edilmiş çoğunlukların tek başına hiç de önemli olmadığını defalarca gördük, okuduk. Biliyoruz ki, *aynı yanlışları tekrarlamaktan kurtulmanın şartlarını varetmedikçe,* "T.İ.P. başarısız, etkisiz bir örgüttür, o halde hemen yenisini kuralım" mantığı sonuçsuz kalmaya, yada hareketi egemen güçlerin çok istedikleri bir biçimde daha da bölmeye mahkûmdur.

SORULAR

Ama, yukarda söylenenler, bizi hemen bütün grupların paylaştığı bir

"meşruiyet dönemi" anlayışına mı götürür? Hareketin bugünkü durumunun köklerini, insan iradesi, yönetim insiyatifi içindeki sonuçlarını aramamaya mı yol açar? Türkiye'de işçi sınıfının en ileri, en bilinçli, en fedakâr unsurlarını içine almış, bu sınıfın sempati ve eylem desteğini kazanmış bir parti için, politikasında bilimsel sosyalizmi kılavuz almış bir parti için, yoksul köylülerin rolünü kavramış, öteki emekçi sınıfların çıkarlarının savunucusu bir parti için ve dolayısıyla demokratik merkeziyetçi bir parti için ATILABİLECEK ADIMLAR T.İ.P.'İN "GERÇEKLEŞTİRDİKLERİYLE" SINIRLI MIDIR? T.İ.P.'in ulaştığı nokta, dış dinamiğin yada bir genel başkanın sapmasıyla açıklanabilir mi? T.İ.P.'in 10 yıllık gelişiminin bütün sorumluluğunu birkaç yöneticiye, hattâ bir gruba bağlıyabilir miyiz? T.İ.P.'in bugüne kadar olan gelişiminde görev alan, yada bu gelişimi şu yada bu şekilde etkileyenlerin, dünü inkâr edip, bugünün sorumluluğunu bütünüyle karşılarındakilere yükleyip, "T.İ.P.'in defterini artık kapattıklarını" söyleyerek yarınki görevlerinden kaçmalarına hoşgörü ile bakabilir miyiz?

Asla!

SORUMLULAR ORTADADIR

Aksine, davranış ortak sorumluluğu örtbas etmektir; "marksizmin üstadı" geçinenlerin bir dönem nerelerde, nelerle uğraştığını unutturmaya çalışmaktır; gerçek bir sosyalistin sahip olması gereken özelliklerden birinden, özeleştiri yapma, kendi yanlışlarını açıkça ortaya koyma yeterliliğinden uzaklığın işaretidir.

İşçi sınıfı sosyalistleri "yarının hazırlığı" içindedirler, dünün örtbas edilmesi, yanlışsız olma hırsı, onlara yabancıdır. Tam tersine dünün, bütün yönleriyle aydınlığa kavuşmasından yanadırlar.

T.İ.P.'in içinde bulunduğu durumun baş sorumlusu şüphesiz ki, son 10 yıl boyunca, yönetime katılmış kişilerdir; bugün hâlâ eski yanlış tutumlarını devam ettiren kadrolardır, gruplardır. Bu kadroların pasifizmi, bilimsel sosyalizmden uzaklıkları, yönetim insiyatif ve esnekliğinden mahrum oluşlarıdır ki, T.İ.P.'in sosyalist harekete katkılarını mümkün olanın çok altında bir seviyede bırakmıştır. Türkiye işçileri ve emekçileri, mücadelelerini örgütsüz bırakan, her açıdan yetenekli devrimcilerin yetişmesini, örgüt bilinç ve disiplininin güç kazanmasını önleyen bu tutumu mahkûm etmiştir, ilerde bu mahkûmiyet daha da kesinleşecek, sorumluluklar daha da belirginleşecektir.

Fakat, T.İ.P. yöneticileri kadar, T.İ.P.'i bugüne getiren çizgiyi etkileyenler yada etkileyebilecek imkânlara sahip olanlar da gelişimden sorumludur. Kemalist akımın devrimciliği üzerine sayfalar dolduranlar, sosyalist örgütlenme için yeterince düşünüp, gözlem yapıp, ulaştıkları sonuçları

zamanında partiye ve sosyalistlere iletmeyi akıllarına getirmediler bile. 1966 öncesi 5 yıllık uzun bir dönem, ciddî tek öneri yapılmadan geçti. Sosyalist hareketin henüz örgütüne sahip olmadığı, kadrolarını yetiştirme süreci içinde bulunduğu bu dönemde, *tartışmaların ağırlığını* ittifaklar meselesine çekenler, dünya sosyalist hareketi üzerine ahkâm kesenler, hedef şaşırtanlar, içinde bulunduğumuz şartların ağır sorumluluğunu taşımaktadırlar.

MEŞRUİYET DÖNEMİ Mİ?

T.İ.P.'in, bugün "bütün sosyalist partilerin zaman zaman yüzyüze geldiği meseleler" içinde olduğu iddiası doğru mudur? "Partimiz kurulduğundan beri, ortamı hazırlamak, sosyalist hareket ve düşünceye emekçi yığınları ısındırmak için daha ziyade merkezden yapılan, genel nitelikteki propagandalara ve büyük mitingler gibi, gene aynı nitelikte eylemlere (?) ağırlık vermişti. Oysa artık parti hayatının bu aşamasındaki görevler tamamlanmış ve yeni bir döneme gelinmiştir. Bu yeni dönemde, partinin bizzat fiilî bir güç haline gelmesi ve işçi ve diğer emekçi sınıflara daha etkin bir şekilde öncülük yapması gerekmektedir" mantığı yerinde midir, yoksa *eski yanlışları inkâr edip bunlara bir kulp takmak çabasından* mı ibarettir?

Dünya işçi sınıfı tarihi bize gösteriyor ki, sosyalist partiler işçi sınıfının örgütü, geniş halk yığınlarının öncüsü olmadan önce, genellikle birtakım politik ve örgütsel aşamalardan geçerler. Başlangıçta, çoğu kere ideolojik birliği gerçekleştirmek, üyelerin bilincini sağlamlaştırmak, örgütü geliştirmek için, içe dönük çalışmalar ve işçi sınıfı içinde propaganda — ajitasyon çabaları daha büyük bir ağırlık kazanır. Ülkeden ülkeye değişen kısa bir sürenin sonunda, çalışmaların ağırlığı, kitle ilişkilerine ve özellikle işçi sınıfının kendiliğinden hareketleriyle ilişkiye kayar. İşçi sınıfının "kendisi için sınıf" haline gelmesi yolunda partinin etkinliğinin, yönetiminin kabul edilmesi için zorlu bir çalışma dönemine girilir. Birbirinden kolay ve kesin çizgilerle ayrılmayan, bir sonraki aşamada ise, sosyalist parti, eylem içinde yalnız işçi sınıfının büyük çoğunluğunu değil, öncelikle yoksul köylüler olmak üzere öteki emekçi kitleleri de önderliği, yönetimi altına alarak mücadelesine devam eder.

Ülkeden ülkeye, oldukça önemli farklılıklar gösteren bu aşamalardan hiçbirinde sosyalist parti olmanın temel niteliklerinden uzaklaşılmaz; *söz konusu olan çalışma ağırlıklarıdır.* "İşçi sınıfının partisi" olmak, bilimsel sosyalizmi kılavuz edinmek, öteki emekçi sınıflarla sağlam ilişkiler kurmak bir yana bırakılmaz; demokratik merkeziyetçi işleyiş, çok derin gizlilik şartlarında bile elden geldiğince korunmaya, geliştirilmeye çalışılır.

Çünkü, işçi sınıfının varolduğu her toplumda sosyalistlerin temel görevi ülke şartlarının ayrıntı özellikleriyle değişmez.

Çünkü bu ilkelerden uzaklaşmış, yada bu ilkelere göre kurulup gelişmemiş bir partinin, işçi sınıfının çıkarlarını savunması, devrimin gereklerini yerine getirmesi söz konusu değildir.

T.İ.P.'in bugün ulaştığı noktayı, herhangi bir sosyalist partinin gelişim dönemine benzetmek, yapılan yanlışları "yaygın örgütlenme - yoğun örgütlenme", "meşruiyet dönemi" gibi lâf kalabalıklarıyla geçiştirmek sosyalistleri T.İ.P.'deki görevlerinden alıkoymaya çalışmak demektir. Bu oyuna düşmeyip, 10 senedir olduğu gibi, bundan sonra da T.İ.P.'i kurulduğu yapısıyla muhafaza etmeye çalışanları etkisiz kılmak gerekir.

4. BÜYÜK KONGRE

4. Büyük Kongre ile, T.İ.P.'in "artık" yahut "tekrar" sosyalist parti niteliğine kavuştuğunu iddia edenler yanılmaktadırlar. *Bir partinin sosyalistliği kongrelerde değil, fabrikalarda, köylerde, devrimci eylemin tâ içinde sağlanır.*

4. Büyük Kongre, tutum ve eylemleriyle zaten kendini partiden tasfiye etmiş olan Millî Demokratik Devrim tezi savunucuları karşısında Emek grubunun yeniden ve kolay bir "zaferle" hâkimiyetini kurmasının ötesinde, büyük bir önem taşımamaktadır. Şöven milliyetçi baskılarla karşıkarşıya bulunan kürt halkının sorunlarının ve devrimdeki yerinin ele alınışı bile, kongre oyunlarına konu yapılmak istenmiştir. Pasifizm, en ufak bir özeleştiri yapmaya gerek görmeksizin, bu sefer de keskin devrimcilik görünüşüne bürünmüş, ittifakları âdeta reddetmiş, işçi dalkavukluğu yapmıştır.

Kısaca, 4. Büyük Kongre, bir sapmanın artık bütünüyle T.İ.P. dışına düştüğünü somutlamaktan, bir başka sapmanın ise, alternatif yokluğunda, etkinliğini daha da arttırdığını belgelemekten başka pratik bir sonuç getirmedi.

İşçi sınıfı sosyalistleri, her alanda olduğu gibi, T.İ.P.'de de görevlerine devam edecekler. T.İ.P.'in sosyalist harekete büyük katkılarda bulunacak bir parti haline dönüştürülmesi, küçük burjuva sosyalizminin etkisiz kılınması için uzlaşmaz bir kavga verecekler.

T.İ.P.'in kaderi bu kavganın sonucuna bağlı.

Ya; T.İ.P., 10 yıllık dönemin bütün yanlışlarının başlıca yürütücü ve yöneticilerinin; sorumluluğu Aybar'ın üstüne yıkıp, tabanda başlayan kıpırdanmalara, asla gerçekleştiremeyecekleri sloganlara sahip çıkanların; yetersizliklerinin bilincinde tek ideolojik mücadele yolunu tasfiye sayanların, partinin başına kulis ve hizipçilik geleneğini belâ edenlerin, Türkiye şartlarının, Türkiye ve emperyalizm ilişkilerinin yanlış yorumundan yola çıkıp hareketi pasifize edenlerin elinde, giderek sosyalist harekete zararlı bir örgüt haline gelecek.

Yada, Türkiye sosyalist hareketinin yeni kadrolar ve tecrübeler ka-

zanmasını sağlayan, hattâ *sınıf yapısının ve hâkim ideolojisinin baştan sona değişmesiyle* işçi sınıfının fedakâr, yiğit, bilinçli unsurlarını içine alarak, işçi sınıfı ideolojisinin tam hâkimiyeti altına girerek, köylülükle, özellikle yoksul köylülükle sağlam bağlar kurarak Türkiye işçi sınıfının partisi, demokrasi ve bağımsızlık mücadelesinin önderi olma *şansını* elde edecek.

MUTLAKA YENECEĞİZ

Karşı karşıya bulunduğumuz engeller büyüktür.

Küçük burjuva sosyalizmi ile mücadelemizde, T.İ.P.'i sosyalizme büyük katkılarda bulunabilecek bir örgüt haline getirme kavgamızda; bu partiyi mümkün olduğu kadar sağda, bilimsel sosyalizmden uzak, işçi sınıfı içinde devrimci bir etkinlikten yoksun, birçok sunî gruba bölünmüş görmek isteyen egemen ittifakın güçleri çıkacak karşımıza; bütün sonuçlarıyla, T.İ.P.'in bugünkü üye yapısı ve örgüt işleyişi çıkacak; bürokrat kuyrukçuluğuna, köylü sosyalizmine, anarşizme, seçmeciliğe karşı tepkilerin, birçok sağlıklı sosyalisti bir ilkesiz birliğe itmesi, hattâ parti içindeki mevzilerini elden kaçırmak telâşı içindeki unsurların kışkırtmalarıyle çarpıtılmış bir "parti birliği", "parti disiplini" anlayışı çıkacak... Bütün bunların ötesinde, geçmişte, özellikle bazı kritik dönemlerde T.İ.P.'e karşı sorumluluklarımızı yeterince yerine getirememiş, T.İ.P. tabanına mesajlarımızı daha önce ve daha sistemli iletememiş olmamızın yol açtığı pürüzlerle de uğraşmak zorunda kalacağız.

T.İ.P.'te küçük burjuva sosyalizmine karşı mücadele çok elverişsiz koşullarda veriliyor, verilecek. Bu açıdan, önümüzdeki engellerin gerçekçi bir tesbitini yapmalı, hayalcilikten kaçınmalıyız.

Fakat şunu da akıldan çıkarmamalıyız ki, sosyalist partiyi varetmeğe ve etkin kılmaya çalışan işçi sınıfı sosyalistlerinin T.İ.P.'deki mücadelesi, pratik sonuç ne olursa olsun, mutlaka başarılı olacaktır. Çünkü, küçük burjuva sosyalizmine karşı yürütülen hareketin pratik sonucu kadar, bütün bu süreç boyunca elde edilen tecrübe, gelişen kadrolar, yani hareketin doğrudan doğruya kendisi de önemlidir.

Uzun bir süreç içinde, çetin yollardan geçerek de olsa, bilimsel sosyalizm hâkim olacaktır. Türkiye devrimci hareketi, partisine kavuşacaktır. Ne burjuvazinin ne de küçük burjuva sosyalizminin gücü bu hedeflere ulaşmamızı engellemeğe yetmeyecektir.

Yeter ki sabırsızlık göstermeyelim; bugün, T.İ.P. "içinde" ve "dışında" işçi sınıfı sosyalizmi adına ne varsa hepsini aynı safta, aynı ilkeler ve hedefler etrafında toplayabilelim; devrimin çizgisine ters düşen bütün tavırları tecrit edelim.

Yeter ki, egemen ittifakın baskılarına, tertiplerine göğüs gerelim.

Yeter ki, bilimsel sosyalist ilkeleri, sosyalist partinin niteliğini, önemini; T.İ.P. yapısındaki bir örgütte "parti disiplini"nin, "parti içi birliğin" anlamını tam olarak kavrıyabilelim. Gittikçe genişleyen kadrolar halinde dünyayı, Türkiye'yi, devrimci hareketleri; geçmişi ve varolan şartları ile her geçen gün daha iyi öğrenelim, eylemimizde yararlanalım.

Yeter ki, yaptığımız ve yapacağımız yanlışları hızla tespit edebilelim, bunlardan ders alalım.

Marksizm - Leninizmi daha iyi özümleyerek, dünya devrimci hareketinin tecrübelerini büyük bir dikkatle inceleyerek, Türkiye tarihinin bütün gelişim ve dönemeçlerini ayrıntılarıyla ortaya koyarak, günümüzün iç ve dış şartlarını titizlikle araştırarak ve bütün bu bilgilerimizi yoğun bir devrimci eylemle bütünleştirerek, her geçen gün devrim yolunda yeni adımlar atmaya, böylece, bir yandan da, her geçen gün, küçük burjuva sosyalizminin bütün çeşitleriyle aramızdaki ayırım çizgilerini netleştirmeye çalışalım.

EMEK, işçi sınıfına, işçi hareketlerine olduğu gibi, bütün demokratik ve anti-emperyalist hareketlere karşı pasifizmi temsil eden bir tavırdır. Bugüne kadar olduğu gibi bugünden sonra da T.İ.P.'i bilimsel sosyalizmden, sosyalist örgütlenmeye giden yoldan uzak tutacak bir tavırdır.

T.İ.P.'in başarısı, T.İ.P.'in sosyalist harekete önemli katkılarda bulunacak bir örgüt niteliğini kazanabilmesi, diğer sapmaların olduğu gibi, EMEK TAVRI'nın da içyüzünün daha netlikle anlaşılması, parti üzerindeki etkisinin yok edilmesi, her ilçede, her toplantıda, her eylemde açığa çıkarılmasıyla mümkündür.

T.İ.P.'in, giderek pasifizmin ve revizyonizmin örgütü durumuna kesinlikle saplanmasını önlemek için, her yerde bütün öteki hastalıklarla olduğu gibi, EMEK TAVRI ile de mücadele edelim.

Sosyalizmin bilimini EMEK TAVRI'na karşı çıkaralım.

Her fırsatta, her toplantıda, her olayda uyuşukluğa, saptırıcılığa, tasfiyeciliğe karşı çıkalım.

EMEK SAPMASI'nı yıkalım.

Ve T.İ.P.'in daha iyi günlere yönelmesinin en önemli şartlarından birinin sınıf ve örgüt yapısının değiştirilmesi olduğunun bilincinde T.İ.P.'e boyuna daha çok sayıda bilinçli işçi üye, daha devrimci militanlar kazandıralım. Bunları sosyalizmin bilimiyle donatıp, küçük burjuva ilericiliğine karşı saf tutalım.

İşçi sınıfı sosyalistleri arasındaki dayanışmayı hızla geliştirelim.

Bu çok yönlü mücadelenin gereklerini yerine getirdiğimiz ölçüde, her gün yeni başarılar elde edecek, demokrasi, bağımsızlık ve sosyalizm mücadelesini örgütüne kavuşturma kavgamız, T.İ.P. içinde de başarıya ulaşacaktır.

MARKSİZM - LENİNİZM VE MİLLİYETÇİLİK

Sosyalizmin en ciddi meselelerinden biri olan milliyetçilik konusunu genel olarak ele aldıktan sonra, kronolojik sıraya göre, devrimci pratiğin gelişmesiyle zenginleşen teorik esasları iletmeğe çalışacağız. Teorik yaklaşımdan sonra, meselenin Türkiye'de konuluşuna değinip, Türkiye ile ilgili kendi görüşlerimizi getireceğiz.

İncelemenin teorik bölümünü üç kısma ayırmak uygundur :

— Marx - Engels dönemi (başlıca Proleter Enternasyonalizmi)

— Leninist bakış açısı ve İkinci Enternasyonal ihaneti (başlıca Proleter Enternasyonalizmi ve bir ülkedeki halklar/milliyetler meselesi)

— Lenin ve sonrasından günümüze (başlıca anti-emperyalist mücadele)

GİRİŞ

Milliyetçilik, Marksist düşünce ve eylemin başlangıcındanberi karşılaştığı en önemli sorunlardan biridir. Marksizmin doğuşundan bugüne kadar geçen süre içinde, dünya devrimci pratiğinde milliyetçilik sorununun biribiriyle sıkı sıkıya bağıntılı üç yanının, üç görünümünün önem kazandığını görüyoruz :

1 — Proleter Enternasyonalizmi

2 — Bünyesinde farklı halklar barındıran bir ülkede, devrimci mücadelenin karşılaştığı milliyetler meselesi

3 — Emperyalist çağda millî kurtuluş savaşları ve sınıflar meselesi, başka bir deyimle anti-emperyalist mücadele ile sınıf mücadelesi arasındaki ilişki.

Milliyetçilik her üç bakımdan da günümüzde, marksist-leninist partilerin karşılaştıkları ve pratikte çözmek zorunda oldukları bir sorundur.

Proleter Enternasyonalizmi

Dünyada sosyalizmin gelişmesinin, genel devrimci mücadelenin hızla yaygınlaşmasının yanısıra, proleter enternasyonalizmi *eski* bütünlüğünü koruyamamıştır. Bir yandan sosyalist ülkelerdeki iktidar partilerinin çeşitli konularda farklı tutum almaları ve zaman zaman "milli" bir yol izlemeleri, öte yandan dünya halklarının emperyalizme karşı verdiği mücadelenin süratle gelişmesi, dünya anti-emperyalist mücadelesinde beliren görüş ay-

rılıkları önemli ihtilâflara yol açmıştır. Ayrıca emperyalist ülkelerdeki emekçilerin ezilen ülke emekçilerine kıyasla tüketim bakımından daha avantajlı durumda bulunmaları ve bunun doğurduğu işçi aristokrasisinin o ülkelerdeki proleteryayı yanlış yola sürüklemesi, burjuva propagandasının emperyalist ülke işçileri içinde şartlandırma alanı bulabilmesi ve daha önemlisi emperyalist ülkelerdeki "sosyalist" partilerin uzlaşmacı, pasif tutumları, İkinci Enternasyonal ihanetinin dünya işçi sınıfı dayanışmasına indirdiği likidasyon darbesinin izlerinin giderilememiş bulunması vb. gibi faktörler proleter enternasyonalizmi ve dayanışması kavramının pratikte, taktik plânda farklı uygulamalarına yol açmıştır. Şu halde, şimdilik, hem sosyalist partiler arasındaki ihtilâflar bakımından hem de tüm dünya işçi sınıfının proleter dayanışmasının ve merkezî örgütlenmesinin gerçekleşmemiş bulunması bakımından, proleter enternasyonalizmi istenilen boyutlarda bulunmamaktadır; çeşitli zaaflara sahiptir. Bu durumun başlıca nedenlerini kısaca şu noktalarda vurgulayabiliriz :

— Günümüz dünyasının karmaşık toplum yapısı ve bundan doğan farklı değerlendirmeler, stratejik ayrılıklar, sapmalar v.b..

— Her devrimin kendine özgü bir yol izlemesinden gelen farklılaşmalar ve bu arada sapmalar...

— Emperyalist propagandanın etkileri, burjuva ideolojisinin kalıntıları nedeniyle, birtakım küçük burjuva tutumlarının bir kısım sosyalist partilerden silinememiş olması, marksizm-leninizm'den yer yer ayrılmaların belirmesi ya da derinleşmesi...

— Kitle haberleşme araçlarının geliştiği çağımızda emperyalist - burjuva propagandasının, tüketimci eğilimlerin sosyalist ülke halkları üzerindeki bireyci körüklemeleri sonucunda ortaya çıkan yeni tüketim isteklerinin o ülke partilerini etki altında bırakması...

— Sosyalist ülkelerin askerî savunma gerekleri bakımından yüklendikleri bazı zorunluluklar ve bunun yarattığı çeşitli kısıtlamalar...

— Birtakım sosyalist ülkelerde ya da partilerde geçmişte başlayan hataların günümüze bıraktığı miras, örneğin bürokrasinin gelişmesi, ideolojik eğitimde gösterilen gevşeklik, burjuva şartlandırmalarının yeterince silinememiş olması, kişi putlaştırma hastalığı vb. gibi.

— Ayrıca milliyetçiliğin bazı sosyalist partilere yansıması da önemli etkenlerden biridir.

İktidarda olsunlar ya da olmasınlar, pek çok partinin gerek geçmişte, gerekse günümüzde yer yer, zaman zaman millî bir politika izlediğini görüyoruz. Marksist-leninist doğrultuda oldukları ve enternasyonal dayanışmayı zedelemedikleri sürece izlenen bu "millî" yol, partilere inisiyatif ve canlılık getirdiği için olumludur. Zaten enternasyonal bütünlük, ona katılan partilerin bağımsız varlıkları ile gerçekleşir. Ne var ki, bu bağımsızlık ne bilimsel sosyalizmi, ne de enternasyonal birliği aşacak, zedeleyecek

biçimde ve derecede olmamalıdır. Ama, sosyalizmden sapan, ya da dar milliyetçi tutum izleyen sosyalist partilerin tutucu ve bölücü olacakları, bilerek - bilmeyerek emperyalizme hizmet etme durumunda bulunacakları açıktır. Şu halde, genel olarak sosyalist partilerin bilimsel sosyalist doğrultuda olumlu bağımsızlıkları dünya sosyalist hareketini ileri götürecek bir zorunluluktur; buna yurtseverlik adını vermemiz yerinde olur. Fakat, bilimsel sosyalist yoldan sapan, kendi bağımsızlığını her şeyin üstünde tutan gerek gücüne dayanarak, gerekse objektif koşulların kendi aleyhinde olmadığını hesaplayarak proleter enternasyonalizminin gelişmesini engellemek zararlıdır, bu durumda olan bir partinin tutumunu "milliyetçilik" olarak nitelemek gerekir. Eğer sosyalist ülkeler (ya da diğer sosyalist partiler) işçi sınıfı ideolojisiyle sapmasız olarak donanmışlarsa onlar için milliyetçilik söz konusu olamaz, milliyetçilik çağımızda ancak küçük burjuvazinin ideolojisi olabilir. Sosyalistler içinse, yurtseverlik vardır. Sosyalist partilerin bağımsızlıkları sapmasız ve bölücü değilse bu yurtseverliktir, tersi durumda ise milliyetçiliktir; marksist-leninist bir partide milliyetçiliğin yeri yoktur.

Proleter enternasyonalizminin bugünkü dağınıklığı, şüphesiz ki, çok daha üstün bir düzeyde, sapasağlam ilkeli bir bütünlüğü doğuracaktır. Tüm tartışmalar, ihtilâflar ve dünya işçi sınıfının dayanışma eksikliği devrimci pratiğin içinde çözüme bağlanacak, emperyalizm gerileyip çözüldükçe, dünya devrimci hareketi geliştikçe, hem somut enternasyonalist bağlar üst düzeyde güçlenecek ve genişleyecek, hem sapmalar daha netlikle açığa çıkarak, milliyetçi tutumlar mahkûm edilecek; hem de burjuva ideolojisi ve şartlandırması, bireyci dünya görüşü etkisini yitirecek ve tüm dünya proleteryası üstün bir birliğe ulaşacaktır.

Proleter enternasyonalizminin bu koşullar altında üstün bir birliğe doğru yol alacağı açıktır. Bu süreç içinde marksist örgütlere ve düşünürlere düşen görev, enternasyonalizmin gelecekteki üstün birliğine giden teorik - ideolojik ve pratik adımların neler olduğunu düşünmek, gerekli tedbirlere başvurmak, dünya sosyalist hareketini, tartışmaları, olayları dikkatle izleyip tutum takınmak, ideolojik mücadele vermek, yani proleter enternasyonalizmi için aktif davranmaktır.

Şu anda tüm komünist partilerin etrafında toplanmış oldukları, somut, bilimsel ve evrensel olarak ideolojik birliğini sağlamış bir merkez yoktur. Günümüz ortamında böyle bir üstün merkezî örgütlenmenin objektif koşulları henüz eksikken, şu ya da bu partinin kendisini proleter enternasyonalizminin merkezi sayması ve bu merkez dışında kalanları sosyalist kabul etmemesi, çok yanlı eleştirisel tutum takınanları ise "ortacı, eklektik, oportünist" olarak nitelemesi, mevcut merkezlerin biribirlerini "küçük burjuvalıkla", "burjuvalıkla", sosyal faşistlik ya da emperyalistlikle, Çarlık ya da Hanlıkla suçlamaları asgari diyalog ve ilişki

olanağını ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca kamplarda yer alan partilerin kendi kampları içinde yeterince ya da hiç eleştirisel olmamaları, yanlışlıklara ve sapmalara göz yummaları dą kamplaşmayı derinleştirmektedir. Proleter enternasyonalizminin yüksek olgunlukta gerçekleşmesi, gücü ne olursa olsun, şu ya da bu partinin tek başına başarabileceği bir mesele değildir. Yukarıda söylediğimiz gibi sapmaların sürüp gittiği bir ortamda uyanık olmak, enternasyonalizm konusunda ideolojik ve pratik olarak aktif davranmak, eleştireselliği bir an olsun ihmal etmemek, mezhepler yaratmamak, çok yanlı eleştirileri *marksist-leninist* teorinin kılavuzluğunda ve dünya devrimci pratiğini dikkatle izleyerek, onun somut verilerinden azami yararlanıp ideolojiyi geliştirerek yürütmek; bu konudaki yanlışlarımızı da tıpkı diğer konularda olduğu gibi tespit ettiğimiz an özeleştiri yapıp düzeltmek ve her bakımdan tüm dünya proleter sosyalist hareketine lâyık olmak zorundayız. Hem sektarizme, ve tek yanlı eleştiriye karşı hem de görüşsüzlüğe, kaypaklığa gidebilecek bir "pasif" tutuma karşı kesin mücadele vermek gerekir.

Genel Olarak Millet ve Milliyetçilik

Feodalitenin çözülüp kapitalizmin gelişmesi beraberinde uluslaşmayı getirmiştir. Halklar, ancak feodalitenin bağrından doğup gelişen kapitalist üretim tarzının yerleşmesiyle modern anlamda "millet" durumuna geçmişlerdir. Ayrı feodal birimlerin kaybolması, şehirleşmenin hızlanması, ulaştırma ve kitle haberleşme araçlarının gelişmesi, aynı ülkede ama ayrı bölgelerde yaşayan insanların biribirleriyle ticarî, sosyal vb. ilişkilere girmeleri, *yani kapitalist üretim tarzının gelişmesi* doğal olarak üst yapıya da yansımış, "kader ve karakter" alanında birliğe yönelinmiş, yeni üst yapı kurumları oluşmuştur. Böylece milletler meydana gelmiştir.

Şu halde, millet nedir? Stalin milleti şöyle tanımlıyor :

> *"Ulus, dil, toprak ve yaşantı birliğinin ve ortak kültür biçiminde beliren ruhi şekillenme birliğinin hüküm sürdüğü tarihi olarak meydana gelmiş istikrarlı bir topluluktur."*[1]

Stalin aynı eserinde, birkaç sayfa sonra Otto Bauer'in millet tanımlamasına katıldığını söylüyor-:

> *"Ulus kader birliği alanında, karakter birliği içinde birleşmiş olan insanların teşkil ettikleri bütündür."*[2]

İkinci tanım birincisini içerip özetlediği için esas olarak alınabilir.

[1] Marksizm ve Millî Mesele; J. Stalin, Sol Yay. s. 16.
[2] A.g.e. s. 18.

Mademki, uluslaşma kapitalistleşmenin yanısıra yürümüştür, şu halde kapitalist sistemin bir ürünüdür; dolayısiyle uluslaşma ideolojisini kapitalist sınıf getirecektir. Böylece, milliyetçilik bir burjuva ideolojisi olarak doğmuştur.

Milliyetçilik, feodalizmden kapitalizme geçişte bir ideolojik akım olarak kendisini göstermiş ve ilerici bir rol oynamıştır. Lenin milliyetçiliği *"yaygın ve derin bir ideolojik akım"* olarak niteler. Fransa, İngiltere ve Almanya'da kapitalizm gelişirken milliyetçi düşünceyi geliştirmekte, buna karşılık milliyetçilik de kapitalizmin gelişmesini feodal ekonomiden kapitalist üretim birimlerine geçişi hızlandırmakta, yeni üst yapı kurumlarının gelmesine yardımcı olmakta ve bu ülke halklarının silkinip gerici üretim tarzından bir an önce kurtulmalarına ilerici yönde etki yapmaktaydı. Daha sonra Avrupa'nın diğer ülkelerine de yayılan milliyetçilik, uluslaşmayı hızlandırmış ve Avrupa'nın çeşitli ülkelerini hızla millî birliğe yöneltmiştir. Örneğin Napolyon savaşları, yayıldığı bölgelerdeki millî gelişimleri çabuklaştırmıştır. 1789-1871 arasında milliyetçilik, güçlenen kapitalist sınıf feodal zincirleri parçaladığı, burjuva demokratik devrimini ileriye götürdüğü ve millî devletleri oluşturduğu için ilerici bir rol oynamıştı.

Kapitalizm serbest rekabet döneminden çıkıp, tekelci kapitalizm dönemine girince, emperyalist aşama olgunlaşmaya başlayınca, burjuvazi de ilerici niteliğini kaybetti. Böylelikle milliyetçilik o ülkeler için ilerici bir akım olmaktan çıktı. Artık finans kapitalin önderliği altındaki burjuvaziye karşı top-yekün sınıf mücadelesi verilmeliydi ve millî mesele sınıf mücadelesinin çok gerilerinde kalmıştı. Mamafih bu dönemde, büyük Avrupa ülkeleri ve ABD için gerici bir akım haline gelen milliyetçilik, birtakım sömürge ülkeler ya da diğer ezilen halklar için ilerici nitelik taşımaktaydı.

O zamandan bu yana, milliyetçilik burjuvazinin zamanla terkettiği ve küçük burjuvazinin kuşandığı bir ideoloji haline dönüştü. Fakat gene de finans kapital daima milliyetçilik faktörünü istediği an kullanacağı bir akım olarak el altında tutmuştur.

Şovenizm - Faşizm

Bu her bakımdan gerici milliyetçilik türü zamanla eski birtakım düşünsel köklerle de birleşerek ırkçılık ve şovenlik şeklini almış, çeşitli ülkelerin küçük burjuvaları arasında gelişmiş ve burjuvazinin zaman zaman başvurduğu halk düşmanı, insanlık düşmanı bir ideoloji ortaya çıkmıştır. Çağımızda genel olarak faşizm diye adlandırılan bu zorba burjuva yöntemi, yer yer küçük burjuva içinde yaygınlık kazanabilmekte ve hattâ bilinçsiz emekçi kitleleri de kandırabilmektedir.

Irkçı-şoven milliyetçilik, finans kapitalin ve işbirlikçilerinin anti-komünizm için kullandığı en önemli propaganda araçları arasındadır. Ayrı-

ca Uluslararası tekelci kapitalizm zaman zaman şoven ideolojiyi kullanmanın yanısıra, — Suudi Arabistan, Endonezya, Türkiye... Örneklerinde olduğu gibi — ortamına göre dinci ideolojiyi de aynı amaçla kullanır. Şu halde emperyalizm ve onun işbirlikçisi egemen sınıflar bilinçsiz yoksul kitleleri aslında biribiriyle çelişen şoven ve dinci ideolojiyle sosyalizme karşı şartlandırmaktadırlar. Finans kapital aynı amaç adına kendi iki yüzlü burjuva demokrasisini okumuş küçük burjuvalar için kullanırken, yoksul halkı kandırmak için de ortaçağ öncesinden kalma taasuptan yararlanmakta ve bu her iki aracı "milliyetçilik" adı altında birleştirmektedir.

Emperyalistler şoven milliyetçiliği sadece sosyalizme ve sosyalistlere karşı kullanmamışlar, aynı zamanda kendi aralarında yaptıkları emperyalist savaşlarda da bu ideolojiyi işleyerek emekçileri kandırıp cepheye yollamış ve biribirlerine kırdırmışlardır. Gerek Birinci Emperyalist Savaş, gerekse İkinci Dünya Savaşı bunun en belirgin örnekleridir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nda Alman burjuvazisinin kullandığı Nazi ideolojisi, ülkeyi tarihin en büyük savaşı için örgütleyecek kadar etkili olmuştur.

Karşı devrimin en zorba güçlerini eğiten ve sosyalizmin en başından beri şiddetle reddettiği bu insanlık düşmanı ırkçı - şoven ideolojinin maskeli ve maskesiz biçimlerine, görünümlerine karşı uyanık olmak, ve bu düşman ideolojiyi yeryüzünden yoketmek işçi sınıfı devrimcilerinin görevleri arasındadır.

Millî Kurtuluşçuluk

Emperyalist çağda milliyetçilik bir yandan gerici şoven bir ideoloji halinde ve burjuvazinin hizmetinde gelişirken, emperyalist - kolonyalist sömürü ve baskı altındaki halklar için genel olarak ilerici fonksiyonunu sürdürdü.

Emperyalizmin sömürü ve tahakkümü altındaki ülkelerde gelişen milliyetçilik akımına ilerici diyebilmemiz için her şeyden önce bu milliyetçilik bilincinin anti-emperyalist olması gerekir. Emperyalizmin tahakkümündeki iki geri kalmış ülkenin biribirine karşı duyduğu milliyetçiliğin hiç bir ilerici yanı yoktur, ta ki bu geri ülkelerden biri, tam anlamıyla emperyalizmin maşası olarak diğer ülkeye karşı koysun (ki bu durumda emperyalizmin maşasına karşı duyulan milliyetçilik temelde gene anti-emperyalist bir milliyetçilik olacaktır).

Millî kurtuluçluk anlamındaki milliyetçi ideolojide soyut duygular değil, iktisadî içerik ağır basmaktadır. Emperyalist sömürü ve baskıya karşı küçük burjuvazi içinde gelişen milliyetçilik, aslında, şehir ve köy küçük burjuvazisinin, emperyalizmle çelişkide olduklarını görmelerinden gelen bir iktisadi bilinçlilik biçimidir. Bu arada çıkarları emperyalizm ve işbirlikçileri ile çatışan bir kısım yerli burjuvazi de bir süre "millî" nitelik ka-

zanabilir.

Milliyetçiliğin günümüzde her biçimiyle bir küçük burjuva ideolojisi olduğunu söylemiştik. Millî kurtuluşçuluk özüne sahip *milliyetçilik* de gene bir küçük burjuva akımıdır. Proleteryanın önderlik edeceği anti-emperyalist mücadele ise sosyalizm yolunu açacağından milliyetçi olarak isimlendirilemez, proleter ideolojisi milliyetçi değil yurtseverdir. Şu halde küçük burjuva millî kurtuluşçu milliyetçiliği bir yanıyla, emperyalizme karşı olduğu için ilericiyken, diğer yanıyla sosyalizme karşı olacağı için, sınıf kavgasını tanımayarak emekçi sınıfların mücadelesini engellemek yoluna gideceği için tutucudur. Anti-emperyalist küçük burjuva milliyetçiliği emperyalizme karşı olduğu sürece, bu yanıyla desteklenmeli ve değerlendirilmeli, ama işçi sınıfı ideolojisine ve eylemine de karşı olduğu için — ve karşı çıktığı oranda — gericiliğini tespit edip onun bu gerici yanını etkisiz hale getirmek yolunda çaba gösterilmelidir. Bir başka deyimle, küçük burjuvazi devrimci cephede proleteryanın disiplini ve kontrolu altında tutulmalıdır : Küçük burjuvazinin bizzat öncü olduğu millî kurtuluşçu akımlarda ise, proleter sosyalistleri küçük burjuvazinin bu ikili yanını asla unutmaksızın kendi bağımsızlıklarını korumağa, sürdürmeğe, geliştirmeğe çalışmalı, küçük burjuvazinin anti-emperyalist yanına aldanmayıp, onun sosyalizm düşmanı yanını da görerek tedbirler almalı ve gitgide küçük burjuvaziyi gerileterek öncülüğü devralmalıdır..

Bu küçük burjuva milliyetçiliğinin ikili yanına en canlı örnek olarak, 1920'lerde Türkiye küçük burjuvazisinin, ya da gene aynı dönemdeki Çin küçük burjuvazisinin (Sun Yat Sen'den sonra Kuomintang Partisi'nin) bir yandan emperyalizme karşı çıkarken, öte yandan sosyalist hareketi terör yoluyla bastırdıklarını hatırlamalıyız. Yer yer ve zaman zaman küçük burjuvazinin müttefiki olabilen ve bazılarınca "milli" sıfatıyla nitelenen burjuvazinin ise gerici yanı şüphesiz ki küçük burjuvaya kıyasla daha ağır basacaktır.

Günümüzde Orta Doğu ülkelerine bakacak olursak aynı durumu görürüz, emperyalizmle somut mücadele içinde olmalarına ve sosyalist ülkelerle sıkı bağlar içinde bulunmalarına rağmen, sosyalist örgütlenmeyi bastırdıkları için onların tutucu yanlarını da unutmamak gerekir. Genç Afrika devletlerinde de durum aynıdır. Lâtin Amerika'daki "ilerici" küçük burjuva iktidarlarının da ipliği kısa zamanda pazara çıkmıştır. Mamafih, söz konusu olgunun, özgül koşullar altında istisnaları olabilir.

Uluslaşma ve Millî Kurtuluşçuluk

Çağımızda bağımsızlık mücadelesi içinde olan halkları iki kategoride toplamamız mümkündür. Bunlardan, birincisi, işçi sınıfının devrime öncülük edebilecek durumda olduğu, yani kapitalizmini nisbeten geliştirmiş,

uluslaşmasını olgunlaştırmış ülkelerin (ve günümüz Türkiye'sinin) dahil bulunduğu kategoridir. Diğeri ise kapitalizmi yeterince gelişmemiş, proleteryası henüz fiili öncülüğe yetecek derecede ulaşmamış ve uluslaşmakta olan ülkelerdir. (1920 Türkiyesi, ya da günümüz Afrika devletleri vb..)

İkinci kategoriye dahil ülkeler henüz uluslaşma içindedirler ve bunların devrimci öncülüğü genellikle küçük burjuva radikallerinin elindedir. Tarih göstermiştir ki böyle ülkelerdeki küçük burjuva iktidarları genel olarak zamanla emperyalizme teslim olmaktadırlar (Türkiye, bir kısım Afrika devletleri). Mamafih sosyalist blokun böyle ülkelere yardım elini uzattığı ve bu tür küçük burjuva iktidarlarının emperyalizmden kurtulma olanağının bulunduğu günümüzde emperyalizme teslim olmamakta direnen küçük burjuva öncüleri nadir de olsa çıkabilir. Fakat öyle olsa bile, gerçek bağımsızlık mücadelesi bir gün mutlaka ve mutlaka o ülkelerin proletaryaları öncülüğünde nihaî başarıya ulaşacaktır. Çünkü anti-emperyalist küçük burjuva iktidarı ya sosyalizme geçmek zorundadır (ki sosyalizmi ancak işçi sınıfı ve onun önder örgütü kurar), ya da küçük burjuvazi devlet kapitalizmi içinde, kapitalist sistemi geliştirmeye çalışacak ve kısa zamanda finans kapitale teslim olacaktır. Şu halde, ister proleteryası devrime ideolojik - politik - örgütsel öncülük edebilecek kadar gelişmiş ülkelerin bağımsızlık savaşları olsun, isterse proleteryaları gelişmemiş ülkelerdeki anti-emperyalist mücadeleler olsun, bunların hepsi ancak ve ancak proleteryanın öncülüğünde kalıcı zaferlere ulaşabilir. Henüz uluslaşmasını olgunlaştırmamış olan ülkelerde ilerici küçük burjuva iktidarları bulunsa bile, asıl görev gene proletaryaya düşer. Proleter devrimlerinin görevi, gitgide gelişen proletaryanın devrimci siyasi örgütlenmesini başarmak ve onu halk kurtuluş mücadelesinin öncülüğüne kazandırmaktır. Yani her türlü durum altında aslolan işçi sınıfının bağımsızlığını ve öncülüğünü gerçekleştirmektir.

Uluslaşmakta olan ülkelerdeki küçük burjuva iktidarları, halkın "kader ve karakter birliği içinde" bütünleşmesi yolunda adım attıkları ve anti-emperyalist çizgiden taviz vermedikleri oranda ilericidir; sınıf mücadelesini engellediği oranda tutucudur, hele hele anti-emperyalist çizgiden saptıkça karşı-devrimcidir.

Mamafih, sömürgecilik yöntemlerinin terkedildiği çağımızda, emperyalizmin, Afrika ülkelerinde olduğu gibi, eski sömürgelere sözde siyasi bağımsızlıklar verdiğini de unutmamak gerekir. Bu sözde siyasi bağımsızlık, emperyalistlerin vermek zorunda kaldıkları bir tavizdir ve çoğu yerde mücadele sonucunda elde edilmiştir. Bu tür ülkelerin bir kısmındaki iktidarlar daha başından beri emperyalizme bağımlıdırlar. Ama gene de, o ülke halklarının devlet halinde örgütlenmelerini, uluslaşmalarını hızlandırdığı için, böyle şike bağımsızlıklar bile olumludur. Fakat bu başarıyı kalıcı zaferlere ulaştırmak için proleteryanın ve diğer emekçilerin aktif mücadelesinin zorunlu olduğu açıktır.

Aynı Ülkedeki Halklar Meselesi ve Milliyetçilik

Bir ülke sınırları içinde birden fazla halk yaşıyorsa, devrimci mücadelenin karşılaşacağı milliyetler meselesi başka görünümlerde ortaya çıkar. İleride etraflı olarak ele alacağımız bu konu için şunlar söylenebilir : Bir ülkede farklı farklı halkların bulunması devrimci mücadele içinde ayrılıklar getirmemelidir. Mücadele, ortak düşman emperyalizme ve o ülkedeki tüm egemen - sömürücü sınıflara karşı yürütülen bir bütündür. Milliyetleri ne olursa olsun, emekçilerin düşmanları ve kavgaları ortaktır. Hele benzer bir ülkede kapitalizm belli bir gelişim düzeyine ulaşmışsa oradaki halkların egemen sınıfları da bütünleşmişlerdir ve devrimin öncüsü proleterya olduğundan, küçük burjuva şovenizmi ister istemez bölücü bir rol oynar. Amaç, merkezi örgüt disiplini altında mücadele vermek ve örgüt içinde milliyetler ayırımı yaratmaksızın, karşılıklı dar milliyetçi tutumlardan sonuna kadar kaçınarak devrimin siyasî ve iktisadî zaferini gerçekleştirmek, sosyalizmi kurmaktır. Halkların kendi kaderlerini tayin etmeleri ancak böyle bir ortamda mümkün olacaktır. Sosyalistler arasında küçük burjuva milliyetçiliğinin yeri yoktur. Sosyalist saflara sızmış her türlü küçük burjuva milliyetçiliğine karşı mücadele etmek, yalnış tutum ve görüşler nereden gelirse gelsin, bunları marksist-leninist ideoloji ve eylem birliği içinde tasfiye etmek ve hareketin örgütsel bütünlüğünü mutlaka korumak gerekir.

Aksi halde emperyalizmin ve diğer karşı devrimcilerin oyunlarına gelmek, hareketin bölünmesine yol açmak ihtimali son derece ciddî bir tehlikedir. Aynı ülke sınırları içinde yaşayan farklı halklara mensup sosyalistlerin bu konuda azami derecede uyanık olmaları, "milliyetlerin öncülüğü, daha güçlü olan halkın öncülüğü esastır" gibi soyut idealist görüşlere kapılmaları ve örgütsel öncülüğün de, ancak marksist - leninist devrimci teori-pratik birliği ile donanmış, hangi halka mensup bulunursa bulunsun tüm emekçilerle, milliyet ayırımı gözetmeksizin, somut kitle bağlarını kurmuş bir proleter örgütünün önderliği demek olduğunu aslâ unutmamaları, eğer böyle bir örgüt yoksa, onu yaratmanın birinci görev olarak durduğunu bilmeleri zorunludur.

ÖZETLE.

— Milliyetçilik, her şeyden önce, alt yapı etkisiyle gelişen ve çeşitli biçimlerde beliren bir ideolojidir, yani bilinçlilik şeklidir.

— Milliyetçilik bir burjuva ideolojisi olarak doğmuş, sonradan küçük burjuvazi içinde yaygınlık kazanan bir ideolojiye dönüşmüştür.

— Şovenizm - faşizm halindeki milliyetçilik, sömürücü sınıfların istedikleri anda kullandıkları bir ters (yanlış) bilinçlendirmedir ve kesinlik-

le insanlık düşmanı bir ideolojidir.

— Anti-emperyalist ve anti-kolonyalist anlamdaki milliyetçilik, tarihin gelişim doğrultusundaki belirti bir iktisadî bilinçliliği içerdiği için ilerici, işçi sınıfı ideolojisine karşı olduğu için, yani toplumun daha ileri aşamalara geçmesini engelleyeceği için — ve engellediği sürece — tutucudur.

— Uluslaşmakta olan bir halkın millî bilinci ise doğal bir olgudur, proleter devrimcilerinin görevi, bu bilincin daha ileri ve doğru bir iktisadî, siyasî ve ideolojik bilince ulaşmasına yardımcı olmaktır.

— Sosyalist ülkeler (ya da diğer sosyalist partiler) proleter ideolojisiyle sapmasız olarak donanmışlarsa onlar için milliyetçilik söz konusu olamaz, çünkü milliyetçilik bir küçük burjuva ideolojisidir. Sosyalistler ancak "yurtsever" olabilrleri. Sosyalist partilerin olumlu bağımlılıkları gereklidir ve yurtseverlik kapsamına girer, olumsuz bağımsızlıklar ise "milliyetçiliktir", yani proleter enternasyonalizmi ile bağdaşmaz.

Meselenin Türkiye'deki Önemi

Milliyetçilik meselesinin yukarıda genel olarak değinmeğe çalıştığımız söz konusu üç görünümü, Türkiyeli sosyalistlerin de başlıca sorunları arasında yer almaktadır. Yakın geçmişe göz atacak olursak, T.İ.P. ve MDD kanadı ayrılığı, Aybar/Aren bölünmesi, MDD'nin kendi içinde bölünmesi ve ortaya çıkan çizgiler, MDD'nin bir kanadının içinde süren çalkantılar, son T.İ P. kongresindeki bazı guruplaşma ve tartışmalar milliyetçilik meselesinin önem kazandığı olgulardır.

Bölünmelerin artık son hadde vardığı ve genel bir toparlanma dönemine girmekte olduğumuz şu günlerde, gerek proleter enternasyonalizminin sorunları yönünden, gerekse yurdumuzda anti-emperyalist mücadele ile sınıf mücadelesi arasındaki bağıntı açısından ve gerekse halklar — milliyetler meselesi bakımından Türkiye sosyalistlerinin görüş birliğine varmaları, ya da en azından bu konulardaki görüş ayrılıklarının pratiği etkilemeyecek bir biçimde azaltılması hayati önem taşımaktadır.

DEVRİMCİ TEORİDE MİLLİYETÇİLİK

Marx - Engels ve Milliyetçilik

Marksist düşünce, Avrupa halklarının kapitalist gelişime paralel olarak, hızla uluslaştığı ve millî birlik için mücadele ettiği bir ortamda doğup gelişmiştir. Ayrıca Marx ve Engels'in milliyet ve milliyetçilik üzerine görüşlerini oluşturdukları ilk on yıllık süre (1840-1850), serbest ticaretin iktisadî ve siyasî bakımdan dorukta oduğu bir döneme rastlar.

Öte yandan, Marx ve Engels'in yetişmiş oldukları entellektüel ortam Hegel'in görüşlerinin etkisi altındaydı. Bu nedenle, Hegel'in konuyla bağıntılı görüşlerine kısaca göz atmak yararlı olacak.

Hegel'e göre millet ve devlet arasındaki ayırım hayli keskindi, bir halk bir millet olarak varolabilirdi, ama onun sadece bir millet olarak kalması, dünya tarihine getireceği katkılarını, insanlığın gelişimine hizmetini engellerdi, vahşî milletleri buna örnek olarak göstermek mümkündü. Zaten her halk bir devlet kurmak ve devlet olarak kalmak için çabalıyordu. Yeni ve daha üstün düzeyde bir hayata geçişin kararlı sıçrayışını yaratacak olan "devlet kurma yeteneği", Hegel'e göre, coğrafi konuma ve o milletin karakter, ırk ve sosyal niteliklerine bağlıydı.

Hegel, bireyin en yüksek görevinin, bir devletin üyesi olmakla gerçekleşeceğini söylüyordu. Devletinin yaşamaya devam etmesine kayıtsız kalan bir halk zamanla, halk olmaktan çıkardı. Uygarlığın ilerlemesi gibi önemli tarihi görevi üstlenmiş olan kişiler ve halklar bu kayıtsızlığa ve kayıtsız kişilere karşı mücadele etmeli, böyle kişilerin ve görüşlerin tasfiyesine gitmeliydi.

Özel mülkiyet sistemine bağlı olan Hegel, bunun getireceği çıkar zıtlaşmalarının da farkındaydı. Bu nedenle, devleti birbirleriyle mücadele eden "sosyal guruplar"ın üstünde görüyor ve söz konusu gurupları kontrol edecek, o toplumun dağılıp yok olmasını engelleyecek bir kurum olarak benimsiyordu. Filozof Hegel, devleti "sosyal guruplar"ın ve özel rekabet sisteminin üstünde yer alan, bağımsız, özerk bir güç olarak kabul etmekteydi.

Öte yandan, Almanları insanlık tarihinin önemli halkları arasında gören, Slavları ve özellikle güneyli Slavları küçümseyen Hegel, Almanya'nın millî birliğini gönülden arzulayan katıksız bir Alman milliyetçisiydi. Filozofun bu konudaki görüşleri arasında şu da vardı; tarihin belli bir döneminde, yeterince zaman zarfında devletini kuramayan bir halk, hiçbir zaman bir devlet oluşturamayacaktı.

Hegel'in idealist tarih ve toplum görüşünün bir yansıması olarak devleti sınıflar üstü görmesi, devletin aslında egemen sınıfların baskı aracı olduğunu anlayamaması, burada, konuyla ilgili kayda değer başlıca noktayı meydana getiriyor.

Önceleri bir genç Hegelci olan Marx o yıllarda Hegel felsefesinin gerici kullanışlarına karşı Hegelci felsefeyi yeniden gözden geçirmek, temel değişmeler getirmek çabasındaydı. Gene o sıralarda, sonradan tarihî materyalizm adını alacak görüşlerin, yeni bir toplum felsefesinin ilk çalışmalarını yapıyordu. Bireyin toplum ve devletle olan ilişkisini çözmek gereğini görmüş olan Marx her şeyden önce Hegel'in dinsel ve mistik kavramlarını, idealist tarih anlayışını ve idealist devlet görüşünü kaldırmak zorunluluğunu anlamıştı.

O sıralarda Bruno Bauer iki makale yazarak insanoğlunun kurtulu-

şuna değindi ve bu arada Yahudilere çatarak, onların dinsel bir milliyetçilik içine boğulduklarını, Hristiyanlığın ise en azından evrensel bir din olduğunu ve bu nedenle Hristiyanların daha özgür insanlar olduklarını ileri sürdü. Marx bir makale yazarak Bauer'e cevap verdi.[3] Marx makalede Yahudi meselesinden çok, Hegel'in dini birleştirici bir faktör olarak alan görüşüne karşı çıkıyor, bunun daha önceki devirlerde gerçek olabileceğini, ama artık Hristiyanlık türünden bir dinin insanları bencil, bireyci ve çıkarcı yapıp biribirine düşman kıldığını hatırlatıyordu. Ayrıca Marx özel mülkiyetin anarşik sisteminde, herkesin diğerine düşman olduğu bu sistemde, devletin birleştirici olamayacağını söylüyor ve modern devletin aslında burjuvazinin eseri olduğunu, özel mülkiyeti meşrulaştıran, insanın yabancılaşmasını vurgulayan bir kurum olarak görevini yerine getirdiğini belirtiyordu.

Marx daha sonra *Alman ideolojisi*nde (1845-46); devleti "topluluğun (komünotenin) gölgesi" ya da "sahte topluluk" olarak adlandırır.[4] Kurtuluşun yolu, diyordu Marx, bencil özel mülkiyet sistemini kaldırıp, yerine ortak mülkiyeti getirmektir, bu değişiklik ise ancak ve ancak proleteryanın devrimci eylemiyle gerçekleşebilir. Gerçek bir topluluk (komünote : *Gemeinschaft*) ancak sınıflar ortadan kalktıktan ve devlet yok olup gittikten sonra kurulabilir. Sınıfların kalkması, zamanla milliyetler vb. gibi alt grupların da kaybolmasına sebep olacaktı.

Komünist Manifesto (1848) Bilimsel Sosyalist düşüncenin önemli bir aşamasını belgeler. Marx ve Engels, burada sınıf mücadelesi özünü ve proleteryanın tarihî misyonunu kesin bir dille vurgulamanın yanısıra, proleter enternasyonelizminin sağlam temellerini atarlar. "Bütün ülkelerin işçileri birleşiniz" cümlesiyle biten *Manifesto*'da milliyetçilik ve enternasyonalizm bağıntısı net bir dille belirtilmiştir. Beyannamenin, burjuvaziyle ilgili kısmında "... (burjuvazi) çağdaş temsili devlette siyasî hâkimiyeti tek başına ele geçirdi. Çağdaş devletin hükümeti, bütün burjuvazinin ortak işlerini yürüten bir komiteden başka bir şey değildir."[5] denilerek, Bilimsel Sosyalist devlet görüşü bir kez daha vurgulandıktan sonra, proleterlere değinilmekte ve proleterya hareketinin bir çoğunluk hareketi olduğu belirtilerek, proleterlerin kendi ülkelerindeki mücadeleleri için şu sözler kullanılmaktadır : "Özde değilse de biçimde, proletaryanın burjuvaziye karşı mücadelesi başlangıçta millet çapında bir mücadeledir. Her ülkenin proletaryası, önce kendi burjuvazisi ile hesaplaşmak zorundadır."[6]

Manifesto'da proletarya ve milliyet meselesi için şöyle deniliyor :

[3] Yahudi Meselesi, Karl Marx, Sol Yay. Ankara 1968.
[4] The German İdeology, Marx-Engels. (Moskova 1964) s. 45.
[5] Manifesto, K. Marx-F. Engels, Öncü Yay. İstanbul 1970. s. 43.
[6] A.g.e. s. 55.

"İşçilerin vatanı yoktur. Onların olmayan bir şeyi onlardan alamayız. Proletarya herşeyden önce siyasî üstünlüğünü ele geçirmek, milletin önde gelen sınıfı olmak, kendisini millet yerine kaim etmek zorunda olduğu için, bu bakımdan kelimenin burjuva anlamında olmamakla birlikte, zaten millîdir.

Burjuvanın gelişmesi, ticaret özgürlüğü, dünya pazarı, üretim tarzında ve buna tekabül eden yaşama koşullarındaki benzerlik sayesinde halklar arasındaki millî ayrılıklar ve çatışmalar her geçen gün biraz daha azalıyor.

Proletaryanın hâkimiyeti bunların daha çabuk ortadan silinmelerine yol açacaktır. Hiç değilse başta gelen medenî ülkelerin birlikte hareketi, proletaryanın kurtuluşunun ilk şartlarından biridir.

Bir kişinin bir başkası tarafından sömürülmesine son verildiği ölçüde bir milletin başka milletler tarafından sömürülmesine de son verilmiş olacaktır. Millet içindeki sınıflar arasında çatışma ortadan kalktığı ölçüde, bir milletin diğer millete duyduğu düşmanlık da sona erecektir."[7]

Marx ve Engels, adı geçen eserde, komünistlerle diğer işçi sınıfı partileri arasındaki farkları sayarken birinci ayırım olarak şu cümleyi kullanıyorlar : "... (Komünistler) değişik ülkelerin proleterlerini millî davalarında bütün proletaryanın her türlü milliyetten bağımsız ortak çıkarlarını gösterir bunları ön plâna çıkarırlar..."[8]

Böylece Marx ve Engels, *Manifesto*'da kapitalistlerin uluslararası örgütüne daha etkin bir şekilde saldırabilmeleri için, işçileri enternasyonal plânda birleşmeye çağırıyorlardı.

Burada hemen şu noktayı ekleyelim, ayrı ülkelere ait burjuvazilerin bir işçi sınıfı hareketini bastırmak için birleştikleri belli durumlar olmuştur, Paris komününü, ya da Rus devrimini buna örnek olarak gösterebiliriz, ama proletarya için daha kötüsü — Marx ve Engels'in de işaret ettikleri gibi — kapitalistlerin savaşa tutuşmaları ve bu savaşları millî plâna yansıtarak proleterleri askere yazıp, cepheye göndererek, onları emperyalist çıkarlar adına birbirlerine kırdırtmalarıdır.

Burjuvazinin getirdiği "enternasyonalizm" ise Marx ve Engels için kültürün belli kesimlerinden öteye gitmeyen bir enternasyonalizmdi.

Şimdi, "işçilerin vatanı yoktur" cümlesine değinelim. Bu söze çeşitli yorumlar getirilmiştir. Bunlardan birincisi, kapitalizm işçileri öylesine ezip,

[7] A.g.e. s. 65-66.
[8] A.g.e. s. 57.

horlamaktadır ki, işçiler herhangi bir millî kültüre ulaşmak, ya da onu geliştirmek yeteneğine sahip değildirler şeklinde yapılan yorumdur. İkincisi, işçiler yaşadıkları ülkeyi kontrolleri altında bulundurmadıkça, ya da en azından kontrolünde söz sahibi olmadıkça, ülkeye bağlanmaları için büyük bir sebep yoktur düşüncesidir. Üçüncü ve en yaygın yorum ise, "işçi sınıfına mensup bir kimse, kendisinin Fransız, İngiliz, Alman ya da Rus vb. olmaktan çok bir *işçi* olduğunu hisseder, onun proleterliği, milliyetçiliğinden daha belirgin bir niteliktir" yolunda belirtilen yorumdur. Bu düşünce 1920' lerin Almanyasında bir hayli geçerliydi. Ve o dönemde "Sovyetler Birliği işçilerin vatanıdır" sloganı hayli yaygındı. Bakunin'in Marx'a 1863'de yazdığı bir mektupta kullandığı "bundan böyle benim vatanım enternasyonaldir" cümlesini ayni paralelde yorumlayanlar çoğunluktadır.

Enternasyonalizm ve Milletler

Milliyet meselesine eğilen bazı sosyalist düşünürler, Marx ve Engels'in, bir işçinin kendi yurdunu sevmesini proleter enternasyonalizmine aykırı görmediklerini belirtirler. Marx ve Engels'in proleter enternasyonalizminden ne kastettiklerini daha iyi anlayabilmek için şu noktaları göz önünde tutmak gerekir :

— Enternasyonalizm kozmopolit olmak değildir ve milletler temeline dayanır. Sınıflar yeryüzünden kalktıktan sonra, ancak o zaman milletler ortadan kalkacaktır, şu halde öyle bir dünya toplumuna giden yoldaki enternasyonalizm, içinde milletleri barındıracaktır. Engels, ileride proleteryanın yönetimi altında, halkların uyumlu bir enternasyonal dayanışma gösterebilmeleri için Avrupa'daki büyük millî devletleri kaçınılmaz bir ön koşul olarak görüyordu.[9]

— Feodal üretim tarzının hâkim olduğu halkların, kapitalist dönemi geçirmeden sosyalizme varamayacakları anlaşılmıştı. Şu halde, kapitalizm geri kalmış halklar için bir zorunluluktu ve doğal olarak kapitalizmin yanısıra uluslaşma da yer alacaktı. Eğer büyük kapitalist ülkelerde proleter devrimleri gerçekleşebilseydi dünya halkları dünya proleteryasının öncülüğünde hızla dünya sosyalizmine yönelebileceklerdi, oysa bu durumda, kapitalizm bütün kötülüklerine rağmen feodalite altındaki halklar için, nisbi, ilerici bir nitelikte olacaktı.

— Enternasyonalizm ille de milletlerin eşitliği ilkesine dayanamazdı. Büyük ülkelerin güçlü milletleri şüphesiz ki avantajlı durumda olacaklar-

[9] F. Engels, **"Gewalt und Oekonomie bei der Herstellung des neuen Deutschen Reiches"**, tahmini yazılış tarihi 1887 ve 1888, basılış **Neue Zeit**, XIV, Bd. 1 (Şubat 1896) s. 679 (Nationalism and Socialism, H. B. Davis, Monthly Review Press, New York, 1967).

dı ve küçük milletlere kalkınma yolunda öncülük edeceklerdi, ne var ki, bu devrimci öncülüğün gerçekleşebilmesi için gelişmiş milletlerde proleter devrimlerinin gerçekleşmesi gerekmekteydi.

— Bu nedenle, proleter enternasyonalizmi öncelikle gelişmiş ülkelerde yoğunlaştırılmalı ve başarılmalıydı.

Proleter enternasyonalizmi özgürlük, eşitlik, demokrasi, adalet ve ahlâk gibi kelimelerin emekçiler için gerçek anlamlarını kazandığı bir sistemdi. Milliyetçilik kalıcı değildi ama enternasyonalizm tarihi akışa uygun olarak kalıcıydı.

Marx ve Engels ezilen halkların milliyetçi özlemlerine sadece sempati duymakla kalmamışlardı, aynı zamanda milletlerin varlığının gerekli olduğunu ve işlevleri bulunduğunu söylüyorlardı. Millet sırf bir kültürden ibaret olmayıp, insanoğlunun çabalarını kendi içinde ve etrafında kristalleştiren bireysel ve kollektif gelişime yardımcı olan ve belirli bir birleştiricilik taşıyan bir unsurdu. Marx ve Engels devleti bölücü bir mekanizma ve egemen sınıfın baskı organı olarak görürlerken, milleti geleceğin enternasyonal toplumunun içinde yer alacak bir birim olarak kabul ediyorlardı.

Engels 1845'de "millet"in önemini en katı bir biçimde inkâr eden, "Millet de ne demekmiş!" gibi ifadeler kullanan bazı Alman sosyalistlerini entellektüel bir "klik" olarak niteliyor ve şunları söylüyordu:

> "Milletlerin kardeşliği, günümüzde serbest ticaretin ilkel millî bencilliğine ve ikiyüzlü özel bencil kozmopolitliğine karşı en ilerici partiler tarafından her taraftaki uygulanış biçimiyle, 'gerçek sosyalizm' hakkındaki tüm Alman teorilerinden daha önemlidir."

Modern demokrasi bayrağı altındaki milletlerin kardeşliğinden söz eden Engels devamla :

> "Gerçekte demokrasi ve milletlerin kardeşliği sözleri günümüzde sosyal ve siyasî bir anlam taşımaktadır" diyerek, bu demokrasinin artık bilimsel sosyalizm demek olduğunu belirtiyor ve... "demokrasi proleter bir ilke, kitlelerin bir ilkesi haline gelmiştir.. milletlerin kardeşliği ise artık bugün sosyal anlamdan da ötede şeyler ifade etmektedir" diye ekleyerek bütün ülkelerin proleterlerinin hiç de telâşa kapılmaksızın, bilimsel sosyalist demokrasi bayrağı altında gerçek kardeşliği uygulamağa başlamak üzere olduklarını ilân ediyor.[10]

Bu ifadeden de anlaşıldığı gibi, proletaryanın çıkarları, başka ülkele-

[10] Marx-Engels, **Werke**, II, s. 611-615 (Moskova 1960). (Nationalism-Socialism, a.g.e., 17).

rin halklarından edinilmiş birtakım gelirlerin üzerinde hak iddia edip, ufak tefek avantajlar sağlamakta değil, en uygun ve mümkün olduğu kadar kısa zamanda sosyalizmi kurmalarındadır. Her ülkede proleter iktidarlarının kurulması ile dünya proleter devrimi ve giderek Büyük Proleter Enternasyonalizmi gerçekleşecektir.

1866'da Birinci Enternasyonal'de bazı Fransız üyeler milletlerin gereksiz olduğunu söyleyerek, milletlerin küçük "gruplara" bölünmesi sonra da devletin ortadan kaldırılarak yerine bu birimlerden oluşturulacak bir kurumun konulmasını savunuyorlardı. Marx bu görüşe istihzayla karşı çıkmıştır.[11]

Ezilen Halklar Meselesi

Marx ve Engels bir sınıfın diğer sınıfı sömürmesine karşı çıktıkları gibi, bir milletin bir diğeri üzerinde sömürü ve tahakküm kurmasına da karşı koymaktaydılar.

Marx ve Engels, birlikte çalışmaya başladıkları ilk sıralarda bile, yabancı baskısından kurtulmak isteyen birtakım millî gruplar kendileriyle ilişki kurmağa çalışıyorlardı.

Engels, bu ezilen milletlerden Güney Slavlara ve Polonyalılara ilgi duyuyor ve 1847'de "Başka milletleri ezen bir millet özgür olamaz" sloganını atıyordu.[12] Bilimsel sosyalizmin daha başlangıç döneminde söylenen bu söz gerçekten de geniş içerik taşır. Başka bir milleti baskı altında tutan bir millet, kendisi de baskı altındadır, çünkü tahakküm eden zümre gerçekte bir avuç sömürücüdür ve bu sömürücüler sadece ezilen milleti değil, kendi halklarını da baskı altında tutmaktadırlar. Dolayısiyle, temelde, bir millet diğerine egemen değil, sadece bir sömürücü sınıflar grubu iki ayrı millete (halka) belirli derece farklarıyla tahakküm etmektedir. Burada her iki halk da sömürülmekte, ezilmektedir. Yukarıdaki sloganı atan Engels, böylece, Polonya'nın özgürlüğünü, aynı zamanda Almanya halkının da özgürlüğü için gerekli görüyordu. Bu tespit daha sonraları hayli yaygınlaşmış ve günümüze kadar ulaşmıştır.

Engels, ayrıca proleter enternasyonalizmi için de bağımsızlığı gerekli görmekteydi. Nitekim 1882'de Polonya meselesi ile ilgili olarak Kautsky'ye şunları yazıyordu :

> "... Proleteryanın enternasyonal bir hareketi genel olarak ancak ve ancak bağımsız milletler arasında olanak kazanır... Ulusların baskısından kurtulmak tüm sağlıklı

[11] F. Mehring, **Karl Marx, The Story of His Life,** (New York 1935) s. 349. (Nat.-Sos. s. 17).

[12] **Werke,** Marx-Engels s. 417-418.

ve özgür gelişimin temel koşuludur..."[13]

Marx ve Engels döneminde ezilen halklar meselesi iki görünümde — ve düzeyde — kendisini gösteriyordu :

— Avrupa'da bulunup da bağımsızlıklarını elde etmemiş bulunan halklar.

— Dünyanın diğer kesimlerinde, özellikle son derece geri kalmış ülkelerdeki halklar, bir başka deyimle sömürgecilik sorunu.

Marx ve Engels her iki açıdan da meseleyi derinlemesine incelemişler, sömürgecilik üzerine ayrıntılı çalışmalar yapmışlar, bağımsızlığına kavuşmamış Avrupa halkları için de hem teorik olarak hem de pratik olarak yoğunlaşmışlardır.

— Kapitalist sistemin dünya halklarını insafsızca sömürdüğünü söyleyen Marx ve Engels, kapitalist dönemde genişleyen sömürgeciliğin dünyadaki geri kalmış halklara neler getirip, neler götürdüğünü etraflıca koymuşlardır. Ama kapitalizmin emperyalist aşamaya girmesiyle bu konu Marksist literatürde daha büyük önem kazanmıştır.

Doğu Avrupalılar, İrlandalılar gibi bağımsızlık mücadelesi veren halklar meselesine gelince; Marx ve Engels bu milletlerin bağımsızlık mücadelesini genel olarak savundukları halde bu isteklerin gerçekleşmesi için belirli koşulların hazır olmasını da öngörüyorlardı.

Örnğin Polonya'da millî bağımsızlık için herhangi bir ayaklanma yapılmasına karşıydılar. Bu tutumu Avrupa Proleter hareketinin bir stratejik ve taktik meselesi olarak yorumlamak gerekir. Herşeyden önce Marx ve Engels o yıllarda, sosyalist devrimin pek uzak olmadığı kanısındaydılar, ayrıca, Polonya'nın özel bir durumu olarak, 1830'da Ruslara, 1846'da ise Almanlara karşı yöneltilen bir ayaklanması çok şiddetli şekilde bastırılmıştı. Bu nedenle düşündükleri proleter enternazyonalizminin stratejik çizgisini başka taktiklerle ve ayrı plânlarda geliştiriyorlardı.

Polonya ile ilgili bir toplantıda Marx'ın söylediği şu cümle o zamanki stratejik görüşlerini özetler : "Polonya, Polonya'da değil, İngiltere'de özgürlüğüne kavuşmalıdır."[14] Bu cümleyi mekanik bir biçimde yorumlamak yanlış olur, şüphesiz ki, Marx Polonya halkının aktif millî bağımsızlık mücadelesine önem veriyordu, ama, gelişmiş ülkelerdeki proleter devrimlerinin başarıya ulaşmasını, ezilen milletlerin millî bağımsızlık mücadeesinin nihaî başarı yolu olarak görüyordu. Gerçekten de, Avrupa'nın o günkü koşullarında Avrupa'da büyük (sömürücü) ülkelerde proleter devrimini gerçekleştirmek üzere çabalar yoğunlaştırılmalıydı. Yani o günün koşullarında Avrupa'daki sınıf mücadelesi, millî mücadeleden daha önemliydi.

[13] **F. Engels, Briefwechsel mit Karl Kautsky,** B. Kautsky, Viyana 1955 s. 50-53. (Nat. and Sos., s. 18).

[14] **Werke,** Marx-Engels, Cilt IV, s. 417.

"Polonya, Polonya'da değil, İngiltere'de özgürlüğüne kavuşur" sözünü söyleyen Marx, işçiler için "İşçilerin kurtuluşu ancak işçilerin kendi öz mücadelesiyle gerçekleşebilir" sloganının sahibiydi. O halde bir ulusun bağımsızlık savaşına aynı slogan uygulanamaz mıydı? Marx tüm dünya ülkeleri arasında, İngiltere'yi, proleterya ile burjuvazi arasındaki çelişkinin en keskin olduğu ülke olarak nitelendiriyordu. Bu nedenle İngiliz proleteryasının İngiliz burjuvazisine karşı kazanacağı nihaî zafer aynı zamanda tüm ezilenlerin ezenlere karşı kazanacağı zaferin önemli adımı olacaktı.

ÖZET OLARAK

Marx ve Engels'de zaman zaman oldukça net, bazan da hayli karışık olan enternasyonalizm - milliyetçilik kavramını kristalleştirmeğe çalışacak olursak şunları söyleyebiliriz :

— Marx ve Engels'deki enternasyonalizm kavramını iki açıdan ele almak gerekir.

1 — Proleter enternasyonalizmi

2 — Milletlerin enternasyonalizmi

Marx ve Engels şüphesiz ki katıksız birer enternasyonalisttiler. Nihai amaç milletlerin enternasyonalizmini gerçekleştirmektir. Bunun için proleter enternasyonalizminin oluşup örgütlenerek büyük kapitalist ülkelerde proleter devrimlerini gerçekleştirmesi gerekir. Dünyanın o günkü koşullarında, Avrupa'da işçi hareketinin son derece yoğunlaştığı bir ortamda, tüm dünya emekçilerinin kurtuluş yolu öncelikle Avrupa'da ve ABD'de proleter enternasyonalinin iktidara gelmesi ile açılacaktı. Ve zamanın dünya konjonktründe Marx ve Engels'in koydukları strateji gerçekçiydi. Proleter iktidarlarının kurulması ile, dünya halkları proleter enternasyonalinin öncülüğünde yeryüzündeki baskı ve sömürüyü ortadan kaldıracaktı. Enternasyonal halkların bağımsızlığını sağlayacak, geri kalmış ülkelerin hızla sanayileşip kalkınmasına öncülük edecek ve ancak bu şekilde tüm milletlerin enternasyonalizmi gerçekleşecekti. Bir başka deyimle, başlangıçta esas olan proleter enternasyonalizmi idi, bunun başarıya ulaşması ile proleter enternasyonalizmi ve milletlerin enternasyonalizmi giderek özdeşleşecekti.

Ancak, finans kapitalin gelişen işçi sınıfı mücadelelerine karşı tedbir alması, uluslararası sömürü sayesinde işçi sınıfının ekonomik isteklerini kısmen karşılayabilmesi, oluşan işçi aristokrasisinin proleter hareketini saptırması, daha sonra İkinci Enternasyonalcilerin ihaneti vb. gibi faktörler Avrupa'da proleter devriminin başarıya ulaşmasını engelledi.

Marx ve Engels, içinde yaşadıkları dönemin milliyetçilik akımına karşı bilimsel sosyalizm akımını geliştirmişler, milletlerin aslında bir alt grup olduklarını, tarihin motorunun sınıflar ve sınıf mücadeleleri olduğunu kesin

bir açıklıkla ortaya koymuşlardır. Zaten sınıf kavramı millet kavramının üstünde yer aldığı ve asıl belirleyici faktör olduğu içindir ki, enternasyonalizm düşüncesi bilimsel sosyalizm tarafından geliştirilmiş ve bir hedef olarak somutlanmıştır.

YALÇIN YUSUFOĞLU

TEORİK AÇIDAN DEVRİM

Gerçek anlamda "devrim" yalnız bir üst yapı değişikliği değil, yalnızca politik alanda görülen bir değişiklik değil, toplumun bütününü kapsayan bir olay, toplumun nitelik değiştirmesi olayıdır. Böyle bir olay, ancak bir üretim tarzından başka bir üretim tarzına geçiş olabilir, yani, toplumun altyapısının ve üstyapı kurumlarının değişmeleri. Marx, genel olarak devrimi şöyle tanımlamaktadır :

> Gelişmelerinin belirli bir aşamasında, toplumun maddî üretici güçleri, o zamana kadar içinde hareket ettikleri mevcut üretim ilişkileriyle yada bunların hukukî ifadesinden başka birşey olmayan mülkiyet ilişkileriyle çelişkiye düşerler. Bu ilişkiler, üretici güçlerin gelişmesinin sonucu olan şekiller olmaktan çıkıp, bu gelişmenin önünde engeller niteliğine bürünürler. O zaman toplumsal devrim çağı başlar. İktisadî temeldeki değişme, kocaman üstyapıyı, büyük yada az bir hızla devirir. Bu gibi altüst oluşların incelenmesinde daima, iktisadî üretim şartlarının maddî altüst oluşuyla — ki, bu, bilimsel bakımdan kesin olarak tespit edilebilir — hukukî siyasî, dinî, artistik yada felsefî biçimleri, kısaca, insanların bu çatışmanın bilincine vardıkları ve onu sonuna kadar götürdükleri ideolojik şekilleri ayırdetmek gerekir. (Karl Marx, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, Çev. Sevim Belli, Sol Yay. Ankara 1970, s. 23-24)

Marx'ın bu genel tanımından sonra bir de Engels'in doğrudan doğruya somut devrim örnekleri, burjuva ve sosyalist devrimler konusunda söylediklerini görelim :

> II. *Kapitalist Devrim* — Başlangıçta basit korporasyon ve manüfaktür yoluyla endüstride dönüşüm. O ana kadar dağınık durumda bulunan üretim araçlarının büyük imalâthanelerde toplanması. Bunun sonucunda, bireysel üretim aracı olmaktan toplumsal üretim aracı olmaya dönüşmeleri — değişim biçimini bir bütün olarak değiştirmeyen bir dönüşüm. Eski mülk edinme biçimleri yürürlükte kalır. *Kapitalist* ortaya çıkar. Üretim araçlarının sahibi olarak, ürünleri de mülk edinir ve onları meta yapar. Üre-

tim, toplumsal bir eylem olur. Değişim ve mülk edinme bireysel eylemler, bireylerin eylemleri olmakta devam ederler. *Bireysel kapitalist toplumsal ürünü mülk edinir.* Bugünkü toplumumuzun içinde hareket ettiği ve modern endüstrinin açıkça ortaya çıkardığı, başka bütün çelişkileri yaratan temel çelişki. (Friedrich Engels, *Anti-Dühring,* Progress Publishers, Moskova, 1969, s. 337)

III. *Proleter Devrimi* — Çelişkilerin çözülmesi. Proletarya kamu iktidarını ele alır ve böylelikle burjuvazinin elinden kaymakta olan toplumsallaşmış üretim araçlarını kamu mülkiyetine çevirir. Bu davranışla proletarya, üretim araçlarını o zamana kadar taşıdıkları sermaye niteliğinden kurtarır ve toplumsallaşmış özelliğine kendini sonuna kadar geliştirme serbestliği verir. Bundan böyle, önceden kararlaştırılmış bir plâna göre toplumsal üretim mümkün olur. Üretimin gelişmesi toplumdaki değişik sınıfların varlıklarını çağına aykırı duruma getirir. Toplumsal üretimdeki anarşinin yok olması oranında devlet otoritesi de kaybolur. (Friedrich Engels, *Aynı yerde,* s. 338)

Görüldüğü gibi, Marx ve Engels, devrim tanımlarında, daha çok *"uzun vade analizi"* diyebileceğimiz bir yönetim kullanmışlardır. Yani tarihin akışını yukarıdan bir bakışla izlemişlerdir. Bu yukarıdan bakışta önemli faktör doğal olarak altyapıdır. Lenin'de ise devrim sorunu, genellikle bir iktidar sorunu görünümündedir. Bu bakımdan Lenin devrim tanımlarında, öncelikle *"kısa vade analizi"* yapar ve dolayısiyle üstyapıyı öne çıkarır. Acaba bu, marksist-leninist düşüncede yeterince açıklığa kavuşmamış bir sorun mudur? Politik iktidar sorunu mudur devrim, yoksa bir toplumsal süreç midir? Sorunu böyle koymak, daha başlangıçtan diyalektik tutuma aykırı düşmek olacaktır. Çünkü devrim, hem bir toplumsal süreç, hem de (özellikle sosyalist devrim sözkonusu olduğunda) politik bir olay, bir iktidar değişimidir. Marksizmin büyük ustalarının değişik zamanlarda, devrim olayının değişik görünümlerini vurgulamış olmaları, içinde yaşadıkları koşulların özgül belirlemelerinden ileri gelmektedir. Marx ve Engels, hayatları boyunca, devrim adına girişilmiş hesapsız, ilkesiz, gerçeğe ters düşen eylemlerle mücadele etmek zorunda kaldıkları için, devrimin toplumsal süreç olma özelliği üstünde durmuşlardır. Lenin'in yaşadığı çağda ise İkinci Enternasyonal revizyonizmi ve oportünizmi, Marx ve Engels'in sözlerini çarpıtmakta, herşeyi toplumsal sürece bırakıp, iktidar sorununu hasıraltı etmeye çalışmaktaydı. Bu koşullar altında Lenin, ekonomizme karşı verdiği savaşta iktidar sorununu ön plâna çıkarmak zorundaydı. Aslında, *ne Marx ve Engels devrimde iktidarı ele geçirmenin önemini, ne de*

Lenin devrimin bir büyük toplumsal süreç olduğunu unutmuşlardır.

Ampirik etkilerden arınmış, yani toplumsal olayları tek başına ve özgüllüklerini vurgulayarak değil, bir bütün içinde ve ortak yanlarını, işleyiş yasalarını vurgulayarak çözümleyen tarihî maddeci görüşle, *evrensel — teorik bir "devrim şeması" çizmek çabasında, "altyapı değişikliği" ve "politik iktidar" kavramlarının ilişkisini nasıl tespit edebiliriz?* İncelememizde öncelikle sorulan soru budur.

Engels'in metinlerine baktığımızda, kapitalist devrimde öncelikle altyapı değişikliği kavramını görüyoruz. Sosyalist devrim tanımındaysa altyapı değişikliği, proletaryanın iktidarı ele geçirmesinin sonucu olarak gerçekleşiyor. Devrimin, üretim tarzında değişiklik olduğunu yukarda söylemiştik. Şüphesiz ki bu, politik üstyapının etkisi olmaksızın gerçekleşecek bir olay değildir. Ancak, bu karşılıklı etkilenmenin mekanizması nedir, ve şimdiye kadar görülmüş üretim tarzı değişikliklerinde aynı mekanizmaya raslanmakta mıdır? Amacımız, bu sorulara cevap bulmak.[1]

Üretim tarzı değişmesini, yada genel olarak toplumsal gelişmeyi incelemek iki yoldan olabilir. Toplumların bir senkronik durumları vardır. Yani tarihin belirli bir anındaki genel durumları. Bir de, diyakronik gelişmeleri, yani zaman, tarih içinde gelişmeleri vardır. Senkronik durumun ögeleri her toplumda bellidir : Altyapı, politik örgüt ve bilinçlik şekilleri. Diyakronik gelişmenin tarihî maddeci teoriyle tespit edilmiş uğrakları, aşamaları olarak bilinen belli başlı kategoriler de ilkel komünal toplum, köleci toplum, feodal toplum, kapitalist toplum ve sosyalist toplumdur. Toplumun senkronik durumuyla diyakronik gelişmesi, kavram olarak ayrı, ama gerçekte birbirine çok sıkı bağlıdır. Gelişme, varolan yapının durumuna göre bir yol izler, yapının özgül koşulları gelişmeyi özgül biçimde belirler; bu özgül gelişme biçimi de sonraki yapının özelliklerini belirlemiş olur. Burada bizim için önemli olan, senkroni-diyakroni kavramlarından birini, öbürünü yok sayma pahasına vurgulamaktan kaçınmaktır. Tarihî gelişmeyi unutup yalnız senkroni üzerinde durmak, bugünün tutucu ampirik burjuva biliminin, marksizmi boğuntuya getirmek için uyguladığı yöntemdir. Toplumun senkronisini ve senkronik yapının özgül belirlenmelerini unutup tarih içinde gelişmeyi vurgulamak da bir çeşit Hegel'ci historisizme götürebilir.

Senkroni-diyakroni konusunu diyalektik bir tutumla ele almamızı sağlayacak bilimsel kavram, "yeniden üretim"'dir. Çünkü yeniden üretim, toplumun eş zaman içinde işleyişini sistemleştirdiği gibi, aynı zamanda top-

[1] Feodaliteye yada köleci topluma geçiş aşamaları üzerinde bilgilerimiz, teorik kesinliğe varacak kadar zengin değil. Dolayısıyle daha çok feodalizmin ve kapitalizmin yapıları, kapitalizme ve sosyalizme geçiş konuları üzerinde duracağız.

lumsal yapının kalıcılığını da sağlar. Yani senkronik yapı yeniden üretim yoluyla diyakronik gelişmesini sürdürür. Bu nedenle, yeniden üretim kavramı üzerinde biraz ayrıntılı durmamız gerekmektedir.

ÜRETİM TARZININ GENEL KALICILIK BİÇİMİ OLARAK "YENİDEN ÜRETİM"

Bir üretim tarzı, geleceğini yeniden üretimle garantiye alır. Yeniden üretim bir düzeyde iktisadî bir olaydır. Örneğin bir çiftçi bir yılın ürününü aldıktan sonra, gelecek yılın üretimi için tohum, para, araç gibi gerekli nesneleri bir yana ayırmalıdır. Bunu yapmazsa, gelecek yılda üretime geçemez. Endüstriel kapitalist de aynı şekilde, bir üretim sürecinden aldığı kârın bir kısmını öbür üretim sürecinin ücretleri, ham maddeleri, makina aşınmalarını, vb. karşılamak üzere bir kenara ayırmalıdır.

Konuyu dağıtıp güçleştirmemek için burada "basit yeniden üretim" kavramını aldık. Aslında yeniden üretim hiçbir zaman basit değildir, "genişleyen yeniden üretim" vardır. Zaten kapitalizmin çelişkileri de yeniden üretimin hızla genişlemesinden doğar. İktisadî buhranlara yol açan genişleyen yeniden üretimdir. Devrime yol açacak olan da, dolayısıyla, gene bu çeşit yeniden üretimdir.

Yukarıda gördüğümüz şekliyle yeniden üretim iktisadî bir tekrarlamadır — ama bu tekrarlama yalnızca iktisadî düzeyde kalmaz. İki üretim süreci arasında, üretim ilişkilerinde de bir değişiklik olmamıştır. Sermaye sahibi gene sermayesinin (paranın ve üretim araçlarının) sahibidir. İşçinin elinde gene sadece işgücü vardır. *Yeniden üretim böylece üretimin maddî koşullarını eski biçimde sürdürdüğü gibi, aynı zamanda toplumdaki üretim ilişkilerini de her seferinde yeniden üretmiş olur ve dolayısiyle üretim tarzının sürekliliğini yaratır.* "Demek ki kapitalist üretim, kendisi, iş gücüyle iş araçları arasındaki ayrılığı yeniden üretir. Böylelikle de işçiyi sömürme koşullarını yeniden üretir ve sürekli hale sokar... Bundan sonra işçiyle kapitalistin pazarda alıcı ve satıcı olarak karşılaşmaları bir raslantı değildir.. Şu halde kapitalist üretim, bağlantılı, devamlı bir süreç, bir yeniden üretim süreci görünümüyle, sadece meta, sadece artık-değer üretmez, aynı zamanda kapitalist ilişkiyi üretir ve yeniden üretir." (K. Marx, *Capital,* çev. S. Moore ve E. Aveling, Modern Library, New-York, s. 633-34)

Yeniden üretim süreçlerinde aynı maddî üretim işlemlerinin aynı üretim ilişkileri içinde tekrar tekrar yapılmasıyla, zamanın kutsallığına bürünmüş gelenekler, alışkanlıklar oluşur ve taşlaşır. Böylece, Fransız marksisti Etienne Balibar'ın söyleyişiyle, yeniden üretim, üretimin genel koşullarının genel kalıcılık biçimi olarak görünür. (E. Balibar, *Lire le Capital,* Cilt II, François Maspero, Paris 1969, s. 152-76).

Yukarıda, devrimin, üretim tarzında değişiklik olduğunu söylemiştik.

Şu halde, devrimin oluşma koşullarını incelerken, yeniden üretim, temel bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Üretim tarzının değişmesi olayı, kendini, ilkin yeniden üretimde gösterecektir. *Üretim tarzının, üretimin genel koşullarının, yeniden üretim yoluyla sürdürülen bu kalıcılığı nerede, nasıl kopar.* Bu sorunun cevabını verirken önce feodaliteden kapitalizme geçişi inceleyelim. Bu aşamada gördüğümüz bazı özelliklerin, örneğin, kapitalizmden sosyalizme geçişde de görülüp görülemeyeceğini araştıralım. Bu yöntemle, bazı "geçiş aşaması karakteristikleri"ni tespit edebiliriz.

FEODAL TOPLUM YAPISI İLE KAPİTALİST TOPLUM YAPISI ARASINDAKİ FARKLAR

Feodaliteden kapitalizme geçişte görülen yapı değişikliğini belirtmek için iki üretim tarzı arasındaki belli başlı ayrımları inceleyelim. (Bunu yaparken iki üretim tarzını senkronik birer bütün olarak alacağız ve bu senkronik yapılar arasında karşılaştırmalara girişeceğiz. Sırasında, özellikle kapitalizmin kendi içindeki diyakronik gelişmelerine de değineceğiz.) Sonrada, değişikliğin yeniden üretimde nasıl ortaya çıktığını görelim. Karşılaştırmaya, artığa el konması konusundan başlayabiliriz.

Bilindiği gibi, bütün sınıflı toplumlarda egemen sınıfların bu üstün duruma geçmeleri, artık-değere el koymalarıyla mümkün olur. Egemenliklerini sürdürmelerinin somut aracı da, artığa el koymalarını sistemleştiren "devlet"tir. Gelgelelim, kapitalist sistemde artığın elde edilmesi yolu nisbeten gizliyken aynı şey feodalitede de (şüphesiz köleci toplumda da) oldukça açıktır. Feodal sistemde serf kendi toprağında kendisi için üretim yapar. Senyörün artığı elde etmek için başvurduğu *asıl* yol, serfi kendi (yani senyörün) toprağında fazladan çalıştırmasıdır. Yani serf senyörü için ayrı, kendisi için ayrı çalışır. Oysa kapitalizmde, işçinin ücreti için çalıştığı iş saatiyle kapitalistin alacağı artık-değeri yaratmak için çalıştığı iş saati arasında böyle zaman ve mekânda kesin bir ayrım yoktur. Ücret de, artık-değer de "normal" sayılan iş saatinden doğar. Yani feodalitede artık ürünün yaratılmasında iktisat dışı, politik faktörler çok önemli bir rol oynar. Devlet zoru doğrudan doğruya işe karışır. Kapitalist üretim tarzındaysa sömürü, *görünüşte* yalnızca iktisadîdir. Devlet zoru sömürüyü dolaylı bir yoldan yürütür. İşçi görünüşte "özgür"dür. İki üretim tarzı arasındaki başlıca ayrımlardan biri budur.

Feodalitede ürün, büyük ölçüde, kapalı ekonomi çerçevesinde, doğrudan doğruya tüketim için üretilir. Bu yüzden feodal sistem, kendi içine kapalı kaldığı sürece fazla bir artık yaratmaz. Kapitalizmde ise satış için üretim yapılır. Satma kavramı yeni bir kategoriyi, "dolaşımı" yaratır. Kapitalizmle ortaya çıkan dolaşım, feodal sistemde görülen basit dolaşımdan nitelikçe ayrıdır. Marx'ın dediği gibi, kapitalizmde dolaşım, son çözümleme-

de, üretimin egemenliği altındadır; dolaşımsız üretim olamaz ama, üretimsiz dolaşım hiç olamaz. İki yapı, karşılıklı etki ve tepkileriyle içiçe geçmiş durumdadır. (Marx, *Artık Değer Teorileri*, Bölüm II, 4.b, Çev: G. A. Bonner ve Emile Burns, Lawrence and Wishart, 1951) Kapitalizm malın satılması ilkesine dayandığı için pazarını genişletmesi zorunludur. Feodalitede ise bu bir sorun değildir.

Kapitalist üretim ilişkilerinin, üretim araçları ve buna bağlı olarak teknolojinin ilerlemesindeki etkisi de feodalitedekiyle karşılaştırılamayacak kadar büyüktür. Kapitalizm, el emeğinden makinalı çalışmaya geçişin tarihte görülmemiş bir hız kazandığı bir üretim tarzıdır. Ta başından bu yana değişmez, temel yönsem (tandans) olarak bunu göstermektedir. Eşit derecede temel bir başka yasası da, toplu çalışmadır. Bu, kapitalizmin, hattâ makinalaşmadan zamanca önde gelen bir eğilimidir. Bu iki özellik, kapitalizmde birleşir, yada başka bir söyleyişle kapitalizmi doğuran faktörler arasında bu iki özellik çok önemli yer tutar.

Ancak, kapitalizmin erken ve geç dönemleri arasında bazı göze çarpıcı ayrımlar vardır. İlk kapitalistler, çoğu kez işçilerini kendi evlerinde çalıştırıyorlardı. Atölyede de çalışılsa, evde de çalışılsa, çalışma tekniği zaten pek fazla değişmiyordu. İşçiler, bir bütün olması için sonradan bir araya getirilmesi gereken ürünlerin sadece tek tek parçalarını yapıyor olmakla birlikte, aslında zenaatkârdan pek farklı durumda değillerdi. Çünkü teknik bu dönemde *bireyseldi*. Herhangi bir metanın yalnız bir parçasını yapan işçi, bu durumundan ötürü, bir uzmandı ve loncalarda olduğu gibi ancak uzun bir çıraklık eğitimi geçirdikten sonra böyle bir ustalığa varabiliyordu. Yani, Balibar'ın dediği gibi, kapitalizm başlangıçta işbölümünün etkisiyle, zenaatı son derece radikalleştirmişti. (Balibar, *adı geçen eserde*, s. 124-34) *Uzmanlaşan işçinin yanısıra, iş aracı da yapılan çeşitli karmaşık işleri yürütebilmek için hassaslaştırılmıştı. Ancak bu kusursuzlaşmış araçla uzmanlaşmış işçi yanyana geldiği zaman üretim yapılabiliyordu.* "Gerçek anlamıyla manüfaktür, ilk evrelerinde, loncaların el sanatlarından pek ayrılmıyordu. Sadece bir tek ve aynı sermayenin işverdiği ve aynı zamanda çalışan daha çok sayıda işçi vardı. Orta çağın lonca ustasının atölyesi genişlemişti sadece." (Marx, *Capital*, s. 353)

Oysa modern kapitalizmde durum başkadır. Makinalı üretim kesin egemenliğini kurmuştur. Bugün kullanılan makinaların büyük çoğunluğu için uzmanlaşmış işçi gerekmemekte, birçok iş birtakım düğmelere basılarak yapılabilmekte ve parça işi de son derece kolaylaşmış bulunmaktadır. *İşçinin eski zenaatkâr niteliği tamamen yok olmuş, yerine modern kapitalizmin soyut kollektif işçisi gelmiştir.* Erken kapitalizmde araçla işçi arasında bağ varken, şimdi araçla nesne (ürün) arasında bağ vardır. İşçi artık uzman değildir. Kısa bir alışma döneminden sonra, herhangi bir insan aynı işi yapabilir. Böylece, kapitalizm kendi içinde bir yapı değişiklğine uğra-

mıştır. Ama, buna bir devrim diyemeyiz. Çünkü işçi — iş aracı — ürün arasındaki fonksiyonlarda bir değişiklik yoktur, ve üretim ilişkileri aynı biçimde sürmektedir. Sistem, sadece, yeniden düzenlenmiştir. Zaten kapitalizm başlangıcından bugüne kadar belirli yapı değişiklikleri geçirmiştir. Ama bunların hiçbiri altyapı ve üstyapıyı köklü biçimde değiştirmediği için hiçbirine devrim denemez ("büyük sanayi devrimi" sözü de bu yüzden terim olarak yanlıştır). Altyapı ve üstyapıda eskiye göre büyük ve kesin kopma, 16. yüzyılda görülen kopmadır. *Bundan sonrası, kapitalizmin kendi öz kaynaklarını kullanarak kendini bulması sürecidir.*

MANÜFAKTÜR ALANINDA GÖRÜNDÜĞÜ BİÇİMİYLE FEODALİTEDEN KAPİTALİZME GEÇİŞİN BAZI ÖNEMLİ ÖZELLİKLERİ

Böylelikle, yeniden üretimden söz ederken sorduğumuz sorunun cevabını hiç değilse kısmen vermiş oluyoruz. Yeniden üretim bir üretim tarzının genel kalıcılık şeklidir, demiştik. Devrimde, eski ilişkilerden köklü bir kopma olduğunu, fakat her üretim tarzının bir önceki üretim tarzının bağrından doğduğunu söylemiştik. İlk bakışta çelişik gibi görünebilen bu sözler, şimdi, feodaliteden kapitalizmin doğuşu örneğinde tutarlı bir biçimde somutlaşıyor.

Kapitalizm öncelikle mâmul meta üretimi olduğu için, geçiş döneminin tarım kesiminde görülen özelliklerine değinmiyor, örneğimizi manüfaktür alanından seçiyoruz. Manüfaktür, başlangıçta, feodalitenin meta üretimi koşullarından doğmak zorundadır. Dolayısıyla, lonca üretiminin teknik koşullarından yararlanılmıştır. Ama bir sistem olarak kapitalizm feodalitede, dolayısıyla lonca üretiminde bulunmayan çeşitten yeni bir dinamik getirdiği için, üretim tekniğini bambaşka boyutlara doğru geliştirmiş, sonunda bütünüyle yeni bir yapı yaratmıştır. *Böylece, feodal üretim tarzının yeniden üretimi (bu kertede lonca üretimi düzeyinde) başka bir yapıya dönüşmüştür.*

Gelgelelim, bu söylediklerimiz feodaliteden kapitalizme geçişi tam olarak açıklamaktan uzaktır. Kopmanın (üretim koşullarındaki değişikliğin) yalnızca bir yanını görmüş olduk — daha çok teknolojik yanını. Kapitalizmin ilk birikimi nasıl sağladığını cevaplandırmadan, feodal sistemin yıkılışını ve kapitalist sistemin doğuşunu açıklayamayız. Şimdi, ilk birikim sorununu ele alalım.

Kaptalizmin ilk birikimi ancak bir önceki üretim tarzından, feodaliteden kalmış olabilir. Ama çapraşık bir sorun bu. Çünkü kapitalizm, feodalitenin doğal bir gelişmesi olarak çıkmıyor tarih sahnesine. Feodalitenin kendi içinden oluşmuş bir artığa da el koymuyor. *Kapitalizmin doğuşunda iki temel faktör görüyoruz : Serbest işçi ve parasal sermaye birikimi.*

"Sermayenin tarihî varoluş koşullarını, sadece paranın ve metaların dolaşımından çıkaramayız. Sermaye, ancak ve ancak, üretim ve yaşama araçlarının sahibiyle iş gücünü satan serbest işçinin pazarda karşılaşmalarıyla hayat bulur. Ve bu bir tek tarihî koşulda bütün bir dünya tarihi yatmaktadır." (Karl Marx, *Capital*, s. 189)

Toprağa bağlı serfin zamanla topraktan ayrılarak serbest işçi oluşu, genel olarak, feodalitenin kendi iş çelişkilerinin bir sonucu olarak kabul edilmelidir. (Âfet gibi, savaş gibi ikincil faktörlerin ancak hızlandırıcı bir etkisi olmuştur.) Para sermayesinin doğuşuysa bundan çok daha karmaşık bir olaydır. Gene de, orta çağlardaki ticaretin, dolayısıyla para sermayesi birikiminin, feodal sistemin bir yan sonucu olup olmadığını, *dış dinamikle* mi yoksa *iç dinamikle* mi açıklanacağını, yani bunun da feodalitenin iç çelişkilerinden gelip gelmediğini tartışmak yersizdir. Mülksüzleşmenin başgöstermesi ve yaygınlaşması, bu yeni durumun kapitalist ilişkilere rahatça serpilecek ortamı hazırlaması, dış ülkelerde sömürgecilik faaliyeti ve bütün bunların sonucunda gelişen para sermayesi birikimi, hiç şüphesiz feodal yapının özünden oluşan olaylardır. Ne var ki, para sermayesi, feodalitenin egemen üretim biçiminin yanısıra ilerleyen bir süreçten doğmaktadır. Yani kapitalist birikim, feodalitenin *egemen üretim pratiğinin* ürünü değildir. Böylece feodal üretim tarzının iyice takatsız kalıp çözülmeye başladığı sırada, aynı kaynaktan doğmuş olsa bile araya giren çeşitli dolayımlardan ötürü birbirinden iyice ayrılmış ve kendi özerkliklerini koruyan iki yapının bir araya geldiğini, serbest işçiyle parasal sermayenin birleşmesi sonucu kapitalizmin doğduğunu görüyoruz.

Bu sözler bizi *"kesintisizlik içinde kesinti"* kavramına getiriyor. Yani, ele aldığımız örnekte, feodal yeniden üretimin, kapitalist yeniden üretime dönüşmesi. Kapitalizm, bağrından doğduğu üretim tarzının özelliklerini daha uzun zaman sürdürmüştür.. Örneğin, kapitalizmin başlıca yönsemlerinden biri olan, işçiyle iş aracının birbirinden bütünüyle kopması olayı, ancak uzun gelişmelerden sonra gerçekleşebilmiştir. Ama bundan önce eski üretim tarzı kesin olarak değişmiş, yeni bir nitelik bütün üretime yerleşmiştir.

Bütün bunlardan bir de şu sonucu çıkarabiliyoruz. *Üretim tarzından üretim tarzına geçişlerde, aynı anda iki üretim tipinin varolması, temel bir karakteristiktir. Bunlardan biri zamanla silinecek, öbürü zamanla güçlenecektir. Kesinti anından itibaren, iki üretim tipinden biri giderek egemen olmaya başlar. Egemen olamazsa, zaten bir devrimden de söz edilemez.* Kesinti anıyla birlikte dönüşüm başlamıştır. Bir önceki üretim tarzının kalıntıları ne kadar yaygın olurlarsa olsunlar, bunlar artık üretimde hâkim rol oynayamazlar.

Yeni üretim tarzı ve üretim ilişkilerinin kesinlikle yerleşmesi, bu yeni tarzı getiren sınıfın devlete damgasını bütünüyle basmasıyla tamamla-

nır. Ancak, burjuva devrimiyle sosyalist devrim arasında bu konuda bir önemli fark vardır. Burjuva devriminde altyapıdaki değişiklikler devlet yapısına sonradan yansımışlardır. Sosyalist devrim için öncelikle iktidarın ele geçirilmesi gereklidir. Gerek burjuva devriminde, gerekse sosyalist devrimde, iktidarın başlangıçta belirli bir ittifakın elinde olması da, iki geçiş aşamasının ortak bir yanıdır. Ne var ki, bu ittifaklar arasında çok önemli ayrımlar bulunur. Burjuvazinin devlet düzeyindeki ittifakı, iktidarı elinden almaya başladığı ve almakta devam edeceği aristokrasiyledir. Bu ittifak düşmanca bir ittifaktır ve burjuvazi güçlendiği oranda aristokrasiyi devletten uzaklaştırır.

İşçi sınıfı ise iktidara köylülerle ittifak kurarak gelmektedir. Yani, iki sınıf, ortak düşmana karşı iktidara birlikte yürümektedir. Dolayısıyle ittifaklarında düşmanca bir çelişki yoktur. Zamanla, sosyalizmin kuruluşu sürecinde, köylüler (ve öbür orta tabakalar) giderek sosyalist ülkenin işçi sınıfına katılacaklardır. Böylece, sosyalist devrimin tamamlanmasıyla, devletin kesinlikle proleterleşmesi birbirine paralel olarak ilerleyecektir. Bundan sonrası, artık devletin ortadan kalkmaya başlaması, yani komünist topluma geçiştir.

KAPİTALİST ÜRETİM TARZI VE ÇELİŞKİLERİ

Şimdi biraz da kapitalizmin yapısına ve çelişkilerine göz atalım. Çağımızın devrimi sosyalist devrim olduğuna ve sosyalist toplum, kapitalist toplumdan oluşacağına göre, kapitalist üretim tarzının çelişkileri bizim için hayatî önem taşıyor.

Kapitalizmin ana özellikleri, işçiyle iş aracının birbirinden ayrılması, toplumsal üretimle özel mülkiyetin bir arada varolması, üretimin bütün dallarında kapitalist ilişkilerin yerleşmesi, dünya pazarının kurulması ve özellikle, faiz, kâr hacminin gittikçe düşmesidir. *Kapitalizmde sabit sermaye, değişen sermayeye oranla durmadan artar. Bu da doğal olarak, kâr haddinin düşmesi sonucunu yaratır.*

Ama kapitalist üretim tarzının dinamiği, yani onu ileriye götüren temel itici güç, kâr arayışıdır. Demek ki kapitalizm kâr aradıkça, kendi sisteminin bağlayıcı yasalarından kurtulamadığı için, çıkarına ters düşen işler yapacaktır. *İlerledikçe sabit sermaye artacak, sabit sermaye arttıkça kâr düşecektir.* Bu bize, kapitalizmin kendi yapısından doğan açmazı göstermektedir.

Bu kısır döngü içinde, kapitalizm nasıl olur da yıkılmadan kalır? Bir kere, dünyadaki pazarın gelişmesi ve genel olarak emperyalist sömürü, kapitalist ülkelere geçici de olsa rahat bir soluk alma fırsatını vermiştir. Bundan başka, Marx'ın gösterdiği gibi, kâr oranı azaldıkça, özellikle nisbî artık-değer yükselir *(Capital,* s. 342-53). Ayrıca nüfus artışı tüketici sa-

yısının artmasını sağlar ve çok zaman da gerçek ücretler düşer. Kapitalizm böylece bir denge sağlamayı başarır. Ama hiçbir zaman sakin bir gidiş olamaz bu. Bütün tedbirlere karşın, kapitalizm hâlâ buhrandan kurtulmuş değildir ve kurtulması imkânı da yoktur.

Dış pazarın genişlemesi de sadece sağlıksız bir gelişmeye imkân verir. *Çünkü kapitalizm dış pazarını genişletmekle kendi iç çelişkisinden kurtulmuş olamaz. Tersine, kapitalist ilişkileri dünyanın dört bucağına taşıyarak, potansiyel devrim alanını da pazarıyla birlikte genişletmiş olur. Şu halde, Marx'ın dediği gibi, kapitalizmin ilerlemesini durduran en büyük engel, kapitaldir.*

Böylece, kapitalizmin gelişmesinin kendi *içsel* dinamiğiyle önlendiğini görüyoruz. Bir yapının çöküş gerekçesini, yapı dışındaki faktörlerin araya girmesiyle açıklamaya çalışan ampirik burjuva biliminden kurtarmaktadır bizi bu bilimsel gözlem. Üretim tarzının *sınırlarını* koyan, üretim tarzının gene *kendisidir*. Sömürüye dayanan bütün toplumlarda bu böyle olmuş, üretim tarzının çöküşü, üretim tarzının kendi iç çelişkilerinden ileri gelmiştir.

Ama feodal üretim tarzının çöküşü örneğinde, birbirinden ayrı görünümde olayların birleştiğini, yalnızca feodalitenin temel çelişkisiyle burjuva devriminin gerçekleşmediğini tespit etmiştik. Aynı durumu, yani birden fazla çelişkinin sanki üst üste gelmesi durumunu, kapitalizmden sosyalizme geçişte de görmüyor muyuz acaba? Bu soruyu cevaplandırmak için "çelişki", "üst-belirlenme", "altyapı ve üstyapı" gibi kavramları ayrıntılı olarak incelememiz gerekiyor.

ÇELİŞKİ KAVRAMININ HEGEL'Cİ VE MARKSİST ÖZLERİ ARASINDAKİ AYRIM

"Çelişki" her sosyalistin sözünü ettiği bir kavramdır. Ama acaba her sosyalist "çelişki" teriminden aynı şeyi anlıyor mu? Marksist çelişkiyi Hegel'ci çelişkiden ayırmak marksistlerin bugün öncelikle çözmeleri gereken bir sorundur. Çünkü, şematizmden kurtulmak (olayları, gelişigüzel biçimde "tez-antitez-sentez" sınıflamalarına ayırıp sorunları kolayca çözüvermek gibi), bilimsel analizde eklektizmden uzaklaşmak (ayrı disiplinlerin kavramlarını sistemsiz biçimde bir araya getirmek gibi), soyut tarih determinizminin düzmece rahatlığına sırt çevirmek (herşeyi "tarihin şaşmaz akışı"na bırakmak tavrı), yabancılaşma, hümanizm gibi Marksizm dışı ideolojilerin kökünü kazımak, büyük ölçüde bu temel ayrımın yapılmasına bağlıdır.

Hegelci çelişki, özünde, basit bir çelişkidir. "Basit çelişki" Lenin, Mao gibi teorisyenlerin bile zamanında değindiği bir şeydir. Ama bu basit çelişkinin *somut* bir örneğini hiçbir marksist teorisyenin yazısında (ve marksist

pratikte) görmüyoruz. Marksist teorisyenler, toplumların karmaşık yapısını ve toplumsal çelişkilerin karmaşıklığını tekrar tekrar vurgulamaktalar. Şu halde, ilk ağızda cevaplandırmamız gereken soru şu oluyor : *Somut toplum yapılarında işleyişini gördüğümüz karmaşık çelişki özünde, temelinde, basit bir çelişkiden mi doğmaktadır?* Sorunun cevabını Hegel'de, yada Yeni-Hegelci bir Marksistte aradığımız zaman, buna "evet" dememiz gerekiyor. Hegelci diyalektiğin temeli İdea'nın kendine yabancılaşması, kendini olumsuzlamasıdır. Çelişkinin, bu diyalektikteki bütün farklı, sözde-somut durumlarının altında, her zaman bu ilk basit çelişki yatar. Zaten o somut durumlar, Saltık İdea'nın çeşitli uğraklarıdır sadece ve her çelişkide, her uğrakta İdea kendini hatırlar. Çelişki, *kendini,* olumsuzlayarak gene *kendi* belirler. Dolayısıyla, hiçbir dışsal belirlemeye, yani gerçek anlamda bir belirlenmeye uğramaz. Böylece Hegelci çelişki, kendini seyrederek, kendini tekrarlayarak, hep kendi olarak, sonunda gene kendine döner. Hegelci tarih anlayışına göre, herhangi bir toplumun kesitini alıp baktığımızda, toplumun bütün kurumlarının, yapılarının, kusursuz bir uyum içinde durduğunu görürüz. Bu, şematik marksizmin, altyapıyla tastamam orantılı üstyapı mitinden bile farklıdır. Çünkü Hegelci diyalektikte hiçbir belirleyici yoktur — maddeci tarih anlayışındaki, iktisadî temelin tersi olarak maddî yapıyı belirleyen bir ruh bile yoktur. Toplumların gerçek durumuna hiç uymayan bu âhenkli görünüş, sadece, Hegelci tarihin *tarih dışı* olmasıyla açıklanabilir. Gerçekten de, Hegel diyalektiği zaman ve tarih dışıdır. Ve ancak böyle ele alındığında kendi içinde tutarlı bir bütünlük olabilir. İdea ezelî ve ebedîdir. Somut hayat da bu zaman dışı İdea'nın bir kendini olumsuzlama anıdır. (Çünkü Hegel'e göre bitimsiz (infinite) bitimliyi (finite) içine almadan gerçekten bitimsiz olamaz). Böylece Hegel diyalektiğinde sadece zihnî kategoriler vardır. Bu mantık çerçevesi içinde Roma İmparatorluğu, sözgelişi, eski Mısır yada Hint uygarlığının bir özelliğini geliştirmişse, o uygarlığın mantıkî devamı olmalıdır. Gerçek tarihte iki ülke arasında somut bir alış veriş olup olmadığı Hegel için önemli değildir. Somut gelişme somut gelişmeyi değil, mantıkî kategori mantıkî kategoriyi izler. Bu dünya görüşü, ancak İdea'nın tepesinde oturup evreni gözleyen kişi için tutarlı ve geçerli olabilir. Bütün bunların maddeci marksist diyalektikle bir ilgisi yoktur.

Marksist diyalektikte, basit bir birliğin iki karşıta bölünmesiyle başlayan bir çelişki görülmez. Tarihî maddeciliğe göre, çelişki her zaman toplumun içindedir ve toplum yapısı hiçbir zaman basit olmadığı gibi çelişki de hiçbir zaman basit değildir. Marksist tarih anlayışında toplumun tek çelişkiyle açıklanması da hiçbir zaman mümkün olamaz.

Toplumsuz yaşayan insan olmadığı gibi, toplumsuz varolan çelişki de yoktur. Şu halde, çelişki kavramına varmak için, her zaman toplum kavramına gideceğiz. Çünkü çelişkiyi, içinde varolduğu toplum belirler. Top-

lum ise en ilkel düzeyde bile karmaşık bir bütündür ve çelişkileri her zaman karmaşık bir görünümdedir. İktisadî altyapı, üstyapılar, bilinç şekilleri, ne kadar ilkel olsalar, bunlar arasındaki ilişkiler karmaşıktır. Şu halde, Hegel'in basit çelişkisinden kesinlikle ayrılıyoruz. Marksist tarihî maddeci görüş için, ön-veri her zaman toplumdur.

Mao da, bu yüzden, ana çelişkiden ve çelişkilerin ana ve ikincil görünümlerinden söz etmektedir. "Ana çelişki" kavramı, toplumda aynı anda, birçok çelişkinin işlemekte olduğu anlamına gelir. Toplumda aynı anda birçok çelişki varolduğu için, bunlardan biri ön plâna çıkarak öbürlerine egemen olabilir. Ana çelişkinin koşullara göre değişmesi de toplumsal yapının karmaşıklığını gösterir. Bütün bunların, basit, çizgisel gelişmelerle ilgisi yoktur ve gene bundan ötürü Marx, Lenin, Mao gelişmenin eşitsizliğini tekrar tekrar vurgulamışlardır. "Eşitsiz gelişme" kavramı da Hegelci diyalektikle bağdaşamaz.

ALTYAPI - ÜSTYAPI VE ÇELİŞKİLER

Toplumsal çelişkiler kendilerini, toplumun çeşitli alanlarında gösterirler. Onun için şimdi toplumun senkronik biçimlenmesini, yani altyapısıyla üstyapısını inceleyelim. *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*'da Marx şöyle diyor :

> Varlıklarının sosyal üretiminde, insanlar, aralarında belirli, zorunlu, kendi iradelerine bağlı olmayan ilişkiler kurarlar; bu üretim ilişkileri, onların maddî üretici güçlerinin belirli bir gelişme derecesine tekabül eder. Bu üretim ilişkilerinin tümü, toplumun iktisadî yapısını, belirli sosyal bilinç şekillerine tekabül eden bir hukukî ve siyasî üstyapının üzerinde yükseldiği somut temeli teşkil eder. Maddî hayatın üretim tarzı, sosyal, siyasî ve genel olarak entelektüel hayat sürecini şartlandırır. İnsanların varlığını tayin eden şey, bilinçleri değildir; tam tersine, onların bilincini tayin eden, sosyal varlıklarıdır. (Sol Yayınları, s. 23)

Bu genel açıklamadan sonra, altyapı - üstyapı kavramlarını ayrıntılandırabiliriz. İlkin altyapıyı ele alalım. İnsan, sürekli olarak doğayla ve başka insanlarla ilişkidedir. İnsanın doğayla ilişkisi, doğayı sömürme biçimindedir. İnsan doğayı üretim araçlarıyla sömürür. Üretim araçları, çalışma araçları, yani kullanılan âlet, edevat ve çalışma nesneleri, yani kullanılan ham maddelerden meydana gelir. İnsanın doğayı sömürme ilişkisinde kendi iş gücü ve bilinçlilik düzeyinde vardığı yer olarak teknoloji de altyapının önemli unsurlarıdır Bunlar, bir araya gelerek üretim güçlerini

meydana getirirler. İnsanın insanla ilişkisindeyse, ilkin mülkiyet vardır. Bu, soyut mülkiyet hakkı olarak, üstyapıda yer alan hukukî kategoriden ayrı, gerçek, somut bir ilişki olarak mülkiyettir. İnsanlar, üretim araçları üzerinde somut mülkiyet durumlarına ve üretim sürecinde oynadıkları role göre sınıflara ayrılır ve öncelikle bir sınıfın üyesi olarak başka insanlarla çeşitli düzeylerde ilişkilere girerler. Böylece insanın insanla ilişkisinden üretim iişkileri çıkar. Üretim güçleriyle üretim araçları arasında bir de iş bölümüyle bağ kurulmuştur. İşte bütün bunların toplamı, altyapıyı ve üretim tarzını meydana getirir.

Marx'ın yukarıdaki tanımına dayanarak, üstyapı kurumları arasında bir ayrım yapabiliriz. Burada, bir yanda politik örgüt ve hukukî yapı yer almaktadır. Öbür yanda, gene altyapıyla ve politik, hukukî yapılarla bağlanmış bilinçlilik şekilleri vardır. Bunlar, din, felsefe, ahlâk, sanat, bilim ve benzerleridir.

Toplumsal yapıyı, altyapı belirler. Ama, Engels'in Bloch'a mektubunda söylediği gibi, altyapı ancak son kertede belirleyicidir. (Marx-Engels, *Selected Correspondance,* Progress Publishers, Moskova, 1965, s. 417.) Burada "son kerte" sözünü zamana bağlı bir kavram olarak almamalıyız : Bu, başka bütün yapılar kendi özgül belirlemelerini yerine getirdikten sonra altyapı da gelip son sözü söyler demek değildir. Zaten toplumsal gelişme hiçbir zaman durmadığı için, bu anlamda bir "son kerte" hiçbir zaman gelmez. Altyapının son kertede belirleyici olması, toplumun temel çelişkisini içinde barındırması ve dolayısiyle bütün yapıları belirledikten başka bütün yapıların birbirlerini belirlemelerinde de rol oynaması demektir. Altyapının belirleyici fonksiyonunu fazla vurgulamak, altyapıya gerçekte varolmayan bir etkinlik hamletmek, teorik düzeyde *"ekonomizmi",* pratik düzeyde ise *"pasifliği"* doğurur. Yeni altyapı, toplumun temel çelişkisini (üretim güçleriyle üretim ilişkileri arasındaki çelişki, yani üretim ilişkilerinin üretim güçlerinin gelişmesini önlemesi) barındıran ve bütün çelişkileri belirleyen faktör olduğu halde, toplumun devrimsel sıçramalarını kendi başına gerçekleştiremez. Devrimsel sıçramaların gerçekleşmesi için çelişkilerin belli bir biçimde, üst - belirlenmesi zorunludur. (Üstyapı kurumlarının nisbî özerkliğini ve politik dönüşümlerde oynadıkları önemli rolü en iyi anlatan eser, belki de Marx'ın *Onsekizinci Brumaire*"idir. Marx burada "kısa vade analizi"nin en iyi bir örneğini vermektedir.)

Toplumda temel çelişkiden başka bir de ana çelişki vardır. Ana çelişki genellikle, üstyapıda, en çok da politik düzeyde belirir. (Charles Bettelheim, *Az Gelişmiş Ülkelerde Sosyalizmin Kuruluşu,* Uğural Yayınevi, s. 29).

Ama üstyapı içinde, başka bir alana kaymış olması da mümkündür. Örneğin, bugün Kuzey İrlanda'da ana çelişki öncelikle din alanında başgöstermektedir.

Ana çelişkiyi son kertede belirleyen temel çelişkidir. Ama bu iki çelişki hiçbir zaman aynı değildir. Temel çelişki, üretim tarzının çelişkisidir. *Ana çelişki ise, özerk bir toplumsal olay olarak gelişir.* Ana çelişkinin klâsik bir örneğini, 1917 devriminde görmekteyiz. Burada savaş, ana çelişki olarak ön plâna geçmiş ve devrim sıçramasına yol açmıştır. Bunu şöyle açıklayabiliriz. 1917 yılında Rusya, Lenin'in teşhisiyle, emperyalist dünya ulusları zincirinin en zayıf halkasıydı. En güçsüz emperyalist devletken, gelişmesinin en yüksek noktasında olmasından başlayan bir çelişkiler zinciri, ülke hayatını her yandan sarsıyordu. Dünya savaşı bu çelişkilerin üstüne binmiş oldu. Böylece, varolan bütün çelişkiler keskinleşti, devlet zayıflarken halkın devrimci potansiyeli yükseldi. Savaş durumu, bütün halk tabakalarının çıkarlarına aykırı düşmekteydi. Üstelik, savaşın belli bir anından sonra, Rusya, müttefikleri İngiltere ve Fransa için bile ayak bağı olmuştu. Dolayısıyla, dünya konjonktürü de Rus egemen sınıflarının aleyhine işlemeğe başladı. Bütün bunların sonucunda 1917 Ekim Devrimi gerçekleşti.

Ana çelişki kendi başına da basit bir kavram değildir. Çünkü toplumun özel gelişme koşullarına göre, ana çelişkinin "ana" ve "ikincil" görünümleri yer değiştirebilir. *Belirli bir dönemde, ana çelişkinin ana görünümü olan durum, sonraki bir dönemde ana çelişkinin ikincil görünümü olabilir.* Mao'nun verdiği bir örnekle, emperyalizmin sömürdüğü bir ülkede, dış sömürücünün egemenliği, doğrudan doğruya kendi silâh zoruyla değil de, yerli ortakları aracılığıyla dolaylı bir şekilde sürdürülüyorsa, ana çelişki sömüren yabancı ülkeyle sömürülen ülke arasında olmakla birlikte, emperyalizmin yerli maşalarıyla mücadele, ana çelişkinin ana görünümü olarak ortaya çıkar. Bu mücadele sonucunda, dış düşman ülkeye doğrudan müdahale zorunda kalırsa ana çelişkinin görünümleri gene yer değiştirir. (Mao Tse-Tung, *Selected Works,* Cilt I, "Çelişki üstüne", Peking, 1967 s. 331-32.)

Temel çelişki ve ana çelişkiden başka, özellikle üstyapı kurumları arasında görülen daha birçok ikincil çelişki vardır. (Toplumun kendi çelişkilerinden söz ederken, "dünya konjonktürü" sorununu da unutmamalıyız). Bütün bunların karşılıklı belirleme ve belirlenmeleri, toplumsal gelişmenin doğrultusunu çizer. Rus devrimini anlatırken, Lenin'in söyledikleri, çelişkilerin çokluğunu ve ancak bunların bir araya gelişiyle devrimsel sıçramanın gerçekleşeceğini, özlü bir biçimde dile getirmektedir : "... Son derece garip bir tarihî dönemde, birbirine hiç benzemeyen akımlar, tamamen karşıt sınıf çıkarları, tamamen karşıt politik ve toplumsal çabalar, şaşılacak kadar "uyumlu" bir tarzda kaynaştılar..." ("Uzaktan Mektuplar", I. Mektup, *Selected Works,* Cilt II, s. 5)

ÇELİŞKİLERİN ÜST-BELİRLENMESİ

Lenin'in bu sözleriyle "üst-belirlenme" kavramına geliyoruz. Terim olarak üst-belirlenme, Fransız Marksist filozof Louis Althusser'in, yeni bir toplumsal içerik vererek, psikanalizden ödünç aldığı bir kavramdır. *Üst-belirlenmeyi, yukarda Lenin'in anlattığı biçimde, toplumsal yapıyı meydana getiren bütün pratiklerin çelişkilerinin belli bir biçimde toplumsal yapıyı belirlemesi, yönlendirmesi olarak tanımlayabiliriz. Bir çelişkinin üst-belirlenmesi, o çelişkinin varoluş koşullarını, yani karmaşık bütün içindeki öbür çelişkilerin, çelişkinin kendine yansımasıdır.*

Engels de yukarda anılan mektubunda, bu toplumsal yasayı örneklendirmeye çalışmış, ve bunun için bir "güçler paralelkenarı" analojisine başvurmuştur. Toplumdaki yapıları ve bunların çelişkilerini bir paralelkenarın kenarları olarak düşünebiliriz. Bunların her biri kendi doğrultusunda bir güç ortaya koymakta, belli bir yönde itme çabası harcamaktadır. *Bütün bu güçlerin değişik yönlerdeki baskılarından doğan sonuç, hepsinin itişinin ürünü olmak bakımından, güçlerin ortak sonucudur; ama, hepsinin itiş doğrultusundan ayrı bir yönde oluşmuş olmak bakımından, hepsinden ayrıdır da.* İşte üst-belirlenme terimiyle anlatılmak istenen, çelişkilerin itici güçlerinin bir araya gelerek, paralelkenardaki gibi, toplumsal gelişme doğrultusunu belirlemeleridir.

Çelişkilerin üst-belirlenmesinin devrimci bir sıçramayla sonuçlanabilmesi için, toplumdaki çelişkilerden hiç değilse önde gelenlerinin antagonistik nitelik kazanmış olmaları gerekir. (Mao, *Aynı yerde,* s. 344-45.) Bu, uzun vadede kaçınılmaz olmakla birlikte, kısa vadede hiç de kaçınılmaz olmayabilir. Yukarda söylediğimiz gibi, kapitalist Batı ülkelerinin bunca iktisadî buhrana, savaşa, vb. karşın, dünya çapında devrimi bugüne kadar önleyebilmiş olmaları, üst-belirlenmenin bazan devrimci bir sıçramaya değil de, başka türlü bir uyumluluğa, bir çeşit dengeye yol açabileceğini gösteriyor. Devrimci patlama için, çelişki antagonistik duruma geçmelidir. Yani öncelikle sınıf kavgası uzlaşmaz bir nitelik kazanmalı, bundan başka, örneğin, bilimde teorik açmazlara girilmelidir. (Çağdaş burjuva bilimi, bugün böyle bir duruma gelmiştir. Ama sınıf kavgasının gerekli yoğunluğa ulaşmasının önlenmesiyle, kapitalist batı dünyası hâlâ ayakta durabilmektedir.)

Gelgelelim, çelişkinin bu antagonistik duruma girmesi de, devrimi garantiye almaya yetmez. Bu dönemde işi oluruna bırakmak, temel çelişkinin durumu çözmesini beklemek (Bernstein'den bu yana türlü biçimde karşımıza çıkan pasiflik ve ekonomizm), kuyrukçuluk, kendiliğinden (spontane) hareket hayranlığı gibi marksizm-leninizme taban tabana karşıt tavırları doğurur. Politik pratiğin önemi, devrimci örgütün, Lenin gibi önderlerin önemi burada ortaya çıkar. Bunlar olmayınca, örneğin, Birinci

Dünya Savaşı sonrasında Almanya'daki ve daha yakın bir zamanda, 1968' de Fransa'daki başarısızlıkların benzerlerinden başka bir sonuç beklenemez. Politik pratiğin, gelişmeye zamanında ve doğru tavırla katılıp yön vermesi ve çelişkiyi çözülmezliğe itmesiyle, antagonistik çelişki patlama noktasına varır ve devrim gerçekleşir. (Burada, küçük bir hatırlatma olarak, böyle bir anın dört yılda bir yapılacak seçim zamanına raslamasının biraz zayıf bir ihtimal olduğuna işaret edelim.)

Devrimci patlamayla sonuçlanan üst-belirlenmede, toplumda o zamana kadar etkin olmuş bütün çelişkiler bir noktada kaynaşır, yoğunlaşır ve bir yönde baskı yaparlar. Lenin'in "en zayıf halka"sı böylece kopmuş olur. "*Sömürülen sınıflar* eski düzeni *istemedikleri* ve '*egemen sınıflar*' *eski düzeni sürdüremedikleri* zaman — ancak o zaman devrim zafere ulaşır" diyor Lenin. (*Selected Works*, Cilt III, 'Sol Kanat Komünizmi, Bir Çocukluk Hastalığı" s. 392)

Şu halde devrim, altyapıdaki çelişkilerde dayanaklarını bulur, ama politik düzeyde başgösteren çelişkilerin yardımıyla, politik düzeyde gerçekleşir. Öncelikle politik iktidara elkonması gereklidir. Marx bunu şöyle açıklıyor : "Genel olarak *devrim* — varolan iktidarın yıkılması ve varolan toplumsal ilişkilerin yokedilmesi — politik bir harekettir. *Devrim* olmadan, *sosyalizm* gelişemez. İktidara *elkoyma* ve ilişkileri *yok etme* gibi, bu *politik hareket* de gereklidir. Ama örgütleme işi bağlar başlamaz, *kendi amacı* ve *ruhu* ön plâna çıkar çıkmaz, sosyalizm bu *politik* örtüsünden sıyrılır." (*Karl Marx*, Bottomore ve Rubel (Ed.), Penguin Books, 1963, s. 243)

SONUÇ

Şimdiye kadar vardığımız noktaları derli toplu bir biçimde özetleyebiliriz artık. Marksizmde herşey, "önceden verilmiş, karmaşık, yapılaşmış bir bütün" olan toplumdan başlar. Çelişkiler bu toplumda vardır ve basit değil karmaşıktırlar. Çelişkilerin ayrıca ana ve ikincil görünümleri olur ve bu görünümler koşullara göre yer değiştirebilir. Altyapıda, üretim güçleriyle üretim ilişkileri arasındaki çelişki toplumun temel çelişkisidir. Birkaç örnekle, söz gelişi köleci toplumda üretimi arttıracak gelişmiş araçların köle emeğine teslim edilememesi, yada kapitalizmde ticarî hesaplarla besinlerin yakılması, kaynakların kullanılmaması, şirketlerin başkasına gitmesin diye patent satın alıp sonra da bunları kullanmaması gibi.

Bütün çelişkileri son kertede temel çelişki ve bütün toplumsal yapıları son kertede altyapı belirler. Ama üstyapı kurumlarının da nisbî özerklikleri bulunur ve bunlar da sürekli olarak birbirlerini belirler ve altyapıyı etkiler. Böylece, toplumda sürekli bir karşılıklı — belirleme, — belirlenme süreci vardır. Örneğin üretim güçleri/üretim ilişkileri ikili temelinden meydana gelen üretim tarzında da, iki dayanak birbirinin belirleyicisi, bir-

birinin varoluş koşuludur. Üstyapı kurumlarının özerkliği yüzünden, toplumsal gelişme hiçbir zaman eşit olmaz. Dolayısiyle hiçbir üretim tarzı da saf değildir. Dünyanın hiçbir yerinde saf bir kapitalizm yoktur. Bugün için saf bir sosyalizmden de sözetmek mümkün değildir.

Üstyapıda oluşan ana çelişki temel çelişkiyle belirlenir, ama onun bir yansımasından ibaret değildir. Bunun dışında, çeşitli üstyapı kurumları arasında ikincil çelişkiler de her zaman vardır. Çelişkiler her zaman, her toplumda varolmakla birlikte, her zaman antagonistik değildirler. Sosyalist toplumda da çelişki olacak, ama bu, antagonistik çelişki olmayacaktır. Kimi zaman nesnel koşulların olgunlaşmaması, kimi zaman da egemen sınıfların ustalıklı manevralarıyla çelişkilerin antagonistik nitelik kazanmaları geciktirilebilir, önlenebilir. Hattâ, antagonistik niteliğe varmış çelişkileri de egemen sınıflar birbirinden ayırmak ve teker teker çözmek yoluyla zararsızlaştırabilirler. Böyle durumlarda devrimsel patlamalar geçici bir süre için de olsa savuşturulur.

Devrim olabilmesi için, üretim güçleriyle üretim ilişkileri arasındaki çelişki keskinleşmelidir.. Bu temel çelişki, tek başına toplumu devrime götürmez ama, üretim ilişkilerinin üretim güçlerinin gelişmesini önleme durumu olmadıkça da devrim olamaz. Temel çelişkinin keskinliği, öbür çelişkilerin de uzlaşmazlığa gitmesine yol açar. Böylece toplumda devrim öncesi potansiyel oluşur. Bundan sonra çelişkilerin öncelikle de ana çelişkinin antagonistik nitelik kazanmaları gerekir. Eninde sonunda, nesnel koşulların olgunlaşması ve politik hareketin bilinçli bir şekilde yönlendirilmesiyle çelişki antagonistik aşamaya girer. Politik örgütün görevi özellikle bu düzeyde hayatîdir. Öznel koşulları yaratması, genellikle politik alanda başgösteren ana çelişkiyi zamanında ve doğru teşhis etmesi gereklidir. Tarihin hareket ettirici gücü olan sınıf kavgası, ancak böylece devrime yol açar. Toplumun bütün çelişkilerinin çözülmez, karşı konmaz biçimde güçlerini aynı doğrultuya yöneltmeleriyle patlama niteliğinde bir üst-belirlenme gerçekleşir ve devrim olur.

Çağımızda devrim, öncelikle politik üstyapıda, politik iktidara el konmasıyla gerçekleşir. Bu devrimin "sosyalist devrim" olması, geçiş döneminde yürütülen politikanın başarısına bağlıdır. Geçiş dönemlerinde iki tip üretimin aynı anda yürürlükte olması zorunlu bir durumdur. İki tip üretimden biri, yeni kurulan düzenin üretimidir. Bunun başlangıçta zayıf olması, egemen olmasını engellemez. Sağlam bir temele oturduktan sonra, kazanacak olan, yeni üretim tipidir. Devrim anını bir meyvanın dalından kopmasına benzetecek olursak, iki olay arasında şöyle bir paralellik kurabiliriz : Dalından kopan meyvada hâlâ birtakım dirimsel güçler kalmış olsa da, buna karşı olan çürütme güçleri, sonunda savaşı kazanacaklardır. Bu kaçınılmaz bir süreçtir.

Sosyalist toplum, kapitalist toplumun bağrından doğacak ve bu yapı-

nın izlerini daha bir süre taşıyacaktır. Ama kopma sonraki politikayla, yani üretim ilişkilerinin sosyalist üretim ilişkilerine dönüştürülmesi politikasıyla desteklenmezse, yani üstyapıda iktidara elkonulmasıyla başlayan devrim altyapıda temellendirilmezse, geçiş sağlanamamış olur. O zaman bir devrimden de söz edemeyiz. Zaten böyle bir durum devrim sıçramasının güçsüzlüğünü ve bu güçsüzlükten dolayı yerini karşı-devrime bıraktığını gösterir. Ancak, biz bu yazıda sadece teorik açıdan "devrim" olayını incelediğimiz için geçiş dönemi üzerine bu kadar sözle yetiniyoruz.

MURAT BELGE

1970 YILININ DEVRİMCİ - İLERİCİ HAREKETLERİ

1970 yılı, her yönden olduğu gibi, çeşitli sınıf ve tabakalarca girişilen devrimci ve ilerici hareketler yönünden de, 1960-1970 döneminin, en hareketli yılı oldu.

1969 seçimleri sonrasının, ekonomik krize adım adım yaklaşan, bütün emekçi sınıfların gittikçe daha büyük sıkıntılara düştüğü, egemen sınıfların, ekonomik ve sosyal sorunlara çare bulmakta âciz kaldığı bir ortamda başlayan 1970, ekonomik krizin işçi sınıfını, başta yoksul köylüler olmak üzere tüm köylülüğü, şehir küçük burjuvazisini, bürokrat-teknokrat kesimini etkilemesi ve kitle hareketlerinin, huzursuzlukların doruk noktasına varmasıyla sona eriyor.

1970 yılı, devalüasyon, ortak pazara giriş, faşist uygulamaları daha da sertleştirecek kanunlar gibi, egemen sınıfların tedbirleriyle sona ererken, devrimci-ilerici mücadele hız kazanıyor.

1970 yılında tespit edilen 128 işçi hareketi, son 10 yılın işçi hareketlerinin % 20'sine yaklaşıyor. 1967'den bu yana, 4 yıllık süre içinde tespit edilen köylü hareketlerinin % 65'i 1970'de yer alıyor. Önceki yıllarda önemli hareketlere girişmemiş, uyanıklık göstermemiş sınıf ve tabakaların, şehir küçük burjuvazinin, teknokratların hareketleri, gelişen ekonomik kriz ve huzursuz siyasal ortam içinde belirirken, bürokrat kesim huzursuzluğunu çeşitli görünümler altında yansıtıyor. Gençlik hareketlerinin en yoğun, en şiddetli olduğu yıl, yine 1970.

Şehirlerde ve köylerde sınıf çelişkilerinin belirginleşmesi, egemen sınıfların, sınıfsal çıkarlarını her zamankinden daha iyi görmekle birlikte, bütün şiddet tedbirlerine rağmen yönetmekten âciz kalışları, kararsız ara tabakaların ekonomik kriz yüzünden, yavaş yavaş egemen sınıflardan yüz çevirmeleri devrimci - ilerici hareketleri yeni boyutlara ulaştırıyor. Kendi sınıfsal yapıları içinde değerlendirilmesi gereken bu hareketleri, 1970 ortamını yansıtabilecek somut göstergeler olarak alabiliriz.

1970 YILININ İŞÇİ HAREKETLERİ

1970 yılında tespit edilen 128 işçi hareketi, daha önceki dönem, özellikle de 1969 yılıyla karşılaştırıldığında, işçi sınıfımızın mücadelesinin yeni bir öz yanında, yeni yöntemler, yeni alanlar kazandığını da açıkça ortaya koyar niteliktedir. 1970 yılında Türkiye işçi sınıfı, hareketlerini büyük merkezlerden çevreye, alışılmış yöntemlerden daha etkili yeni yön-

temlere, ekonomik isteklerden ve ekonomik bilinçten siyasal hareket ve bilince doğru geliştirme yolunda görünüyor. Nitel-nicel gelişmesinin yıldan yıla kazandığı hız, gelecekteki eylem ve görevlerini belirliyor. 1970'e gelindiğinde, önceki dönemlerde daha ileri seviyede, işçi dayanışması, sınıf bilinci, egemen sınıfların getirdiği kanunları protesto amacına dayanan hareketler, özellikle 15-16 Haziran'daki büyük işçi direnişinde ve bundan sonra kendini gösteriyor. Geriye dönüş yok : Hep daha ileri hareketler, hep daha ileri istekler, hep daha ileri yöntemler... Hareketler, genişleyerek, gelişerek, birbirini doğurarak, etkileyerek, bir süreç içinde nicel birikimlerin, öz değişmesini nasıl doğurduğunu somut biçimde gösteriyor.

Bu açıdan ele alındığında, 15-16 Haziranda, İstanbul ve Kocaeli'nde 113 işyerine bağlı 100 bin işçinin egemen sınıflara karşı yürüdüğü; pekçoklarını şaşırtan, Cumhuriyet tarihinde ilk defa, işçi sınıfına karşı sıkı yönetim ilânına yol açan, son dönemlerin en büyük işçi hareketi, bir zincirin, bir birikimin, bir gelişmenin vardığı halkalardan biridir. Ancak zincirin bu halkası aynı zamanda daha ileri halkaların da başlangıcıdır.

Olayların tahlilinden çıkan doğru bir yoruma varabilmek üzere, 1970' in işçi hareketlerine ve bu hareketlerin dağılımına çeşitli yönlerden bakacak olursak 128 hareketin; işyerinin sermaye durumuna, hareketin sebeplerine, yöntemlerine, işkoluna, işyerinin büyüklüğüne, katılan işçi sayısına, hareketin kanunlar karşısındaki durumuna, hükûmetin hareket karşısındaki tutumuna, illere dağılımlarına, bağlı bulunulan sendikaya, 1970'in çeşitli aylarına göre, kendi içinde anlamlı bir dağılıma sahip bulunduğunu görürüz. Sonuçların 1969 yılı sonuçlarıyla karşılaştırılması da, gelişmeyi görmek açısından yararlı olmaktadır.

1970'in 128 işçi hareketinden 72'si, yani tüm hareketlerin %56'sı özel sermayeli işyerlerinde meydana gelmiştir. Devlete ait işyerlerinde çıkan hareketlerde, önceki yıllara göre artış varsa da, 128 hareketin ancak % 24'ü bu kesimde yer alıyor. Yabancı sermayeli işyerlerinde, hareket sayısı 14, oranıysa % 11. Bu sonuçları, bir yandan yabancı sermayeye ve devlete ait işyerlerinde ücretlerin nisbî yüksekliği, iş şartlarının daha iyi oluşuyla açıklamak mümkünse de, öte yandan, çok sayıda işçi çalıştıran bu tip işyerlerinde, işçilerin bilinçlenmesinin engellenmesi yönünde daha sert ve örgütlü bir tutum benimsendiğini hatırlatmakta da yarar vardır. Ayrıca özel sektörde işyeri ve işçi sayısının da diğer sektörlere oranla yüksek olduğu hesaba katılmalıdır.

Hareketlerin ardarda gelişine dikkat edilirse, hareket ve direnme yöntemlerinin önce özel işyerlerinde geliştirildiği, daha sonra devlet işyerlerinde çalışanlarca benimsendiği ve uygulandığı gözlenmektedir.

Hareketlerin sebeplerinin dağılımı, 1970 yılında gözlenen gelişme ve değişmeyi ortaya koyuyor. Ücret yetersizliği yüzünden çıkan hareketler bütün hareketlerin % 20'sini meydana getiriyor. Bir sınıf dayanışma ve

bilinçlenmesinin ürünü sayılabilecek olan, sendikaya üyelik sorunu, işçilerin işten atılmasına karşı direnme gibi nedenlerle çıkan hareketlerin oranı % 29. Oysa, 1969 yılında bu oran, ancak % 9'du. Buna karşılık 1969 yılında, hareketlerin % 62'sini kapsayan sosyal hak, ücret artışı, toplu sözleşme nedenlerine dayanan hareketlerin oranı 1970'de %11'di. Daha önceki yıllarla karşılaştırılırsa, sadece ekonomik ve sosyal isteklere yönelik hareketlerin oranındaki azalmaya karşılık, sınıf bilincini, dayanışmasını belirten nedenlerle girişilen hareketlerdeki artış açıklıkla ortaya çıkıyor.

1970 yılının işçi hareketlerinin biçimlerine, yani direnme yöntemlerine göre nasıl bir dağılım gösterdiğine bakacak olursak, 44 hareketle (% 35) grevin en çok kullanılan yöntem olduğunu, bunu 39 hareketle (% 30,5) pasif direnmenin izlediğini, 21 hareketle (% 15) "işgâl"in en sık kullanılan yöntemlerden olduğunu görüyoruz. 1969 hareketlerinde işgâlin % 11, pasif direnmenin % 7 oranında yer tuttuğunu hatırlatırsak, etkin direniş biçimlerine doğru gidildiği gerçeği ortaya çıkar. Özellikle pasif direnme, bir işçi direnişi yöntemi olarak sıkı yönetim sırasında çok kullanılmıştır. İşçi sınıfımız, bilinçlenmesi ölçüsünde, egemen sınıfların, karşısına diktiği tüm engelleri aşabilecek yöntemler bulmakta ve denemektedir.

1970'in 128 hareketinin işkollarına göre dağılımı, hareketlerin özellikle Metal-makina (% 25), Dokuma (% 10), Lâstik-Plâstik (% 9), Kimya (% 9) işkollarında yoğunlaştığını gösteriyor. Bu işkollarında — dokuma hariç — hâkim sendikal örgütün DİSK olduğunu hatırlamak gerekir. Dokuma, en fazla işçi çalıştıran ve çeşitli büyüklükteki işyerlerinin sayıca diğer işkollarındaki işyerlerinden fazla olduğu bir koldur.

Hareketlerin işyerlerinin büyüklüğüne göre dağılımı, en sık hareket görülen işyerlerinin 100-1000 arası işçi çalıtıran işyerleri olduğunu ortaya koyuyor. 128 hareketin % 30'u, 100-500 arası işçi çalıştıran işyerlerinde toplanıyor. 1000 işçinin üzerindeki işyerlerinin çoğunluğunun devlet sektörüne ait olması, bu kümede, hareket sıklığını düşürüyor.

Harekete katılan işçi sayısı bakımından 1970 yılı hareketleri 100 - 500 ve 501-1000 kümelerinde yoğunlaşmaktadır. Bütün hareketlerin % 45' ine 100 le 1000 arası işçi katılmıştır. 100'den az işçinin katıldığı hareket oranı ancak % 8,5'dir. Harekete girişme, dayanışma bilinci belli bir yoğunluğun üzerinde güç kazanmaktadır.

1970 yılı işçi hareketlerinin % 59'u, yani 63 hareket "kanunsuz" olarak nitelenmiştir. 1969 yılında bu oran % 21'di. Daha önceki yıllardaysa çok daha düşüktür.

İşçi sınıfının, egemen sınıfların kendisine karşı çıkarttığı kanunları, gittikçe zorladığı ve baskılara karşı direndiği görülmektedir. Bu durumun en belirgin hale geldiği yıl, 1970'dir.

Kanunların sınırlarının zorlanması ve yer yer aşılması karşısında, hareketlerin, egemen sınıflarca artan bir şiddetle engellenmeye çalışıldığı

gözlenmektedir. 1970'de 128 hareketin % 20'sine karşı polis ve asker çıkarılmış ve şiddet tedbirlerine başvurulmuştur. Bu oran son 10 yılın en yüksek oranıdır. 1969'da aynı oran ancak % 11'e varmaktadır. Rakkamların kuruluğunun ötesinde, bir yüzdeyle ifade edilemeyeck olaysa 15-16 Haziran'dan sonra sıkı yönetimin ilân edilmesidir. 100 bine yakın işçinin İstanbul ve Kocaeli'nde başlattıkları hareket karşısında büyük korkuya kapılan egemen sınıflar, polis kuvvetleriyle yetinmeyerek orduyu işçinin karşısına çıkarmışlar, Cumhuriyet tarihinde, işçi hareketine ve işçi sınıfına karşı ilk sıkı yönetim başlamış, hareketin gücü karşısında, egemen sınıfların âcizliği ortaya çıkmıştır. Daha sonraki fabrika işgâli hareketlerinde başvurulan buldozerlerle fabrika duvarlarını yıkarak polis ve askerin fabrikalara girişi gibi yöntemler de, egemen sınıfların, işçi sınıfının direniş biçimlerine karşı geliştirdiği yeni yöntemlerdir. Polis ve asker, bu yöntemlerin uygulanışında gittikçe daha fazla kullanılmakta, bu durumsa hareketlerin şiddetini ve işçinin bilinçlenmesini arttırmaktadır.

128 hareketin yapıldığı işyerlerindeki işçilerin, bağlı bulundukları sendikaları gözönüne alacak olursak, 58 hareketin Türk-İş'e bağlı işyerlerinde, 46 hareketinse DİSK'e bağlı işyerlerinde çıktığını görüyoruz. Yalnız, çok sayıda işçinin katıldığı, egemen sınıfların şiddet tedbirlerine yol açan, en etkin yöntemleri kullanan, en bilinçli sloganlarla sürdürülen ve sınıf bilinci içeriği en fazla olan hareketlerin DİSK'e bağlı 46 işyerindeki hareketler olduğu, öte yandan tek bir hareketmiş gibi ele alınan 15-16 Haziran hareketine katılan 113 işyerinin büyük çoğunluğunun DİSK'e bağlı bulunduğu düşünülürse, 1970 yılında Türk-İş'in, nitelik ve nicelik bakımından hareketlerin iyice gerisinde kaldığı söylenebilir.

1970'de, işçi hareketleri yine belli illerde yoğunlaşıyor. Bu iller sırayla İstanbul (% 40), İzmir (% 10), Adana (% 9), Ankara (% 8), Kocaeli (% 8), Mersin (% 3), Bursa (% 2)... Yoğunlaşma merkezleri bakımından bu dağılım 1969 yılından farklı değilse de, bazı merkezlerde hareket oranı artarken bazılarında düşmektedir. Örneğin, 1969'da hareketlerin sadece % 1'inin yeraldığı Kocaeli'nde, 1970'de bu oran hareketlerin % 8'ine yükselmektedir. Adana'da 1969'da % 5'ken 1970'de % 9.4'ü bulmaktadır. İstanbul'da aynı yoğunlaşma görülüyor. Şimdilik, hareketlerin belli merkezlerin dışına çıkıp, bütün Türkiye'yi kaplamasının belirtilerine rastlanmıyor. Sanayi'nin de zaten belli merkezlerde toplanmış bulunduğunu düşünecek olursak, bu sonuç şaşırtıcı gelmemelidir.

1970 yılı, son on yıllık gelişimin bir patlama dönemi olmuştur. Hareketler, Türkiye tarihinde görülmemiş boyutlara ulaşmış olmalarına rağmen, hâlâ örgütten, özellikle bir sosyalist siyasî örgütün yönetim ve desteğinden yoksun olmaya devam etmiştir. İşçi sınıfı mücadelesi, böylece, en somut bir şekilde, bir kere daha sosyalist örgütlenme meselesini öne çıkarmıştır.

1970 YILINDA KÖYLÜLÜK VE KÖYLÜ HAREKETLERİ

Köylülükle ilgili hareketlerin, işçi hareketlerinden çok daha büyük bir oranda bir örnekleme niteliği taşıdığını hatırlatmakta yarar vardır. Çeşitli yayın organlarından tespit edilen hareketlerin olayların tümünü kapsadığını iddia edemeyiz. Özellikle Doğu ve Güney Doğu'daki tüm hareketler yayın organlarına yansıyamamaktadır. Yine de elimizdeki verileri bir örnekleme yani bütünü yansıtan bir veri olarak kabul edebiliriz.

Köylülük içinde sınıf çelişkilerinin belirmesi, belli bir bilincin doğması, şüphesiz ki tarımda gelişmekte olan kapitalizmin bir ürünüdür.

Köylü hareketlerinin belirmeye başladığı 1967-1970 dönemini ele alacak olursak, 4 yılı kapsayan 137 hareketin 87'sinin 1970 yılında yer aldığını görürüz. Köylü hareketlerindeki artış, köy kesimindeki çelişkilerin güçlenmesinin ifadesidir. 1967'de tespit edilen 10 harekete karşılık 1968'de 13 hareket, 1969'da 27 hareket, 1970'de 87 hareket vardır.

1970'in köylü hareketleri, özellikle bahar ve yaz aylarında toplanmaktadır. Kış ayları, köylü hareketleri açısından ölü aylar görünümündedir.

Hareketlerin Türkiye içindeki dağılımı bazı bölgelerde yoğunlaşmalar olduğunu gösteriyor. 1970'in bütün köylü hareketlerinin % 23'ü Orta Anadolu'da toplanıyor. % 20'si Karadeniz bölgesinde, % 19'u Ege'de yer alıyor. En hareketsiz görünen bölge Doğu bölgesi. Güney Doğu, 1970 yılında, önceki yıllardaki durgunluğundan kurtulmuş görünüyor. 1970 yılında, Güney Doğu'da, hepsi toprak işgâli niteliğinde olan 8 hareket var. 1970'de en fazla köylü hareketinin görüldüğü illeri şöyle sıralamak mümkün : Manisa, Tekirdağ, Ankara, Ordu, Rize, Diyarbakır...

Hareketlerin sebebine baktığımızda % 60'ının toprak ve su gibi temel kaynaklara yönelik olduğunu görüyoruz. Hareketlerin % 40'ıysa küçük üreticilerin pazarlama sorunlarıyla ilgili. Bunlar arasında fındık ve tütün üreticilerinin hareketleri başta geliyor. Yoksul ve topraksız köylünün toprağa yönelik hareketleri 1970'de, küçük üreticilerin hareketlerinden daha yavaş bir gelişme gösterse de, yine hâkim hareket türü olarak kalıyor. Köydeki küçük üreticinin, köy küçük burjuvazisini bunun bir kesimi olan orta köylülüğün, 1970'de içinde bulunduğu durum, tarımda gelişmekte olan kapitalizm ve egemen sınıflarla olan çelişkileri, yoksullaşma süreci, küçük üreticilerin piyasa koşullarından doğan pazarlama sorunları temeli üzerinde gelişen hareketlerinde yansıyor. Daha çok Ege bölgesinde yoğunlaşan tütün üreticilerinin hareketleri, Karadeniz bölgesinde fındık üreticilerinin hareketleri, tüccara ve hükümetin kredi ve taban fiat politikasına karşı girişilen eylemlerdir. Özellikle Karadeniz bölgesinde, küçük üretici yoksullaşma süreci içindedir. Tefeci - tüccar sermayesinin sömürüsü gittikçe artmakta, küçük üreticilerin topraklarına tefeciler tarafından el konmakta, yoksullaşma ve mülksüzleşme hızlanmaktadır. 1970'de büyük hızla ar-

tan, küçük üreticilerin pazarlama sorunlarıyla ilgili hareketleri bu oluşumun somut görünümleridir.

1970'in köylü hareketlerinin biçim ve yöntemlerini gözden geçirdiğimizde işçi hareketlerinde olduğu gibi, köylü hareketlerinde de yeni yöntemlerin hızla yaygınlaştığını görüyoruz. Yürüyüş ve miting biçiminde ortaya çıkan hareketler, 1970'in tüm hareketlerinin % 45'ini meydana getiriyor. İşgâllerse tüm hareketlerin % 30'u. Mitingler ve yürüyüşler, önceki yıllara oranla daha sert bir hava içinde geçmekte. Mitinglerin sonunda yolların işgâl edildiği ve çatışmaların çıktığı görülüyor.

1970'de, köylü hareketleri sonucunda hareketlerin % 45'inde köylülerle hükûmet kuvvetleri ve ağaların adamları arasında çatışma çıkmıştır. Çatışmaların % 84'ü hükümet kuvvetleriyle, polis yada jandarma ile olmaktadır. Toprak işgallerinde dahi asıl müdahale eden güç, hükümet kuvvetleridir. Çatışmaların ancak % 16'sı ağanın adamlarıydadır. Son dört yıldaki hareketler ele alınacak olursa, 1970 yılında, daha önceki dönemlere göre çok daha şiddetli çatışmalar görülmekte ve hükûmet güçleriyle çatışma oranı, hızla artmaktadır.

1970 köylü hareketlerinin toptan değerlendirilmesi, herşeyden önce, bu hareketlerle kapitalist gelişme seviyesi ve hızı arasında doğrudan bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Kapitalizmin en hızlı geliştiği, veya kapitalist gelişmişlik düzeyinin en yüksek olduğu, pazar için üretimin en büyük oranlarda yapıldığı bölgelerde, küçük üretici hareketleri artmaktadır. Eldeki verilere göre, köylü hareketlerinin öncülüğünü, yoksullaşma sürecinde olan küçük burjuvazi, tarım proletaryası ve yoksul köylüler yapmaktadır. Toprak işgâllerindeki artış, bir yanıyla feodalizmin çözülme sürecinin, diğer yanıyla kapitalizmin yarattığı toprak açlığının belirtisidir. Küçük üretici hareketleri ise, kapitalist pazar mekanizmasını çarkında ezilen üreticilerin tepkilerin göstermektedir.

Hareketlerin bölgesel dağılımı, nedenleri, biçimleri ve yöntemleri, 1970 yılında, Türkiye'de tarım kesiminde çelişkilerin arttığını, yeni çelişkilerin güç kazanmaya başladığını gösteriyor. Köy küçük burjuvazisinin, köylülük içindeki en yaygın, en kalabalık sınıf olduğu Türkiye'de, hareketlerin dağılımının da gösterdiği gibi, köylülük içindeki en yaygın çelişki tefeci - tüccar sermayesiyle yoksullaşan küçük üreticiler arasındaki çelişkidir. Yine 1970 köylü hareketlerinin ortaya koyduğu bir gerçek, hareketlerin Güney Doğu, Doğu gibi bölgelere de sıçramakta olmasıdır. Küçük mülkiyetin ve küçük üreticilerin değil de büyük toprak mülkiyetinin hâkim olduğu bu bölgelerde, hareketlerin niteliği toprak işgâlleri olarak belirmekte ve köylüler daha çok, ağaların el koymuş bulunduğu hazine topraklarını işgâl etmektedirler. Toprak işgâllerinin, köylüler yönünden gerekçesi, hep, ağaların işgâlindeki hazine topraklarının gerçekte köyün malı olduğu yolundadır. 1970 yılında Türkiye'de köylülük, yaptığı hareketlerle

bağrındaki çelişkileri daha önceki dönemlerle karşılaştırılmayacak bir somutlukta ortaya koymaktadır.

1970'İN GENÇLİK HAREKETLERİ

1970 yılında, gençlik hareketlerinde gözlenen en önemli özellik, bu hareketlerın gitgide Üniversite duvarları içine hapsedilmeye çalışılmasıdır. Egemen sınıflar, gençlerin işçi ve köylü kitleleriyle bağ kurmalarına engel olma amacıyla, örgütledikleri faşist güruhları Üniversitelerde genel bir saldırıya geçirmiştir. Üniversitelerdeki demokratik mevzilerin faşistlere karşı savunulması mücadelesi ise, gençlerin işçi ve köylü kitleleriyle daha büyük ölçülerde bağ kurmalarına engel olmaktadır.

Bununla birlikte, gençliğin köylere ve fabrikalara gitmesi, özellikle küçük üreticilerin mitingler biçiminde gelişen hareketlerindeki payı, 1970 yılında da gençlik hareketlerinin bir boyutunu meydana getiriyor.

Öğrenci hareketlerinin süratle "birbirini doğurması", herhangi bir okulda çıkan hareketin hemen diğer fakülte ve okullarda aynı yönde direnişler meydana getirmesi, 1970 yılının, tespit edilen 65 öğrenci eyleminin tek bir hareket gibi ele alınmasını ve böylece değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Bu hareketlerin bir bölümünü egemen ittifakın maşası faşist zorbalara karşı yürütülen mücadeleler teşkil etmektedir.

Anti-emperyalist nitelikteki gençlik direnişleri, 1970 yılında belirli bir nitelik değiştirmesi göstermektedir. Kitle eylemleri gitgide ortadan kalkmakta, buna karşılık Amerikalılara ait bina, otomobil ve tesislere karşı eylemler daha da yaygınlaşmaktadır.

Hükûmeti, çeşitli kanunları ve uygulamaları protestoya yönelik eylemler, gençlik hareketlerinin önemli bir kesimini meydana getirmekte, gençlik örgütleri tarafından başlatılan bu eylemler, bazan, bürokrat-teknokrat kesimi de içine almaktadır.

Fakülte ve okul içi sorunlardan çıkan direnişler, kısa zamanda Üniversite dışı sorunlara yönelerek, demokratik ve antiemperyalist içerik kazanmaktadır.

Yukarda da belirttiğimiz gibi, bu dört temel gruplamaya indirilebilecek hareketler, çoğunlukla içiçe geliştiğinden, kesin yüzdeler, dağılımlar vermek mümkün olamamaktadır. Yine de hareketlerin % 35'inde boykota gidildiğini, % 20'sinde yürüyüş ve miting yapıldığını, işgâllerin % 11 oranını bulduğunu, tüm hareketlerin % 23'ünde silâhlı çatışma çıktığını ve bu hareketlerin % 25'inin ölüm ve yaralamayla sona erdiğini söyleyebiliriz.

Gençlik hareketleri, demokratik ve anti-emperyalist hareketler olarak, sınıf özünden, merkezî siyasî örgüt yokluğundan ve yanlış ideolojik şartlandırmalardan gelen bütün hatalarıyla birlikte, toplumumuzun gelişmele-

rinin ve genel krizinin bir yansımasıdır.

DİĞER İLERİCİ HAREKETLER

1970 yılı, bürokrat ve teknokratların, hattâ 1970'e kadar önemli bir dinamizm göstermeyen şehir küçük burjuvazisinin küçük esnaf — zenaatkâr kesiminin, bekçiler, toplum polisleri gibi küçük memurların ve hizmet kesiminde çalışanların hareketlerini de birlikte getirir.

Özellikle son devalüasyondan etkilenen emekçi halk, şehir küçük burjuvazisi, memurlar kıpırdanma gösteriyorlar.

1970 yılında, bu türden 28 hareket tespit edilebilmiştir. Öğretmenler ve üniversite mensupları 7 harekette yer almışlardır. Bu hareketler, boykot, protesto, yürüyüş biçimlerinde gerçekleşmiştir. 1970, teknokratların ilerici hareketlere miting, yürüyüş biçiminde katıldıkları ve teknik personelin ilk defa boykot yaparak çalışmadığı yıldır. Toplum polislerinin 2, bekçilerin 3 hareketi bu kesimdeki kıpırdanmaların belirtisidir. Türk Persen'in düzenlediği 2 büyük miting, yine Persen'in yürttüğü iki hareket yanında, sağlık personeli de boykota gitmiştir. Bakkalların, bunu izleyen manavların boykotu, taksi ve kamyon şöförlerinin 3 günlük "kontak kapama" eylemleri 1970 yılı hareketleri arasında dikkat çekenlerdendir.

Bürokratların ve teknokratların hareketlerinde hükûmetin eleştirilmesinin, anti-emperyalist temaların, demokratik isteklerin ağır bastığını görüyoruz. Küçük esnafların, şöförlerin, bekçilerin ve benzerlerinin hareketleriyse, ekonomik kriz içindeki bir ortamda doğmuş ekonomik yönlü eylemlerdir.

1970 yılı hareketlerinden genel bir sonuca varmak istersek, 1970'de hareketlerin yoğunlaşmasının toplumda çelişkilerin artmasının ürünü olduğunu söyleyebiliriz. Sınıf çelişkileri güçlenmekte, bağımlı kapitalistleşme süreci içinde belirgin bir nitelik kazanmaktadır. Emek sermaye çelişkisinin yoğunlaşması işçi hareketlerini daha önceki dönemlerde kazanmadığı bir boyuta ulaştırırken; kırlarda, tarımsal kapitalizmin gelişmesi, tefeci - tüccar sermayesinin sömürüsünün artması, feodal yapının çözülmesiyle sınıflaşma keskinleşmekte ve hareketler yoğunlaşmaktalır. Öteden beri ilerici hareketler içinde yer almış olan, küçük burjuvazinin bürokrat - teknokrat kesimi, öğrenciler, emperyalizmin yarattığı çelişkilerden, finans-kapital'in sözcülüğünü yapan iktidarın ekonomik ve siyasal uygulamalarından duydukları rahatsızlık içinde, huzursuzluklarını ekonomik, demokratik ve anti-emperyalist isteklerde yansıtmaktadırlar. 1970 yılı, emekçi kitlelerin düzenden huzursus oldukları ve egemen sınıfların, faşist tedbirleri arttırdıkları bir yıl oldu.

POLONYA : DEVRİMDEN GÜNÜMÜZE

Bütün dünyada, emperyalizmin kontrolu altınlaki radyo, ajans ve gazeteler Polonya üzerine yaygara kopartmaktalar :

"Polonya'da halk ayaklandı." "Polis halk'a ateş açtı, 150 kişi öldürüldü." "Bu ayaklanma komünist rejime karşı yapılmaktadır." "Krizin nedeni Polonya halkının aşırı bir parti disiplini içine sokulmak istenmesidir." "Bu olaylar, halkın, her gün devam eden ekonomik baskı altında, komünizme çok bağlı kalmıyacağı sonucunu vermektedir." "Komünist Partisi merkez binası ateşe verildi."

Emperyalizmin güdümündeki "hür" basın, 1956 Macaristan ve 1968 Çekoslovakya olaylarında da yaptığı gibi, bütün ustalığını kullanarak, bu haberleri dünyanın dört bir tarafına yayıyor.

Emperyalist basının yaydıklarından arıtılmış gerçekler nelerdir?

1. Polonya'daki olayların sebebi olarak, "Tüketim maddeleri fiyatlarının arttırılması" gösterilmektedir.

2. Olayları "uzun saçlı serseriler" başlatmışlardır.

3. Gdansk dok işçileri olaylara grev yaparak katılmışlardır. Bu grev bazı Polonya şehirlerinde, işçilerin oturma grevleriyle desteklenmiştir.

Unutmamalıyız ki Polonya olayları küçüktür, mevzidir ama ortaya çıkardığı gerçekler önemlidir. Devrimcilere düşen görev, Polonya'da ne olup bititiğini anlamak, olayları hazırlayan objektif ve subjektif koşulları iyi değerlendirmek ve bunlardan dünyadaki devrimci hareketin sorunları hakkında dersler çıkarmaktır.

Bunun için, Polonya Devrimini hazırlayan koşulların kısaca gözden geçirilmesi, Polonya Devriminin ve Devrim sonrasında yürütülen politikanın incelenmesi faydalı olacaktır.

POLONYA'NIN DEVRİM ÖNCESİ KOŞULLARI

Polonya devleti, diğer Doğu Avrupa ülkelerinin çoğu gibi I. Emperyalist Dünya savaşından sonra kuruldu.

17. ve 18. yüzyıllarda Varşova Dükalığı adıyla hüküm sürmüş olan Polonya'nın siyasi varlığı, 1815'de güçlü komşuları tarafından ortadan kaldırılmış; ülkenin bir kısmı, Prusya ve Avusturya arasında bölüşülmüştü. Polonya'nın geri kalan kısmında kurulan Polonya Krallığı, aslında bir Rus vilâyeti niteliğinde olup, Rus Çarı aynı zamanda da Polonya Kralı idi. Üç işgal bölgesinde de, Lehçe konuşulması yasaklanmıştı.

Polonya'da 18. yüzyılda feodaliteyi tasfiye sürecine girilmişti. 1807'de Polonya'nın Prusya kesiminde serfliğin kaldırılmasından sonra, büyük toprak sahipleri serflerin evvelce işledikleri toprakları da kendi arazilerine katarak, üretici-köylülerin iyice sefalete düşmelerine yol açtılar. Bu olay, köylü ayaklanmalarına sebep oldu. Toprak beyleri, 1811'de yeni bir kararname ile köylülere, işledikleri eski toprakların 1/3'ini büyük toprak sahiplerine (Junkerler) bırakmaları şartıyla, geri kalan toprakların mülkiyet hakkını verdiler. Böylece geçimlerine yetmiyecek kadar az toprak sahibi olan köylüler, ya ücretli tarım işçisi oldular, ya da Junkerlerin madenlerinde çalışmak zorunda kaldılar. Feodaller, üreticileri topraktan sürerek elde ettikleri geniş topraklar üzerinde serf bağımlılığına yakın ücretli işçi kullanarak, veya serf emeğini sömürerek, pazar için üretime geçmeğe başladılar. Prusya usulü kapitalistleşme, 1848'den sonra özellikle hız kazandı. Rus işgali altındaki bölgede ise feodal ilişkilerin çözülme süresi 1864'ten sonraya rastlar. 19. yüzyılın başında Polonya'nın tüm işlenebilir arazisinin yarısı 8000 toprak ağasının elindeydi, geri kalan yarısı ise 2.5 milyon aile tarafından paylaşılmıştı.

Polonya sanayii işgal bölgelerine göre farklı bir gelişkinlik seviyesindeydi. Rus işgali altındaki bölgede sanayi, diğer bölgelere göre daha hızlı gelişmişti. Varşova'da metal, Lodz'da pamuklu ve yünlü dokuma, Silezya'da metalürji, maden ve dokuma endüstrilerinin gelişimine karşı, Galiçya'da endüstriyel gelişim yavaş olmaktaydı. Galiçya'nın petrol üretimi ve Polonya'nın diğer sanayi kollarında Alman, Fransız, Belçika ve İngiliz sermayesi egemen durumda idi.

Sınıflar

Polonya egemen sınıfları, işgal altındaki çeşitli bölgelerde, bağımsızlık mücadelesine karşı, objektif durumlarından gelen farklı tutumlar göstermekteydiler. Avusturya Polonyasındaki Leh toprak ağaları ve diğer egemen sınıflar, Avusturya egemen sınıflarıyla tam bir işbirliği içinde bağımsızlık hareketine karşı tavır aldılar. Prusya Polonyasında, yerli egemen sınıfların elinden bütün iktidar ve malları alınmıştı. Bunlar bağımsızlık savaşından yana bir tutum içindeydiler. Rus işgalindeki bölgede, toprakların önemli bir bölümü, Rus toprak ağalarının eline geçmişti. Sanayi ve ticaret burjuvazisi ise Rus egemen sınıflarıyla işbirliği halindeydi. Bu bölgede yerli toprak ağalarının ve zengin köylülerin bağımsızlık hareketini desteklemelerine karşılık, burjuvazi bağımsızlığın karşısındaydı.

İşçi Sınıfının ve Köylülüğün durumu da bölgeden bölgeye farklılıklar göstermekteydi. Pomeranya ve Galiçya'da köylülük sosyal ve iktisadi ha-

yatın egemen unsuru idi. Yukarı Silezya'da egemen unsur köylülüğün yanısıra güçlü bir işçi sınıfı oluşmaktaydı. Sanayileşmenin en hızlı olduğu Rus işgal bölgesinde ise, işçi sınıfı hızlı bir gelişim göstererek, 1875'de 140.000'den, yüzyılın sonunda yarım milyona ulaştı.

İşçi Sınıfı Örgütleri - Mücadeleleri

Polonya sınıf yapısının, üç işgal bölgesinde farklı nitelikler göstermesi, bu bölgelerde yürütülecek mücadelenin hedeflerinde de farklılıklar yarattı. Polonya'nın Avusturya işgali altındaki kesiminde, Leh egemen sınıfları, bu bölgedeki silâhlı işçi-köylü ayaklanmalarının şiddetle bastırılmasında Avusturya ordusuyla işbirliği yaptılar. Buna karşılık Prusya işgal bölgesindeki köylü isyanlarını küçük toprak beyleri yönetiyordu.

Polonya işçi sınıfı, bütün bunları göz önüne almak ve üç işgal bölgesinde yürütülecek mücadelenin aynı hedefin uyumlu parçalarını teşkil etmelerini sağlamak zorundaydı.

Polonya'da ilk işçi sınıfı örgütü 1868'de Galiçya'da kuruldu. Özellikle matbaa işçileri arasında süratle taraftar kazanan bu örgütün, Galiçya'da Sosyalist düşüncenin yayılmasında büyük payı oldu.

Yukarı Silezya işçileri arasında, sosyalist ideoloji, özellikle 1880'lerde, Alman Sosyal Demokratların etkisiyle gelişmeye başladı. Bu dönemde Alman Sosyal Demokrat Partisi liderlerinden Liebknecht ve Babel Polonya ve Alman işçi sınıfının her iki ülkenin egemen sınıflarına karşı yürütecekleri ortak mücadele için yoğun bir çalışma içindeydiler. İşçi sınıfı hareketlerinin en az olduğu bölge Prusya, en fazla olduğu bölge ise Polonya Krallığı idi.

Polonya'da ilk Marksist parti, "PROLETARYA", 1882 de Ludwig Warynski'nin liderliğinde kuruldu. Partinin programında, üretim araçlarının millileştirilmesi, işçilerin milliyet farkı gözetilmeksizin, egemen ve imtiyazlı sınıflara karşı bağımsız bir sosyal güç halinde, devrimci dayanışma içinde olmaları gerektiği savunuldu. Endüstri merkezlerinde yoğun bir faaliyete girişen ve başarılı grevler düzenleyen Parti, 1886'da birçok liderinin öldürülmesi ve kitle tevkifleri nedeniyle çöktü.

1892'de Paris'te kurulan "Yurt Dışındaki Polonya Sosyalistleri Birliği", "PROLETARYA" partisi ve "Polonya İşçileri Birliği"nin birleşmesinden "POLONYA SOSYALİST PARTİSİ" meydana geldi. Parti ideolojik farklılıklar yüzünden kısa zamanda bölündü, yerine 1893 yılında, liderleri arasında Rosa Luxemburg'un da bulunduğu "SOSYAL DEMOKRAT PARTİSİ" kuruldu. Partinin azami programı, özel mülkiyetin kaldırılmasını, sosyalizmin kurulmasını; asgari programı ise burjuvazi ve toprak ağalarına karşı demokratik mücadeleyi, çarlığın yıkılmasını ve 8 saatlik iş günü gibi talepleri kapsamaktaydı. Parti, Polonya'nın tüm işçi ve emekçi

sınıflarının işgalci devletlere karşı ortak cephe halinde savaşmasını savundu. Sosyal Demokrat Partinin bazı üyeleri Polonya'ya, milli bağımsızlığı, yalnız sosyalist devrimin kazandıracağını savunarak Rus ve Polonya işçilerinin, sosyalizmin tüm Rus imparatorluğunda zaferini sağlamak için yürütecekleri ortak mücadeleye zarar vereceği inancıyla, bağımsızlık mücadelesi sloganına karşı çıktılar. Bu görüşün partiye egemen olması, giderek partinin, Polonya'nın bağımsızlığından yana olmadığı gibi bir yanlış düşüncenin yayılması, partinin bir dönem için kitlelerden tecrit olmasına yolaçtı.

Bu arada (1892) Galiçya'da, Alman Sosyal Demokrat Partisi ile yakın bir işbirliği içinde kurulan "POLONYA SOSYAL DEMOKRAT PARTİSİ" hem Galiçya işçilerinin hem de küçük burjuvazinin desteğini kazandı. Parti kanunların çizdiği çerçeve içinde, feodallere karşı, işçi ve köylülerin demokratik haklar elde etmesi için mücadele etti.

1904, Rus-Japon savaşı sırasında *Luxemburg'un kurucuları arasında olduğu* "SOSYAL DEMOKRAT PARTİ" Bolşeviklerle işbirliği yaparak, "genel greve" sloganını yaydı. 1905'te, Rusya'daki Kanlı Pazar olayından sonra, parti Polonya Demokratik Cumhuriyetinin kurulması için bütün emekçi sınıfları mücadeleye çağırdı. Varşova'da başlayan hareket, kısa zamanda diğer şehirlere de yayıldı. Lodz'da işçiler polislere karşı, başarılı barikat savaşları verdiler. Şehirlerdeki silâhlı mücadele, köylere de sıçradı. Köylüler ağa topraklarını işgal ederek, tarım proletaryası greve giderek, işçi sınıfına etkili bir destek oldular. "SOSYAL DEMOKRAT PARTİ" ve Galiçya'da kurulan "POLONYA SOSYAL DEMOKRAT PARTİSİ", köylüler üzerinde etkilerini hızla arttırdılar. Çarlığa karşı işçilerle beraber mücadele sloganı etrafında, 1905 sonlarına doğru, köylü birlikleri ülkenin hemen hemen her tarafında kurulmaya başladı. Eğitimin Lehleştirilmesi için yapılan öğrenci boykotları yaygınlaştı. Devrimci mücadele, kısa zamanda, diğer işgal altındaki bölgeleri de içine aldı. 1906'da Rus, Alman ve Avusturya egemen sınıfları ordularını harekete geçirerek, yüzlerce devrimciyi öldürdüler, binlercesini hapse attılar ve kanlı terörlerini 1917'ye kadar sürdürdüler.

1917 Ekim Devriminden hemen sonra, Lublin, Dobrowa ve Gornicza'da işçi delegeleri konseyleri kuruldu. Bu konseylerin kurulmasına öncülük eden "SOSYAL DEMOKRAT PARTİ" ve "POLONYA SOSYAL DEMOKRAT PARTİSİ" birleşerek, Aralık 1918'de "POLONYA KOMÜNİST İŞÇİLERİ PARTİSİ"ni kurdular. Partinin amacı, sosyalist devrimle mülk sahibi sınıfların egemenliğini ortadan kaldırarak proletarya diktatürlüğünü kurmaktı. Sloganları arasında 8 saatlik işgünü, fabrika komitelerinin kurulması, faizciliğin önlenmesi gibi demokratik talepler de yeralmaktaydı. 1917 Ekim Devrimi ile Polonya Krallığındaki Rus işgali kalktı. Emperyalist Devletler, Rus Devriminin batıya yayılmasını engellemek için Polon-

ya'yı tampon ülke durumunda tutmak istediler. Woodrow Wilson, beyannamesinde, bağımsız bir Polonya Devletinin kurulması gerekliliğinden bahsetti. Kasım 1918'de Polonya bağımsızlığına kavuştu.

POLONYA CUMHURİYETİ GEÇİCİ HALK HÜKÜMETİ

Polonya Cumhuriyetinin ilk hükümetini "Polonya Komünist İşçileri Partisi" dışındaki diğer sol partiler ve köylü partileri kurdular. Bu hükümet yayınladığı bildiride; 8 saatlik işgününün, işsizlik sigortasının lâik ve bedava eğitimin sağlanacağını, endüstri ve madenlerin millileştirileceğini, büyük ve orta zirai işletmelere ait toprakların topraksız ve az topraklı köylülere dağıtılacağını ilân etti.

Bu hükümetin ömrü çok kısa sürdü. Amerikan ve İngiliz emperyalizminin desteklediği; sağcı "Endeks" teşkilâtı bir hükümet darbesiyle iktidarı aldı.

Yeni hükümetin ilk eylemi Geçici Halk Hükümeti programında 54 dönüm olarak gösterilen toprak mülkiyeti tavan sınırını 432 dönüme çıkartan bir "toprak reformu" yapmak oldu.

Endeks Hükümeti 1926'ya kadar iktidarda kaldı. 1926'da Polonya Sosyalist Partisinin sağ kanat lideri Pilsudshi Polonya ordusundaki taraftarlarının yardım ile bir darbe sonucunda iktidarı ele aldı. Sol kanat partileri büyük bir heyecanla yeni hükümeti destekledi. Fakat kısa zamanda Pilsudski hükümetinin faşist niteliği anlaşıldı. Pilsudski komünist liderleri toplama kampına atarak Polonya'da terör uygulamaya başladı.

ALMAN İŞGALİ

Hitler, Polonya'yı işgal etmesi halinde Polonya hükümetinin Sovyetlerden yardım isteyeceğinden kuşkulanıp daha önceden bir Sovyet-Alman saldırmazlık paktını gerçekleştirmek istiyordu. Bu sırada Sovyetler Birliği, Fransa ve İngiltere ile Alman tehlikesine karşı, işbirliğine gitme çabasında idi. Fakat bu iki devlet Almanların önce doğuya yürüyeceğini umuyor ve komünizmin Almanlar tarafından ezilmesini beklemeyi hesaplıyorlardı. Sovyetler Birliğinin savaşa hazırlanmak için zamana ihtiyacı vardı. Diğer taraftan Polonya-Sovyet görüşmelerinde, Polonya, Sovyet askerlerini Almanlara karşı savaşmak için Polonya'dan geçiş izni vermeyi reddetmişti.

Sovyet-Alman saldırmazlık paktı bu şartlar altında imzalandı. Bu antlaşmaya göre muhtemel bir Alman-Polonya savaşında Almanya, Ukrayna, Bielorusya ve Litvanya'yı işgal etmeyecek, Polonya'nın yenilmesi halinde bu bölgeleri Sovyetlere bırakacaktı.

1 Eylül 1939 da Nazi orduları Polonya'ya saldırarak 7 Eylülde Varşo-

va'ya vardılar. Burjuva demokratik karakterde bir Polonya Sürgün Hükümeti kuruldu. Bu hükümetin dayandığı güç yeraltı mukavemet örgütü "ana vatan ordusu" idi. Bu örgütün ideolojisi "iki düşman" Almanya ve Sovyetler tezine dayanıyordu.

Almanlara karşı komünistlerin yürüttüğü ayrı bir mukavemet hareketi de vardı. Bu hareketi 1942 de kurulan Polonya İşçi Partisi (PPR) yürütüyordu. Daha 1940 yılında Polonya işçi sınıfı Alman işgaline karşı sanayi sabotajlarına girişmiş, demiryolu işçileri ise nakliye şebekesini altüst etmişlerdi. Kısa zamanda PPR, Wladyslaw Gomulka'nın liderliğinde anti-faşist mücadelenin öncüsü haline geldi.

MİLLİ CEPHE

Polonya İşçi Partisi, Almanlara karşı bir milli cephe kurulması amacı ile bütün yurtseverleri güçlerini birleştirmeye çağırdı. Bu cephenin öncüsü işçi sınıfı olacaktı. Polonya İşçi Partisi, Polonya Halk Cumhuriyeti sloganını attı.

Bu sırada, Polonya egemen sınıflarının kurduğu mukavemet teşkilâtı "iki düşman : Almanya-Sovyetler Birliği" politikasını güdüyordu. Bu teşkilât kısa bir süre içinde sosyalistlerin öncülüğünü yaptığı milli harekete karşı sabotajlara girişti. Kitlelerden tecrit olan bu teşkilâtın erken davranıp iktidarı almak için, 1944'de Varşova'da düzenlediği ayaklanma Polonya işçilerinin katılmaması üzerine Almanlar tarafından kolayca bastırıldı.

1943 yılında, Polonya İşçi Partisi diğer sol kanat partileri, köylü ve demokratik örgüt temsilcilerinin katılmasıyla kurulan cepheye "Ana Vatan Konseyi" adı verildi.

Ana Vatan Konseyi hızla kitleleri örgütleyerek, 1944 ortalarında 50.000 kişilik bir askeri güce sahip olan Polonya Halk Ordusunu oluşturdu.

Mayıs 1945'de Polonya Halk ordusu ve Kızılordu birlikleri Alman emperyalizmine nihai darbeyi vurdu.

POLONYA HALK CUMHURİYETİ, KOALİSYON HÜKÜMETİ

Polonya İşçi Partisi, yeniden kurulan Polonya Sosyalist Partisi, Sol Kanat Köylü Partisi, ve ilerici aydınların kurduğu Demokratik Partinin oluşturduğu Koalisyon Hükümeti yayınladığı bildiriyle, büyük toprakların topraksız ve az topraklı köylülere dağıtılacağını, sanayi, madenler, bankalar, ticari kuruluşlar ve nakliye şebekesinin devletleştirileceğini açıkladı. Bildiride Polonya'nın, İşçi-Köylü ittifakına dayanan bir halk devleti olacağı ilân ediliyordu. Polonya İşçi Partisi, koalisyon hükümetinde kesin bir ağırlığa sahipti.

Polonya Halk Cumhuriyeti Koalisyon Hükümeti, 1945 yılı içinde 86

milyon dönüm tutarında araziye el koyarak, bu toprakların 64 milyon dönümünü topraksız, az topraklı ve tarım işçileri ailelere dağıttı. Almanlara ait bütün işletmelere el konuldu, elli işçiden fazla işçi çalıştıran işletmeler ve elliden az işçi çalıştırsa bile ülkenin ekonomisi için stratejik önemi olan bütün işletmeler devletleştirildi.

1945'den 1955'e kadar 27 milyon dönümlük topraklar üzerinde 9963 kollektif çiftlik kuruldu.

Sanayi işletmelerinde, işletmenin yönetim faaliyetlerini kontrol etmekle görevli "İşçi Konseyleri" meydana getirildi.

1948 yılında, Polonya İşçi Partisi ve Polonya Sosyalist partisi birleşerek "Polonya Birleşik İşçi Partisi"ni oluşturdu. 1949'da köylü partileri birleşerek "Birleşik Köylü Partisi"ni kurdu. Bugün Polonya'da bu iki parti ve aydınların kurduğu "Demokratik Parti"den başka siyasi bir örgüt yoktur. Polonya bugün, Polonya Birleşik İşçi Partisinin kesin hakimiyet sahibi bulunduğu, sözkonusu iki partinin de koalisyon kanatlarını teşkil ettikleri, bir hükümet tarafından yönetilmektedir.

Polonya Birleşik İşçi Partisi

Buraya kadar, Polonya devrimini hazırlayan objektif koşulları, Polonya işçi sınıfının ve köylülerin yerli egemen sınıflara ve Alman Emperyalizmine karşı yürüttükleri mücadeleyi ve bu mücadele içinde çeşitli örgütlerin, Polonya Birleşik İşçi Partisi'nin rolünü özetledik.

Polonya Birleşik İşçi Partisi'nin hangi mücadelelerden geçerek Devrim sonrasına ulaştığını böylece gördükten sonra, yazımızın başında özetlediğimiz 1970 Polonya olayları tohumlarının nasıl atıldığını araştıralım.

Polonya Birleşik İşçi Partisi içinde, daha 1947 yılında, Polonya'da sosyalizmin nasıl inşa edileceği konusunda görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştı. Parti liderlerinden, parti merkez komitesi birinci sekreteri olan, Gomulka'nın temsil ettiği taraf, Polonya'nın Yugoslav modelini uygulaması gerektiğini savunuyorlardı. Bu görüşün ana hatları şunlardı :

a — Polonya'nın, Yugoslavya gibi, Sovyetler Birliğinden daha bağımsız bir şekilde, sosyalizmi kendi şartlarına uygun biçim ve yöntemlerle kurması,

b — Polonya'nın batı ülkeleriyle iktisadi ilişkiler içine girmesi,

c — Kırsal bölgelerde sosyalist ilişkilerin egemen kılınması geniş bir zaman süreci içinde gerçekleştirilmeliydi.

d — Polonya Birleşik İşçi Partisi, toplum hayatının her kesiminde direktifler vermekten vazgeçmeli, yalnızca genel gelişimi kontrol altında tutmalıydı.

Partinin bu politikayı reddetmesiyle Gomulka ve arkadaşları parti yönetiminden tasfiye edildiler.

Yeni parti yönetimi, bir yandan toplumun bütün kesimlerinde ideolojik propaganda ve eğitime hız verirken, bir yandan da kollektifleştirme çabalarını hızlandırdı. 1955'e kadar kollektif çiftliklerin sayısı 9963'e çıkarıldı.

Sovyetler Birliği Komünist Partisinin 20. kongresinde Stalin'in şiddetle eleştirilmesi, Kruşçev'in Sovyet-Yugoslav ve Sovyet-Polonya gerginliklerinde Sovyetlerin haksızlığını resmen kabul etmesi ve Poznan olayları, Polonya Birleşik İşçi Partisi yöneticiliklerine tekrar Gomulka ve arkadaşlarının getirilmesine sebep oldu. (1956 yazında, Polonya küçük burjuvazisi Poznan'da liberalleşme lehinde, miting ve gösteriler yaptı. Sert çatışmaların çıktığı bu hareketler Polonya'nın önemli şehirlerine de yansıdı.)

Böylece, daha önce özetlediğimiz politika partiye hakim oldu. Yeni yöneticiler ideolojik eğitimi yavaşlattı. Kollektifleştirme çabalarına son verdi ve mevcutları tasfiye etmeye başladı.

Parti üye yapısı süratle değişmeye başladı. 1948 yılında parti üyelerinin % 57'sini sanayi işçileri teşkil ediyor. Memur, bürokrat ve teknokratlar tüm üyelerin ancak %20'sini oluşturuyordu. 1956'dan 1965'e kadar parti üye sayısı süratle artarak 1,310,000'e ulaştı. Artık işçiler üyelerin yalnızca %40'ını meydana getiriyor, buna karşılık bürokrat ve teknokratların oranı %48'e yükselmiş bulunuyordu.

Polonya Birleşik İşçi Partisi, bu yapısıyla, kısa bir süre içinde kitlelerden koptu. Çeşitli parti kademelerinde hızlı bir bürokratlaşma eğilimi ortaya çıktı.

POLONYA OLAYLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

1970 Polonya olaylarını iyi değerlendirmek için, Polonya Birleşik İşçi Partisinin bu durumundan hareket etmek gerekmektedir. Yazımızın başında da belirttiğimiz gibi, emperyalist basının yaydıklarından arıtılmış gerçekleri bu gelişimin ışığında değerlendirmeliyiz.

Kırsal bölgelerde sosyalist ilişkiler egemen kılınmadıkça Devrim tam bir başarıya ulaşamaz. Kırsal alanda küçük özel mülkiyetin yaygınlığı, tarımsal üretimin yetersizliğine dolayısıyla fiyatların yüksekliğine sebep olduğu gibi, bundan daha önemlisi, bu üretim ilişkilerinden doğan küçük burjuva yığınlar her zaman, hele ideolojik mücadele ve eğitim ihmal edilirse devriminin nihai hedefine ulaşmasında ciddi engeller meydana getireceklerdir.

Eğer Polonya başbakanının ağzından, olaylara "uzun saçlı serserilerin" sebep olduğu açıklanıyorsa, bu "uzun saçlı serserilerin" 1945-1970 nesli olduğunu göz önüne alırsak, çıkacak sonuç sadece ve sadece, ideolojik eğitimin yapılmadığı, toplumun burjuva kültürüne açık tutulduğudur.

Gdansk'ta dok işçilerinin greve gitmesi, bazı Polonya şehirlerinde işçilerin oturma grevi yapması ise, Polonya Birleşik İşçi Partisinin *işçi sınıfı*

içinde kök salmamış, ona yabancılaşmış olduğunu göstermektedir.

İşçi sınıfı, tüketim düzeyi ile ilgili sorunları, bazı kaynakların proleter enternasyonalizmi için ayrılması gerektiğini bir an bile gözden uzak tutmadan, partisi vasıtasıyla halledemiyorsa, ciddi eksiklikleri var demektir.

Geçmişte başlayıp bugüne dek uzanan hatalı politikanın şu noktalarda odaklaştığı anlaşılmaktadır :

1. Yanlış tarım politikası sonucu kollektivizasyonun objektif koşullarını yaratmamak,
2. Tüketim isteklerini karşılamak yoluna gitmek ve halkın fazla tüketime alışmasına göz yummak,
3. İdeolojik propaganda ve eğitim eksikliği, ihmali,
4. Partinin heterojen yapısı, küçük burjuva eğilimlerinin zamanında tasfiye edilememesi,
5. Emperyalist-burjuva propagandasına karşı koyamamak,
6. Parti içi bürokrasisi.

Polonya'da 1970'in tohumları 1956'da atılmıştı. Bugünkü olaylar önemsizdir, fiat ayarlamalarıyla geçiştirilebilir. Ama tedbirler alınmazsa Polonya'nın yakın gelecekte daha önemli olaylarla karşılaşması olağan sonuç haline gelir.

Polonya Birleşik İşçi Partisi içindeki sağlıklı unsurlara ve Polonya işçi sınıfına önemli görevler düşmektedir. Polonya Birleşik İşçi Partisi bürokrat unsurlarından temizlenmedikçe, parti işçi sınıfıyla en sağlam bağları kuramadıkça, kırlarda sosyalist ilişkiler egemen kılınmadıkça, Polonya Devrimi tam bir başarıya ulaştırılamıyacaktır.

ÇAĞATAY ANADOL

HÜSEYİN ASLANTAŞ

NAİL KARAÇAM

İLKER MANSUROĞLU

şehit oldular.

Dişlerini gene gösteren faşistler
aralık ayında üç devrimci kardeşimizi daha
kalleşçe öldürdüler.

Halkımızın kurtuluş mücadelesi uğruna
hayatlarını veren bu yiğit kardeşlerimizin
mücadeleleri ve anıları önünde saygıyla eğilirken,
diğer bütün cinayetler gibi
bu katliamın da hesabının halk düşmanlarından
birgün mutlaka *halk tarafından* sorulacağını
tüm devrimci heyecanımız,
inancımız ve kinimizle bildiririz.

Basıldığı tarih : 9.1.1971